

Samarbeid i grenseland

Analyse av en miljøvernkonflikt i Uganda

Nicolai Steineger

Masteroppgave i Samfunnsgeografi
Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi

Universitetet i Oslo
Mai 2010

Bildet på forsiden viser en merkestein som markerer grensa til nasjonalparken. Man kan tydelig se at det drives jordbruk inne i parken.

Samarbeid i grenseland

Analyse av en miljøvernkonflikt i Uganda

Nicolai Steineger

Masteroppgave i Samfunnsgeografi

Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi

Universitetet i Oslo

Mai 2010

Forord

Høsten 2008 reiste jeg til Uganda for å gjøre feltarbeid i området rundt Mt. Elgon nasjonalpark. Jeg skylder en stor takk til alle innbyggerne som med stor tålmodighet forklarte meg det som i deres øyne ofte må ha vært selvfølgeligheter. Aldri hadde jeg trodd at jeg ville bli møtt med en så overveldende velvilje og åpenhet. Wanyala nabi!

Uganda Wildlife Authority fortjener også en stor takk for gjestfriheten. Hjertelig takk til tolken min under hele feltarbeidet, Samuel Masaba. Uten hans kunnskap, joviale humør og evne til å få nye venner overalt hvor han ferdes, ville feltarbeidet blitt en mye større prøvelse. Carina Vangen, som også har skrevet masteroppgave om Mt. Elgon, var en god samtalepartner og støttespiller gjennom hele feltarbeidet.

Videre vil jeg takke min hovedveileder Hanne Svarstad, for gjennomgående konstruktive tilbakemeldinger og interessante faglige diskusjoner. Jeg vil også takke min bi-veileder Karen O'Brien.

Takk til foreldrene mine, som har støttet meg gjennom hele arbeidet. Til sist vil jeg rette en STOR TAKK til Hilde. Bedre selskap kunne jeg ikke ha hatt i Uganda.

Figur 1. Kartet viser Mt. Elgons beliggenhet i Uganda.

INNHALDSFORTEGNELSE

1 INNLEDNING	11
1.1 Problemstilling og avgresninger	12
1.2 Oppgavens oppbygning	13
2 KONTEKST OG BAKGRUNN	15
2.1 Mount Elgon National Park	15
2.1.1 Verneverdige verdier	16
2.1.2 Kultur og folkeslag	19
2.2 Det politiske systemet i Uganda	21
2.3 Verneområdenes historie	22
2.3.1 Natur og kultur som motsetning	22
2.3.2 Natur og mennesker med felles interesser	24
2.3.3 Motstandere av vinn-vinn-diskursen	25
3 TEORI	27
3.1 Teori om befolkningsvekst og natur	29
3.1.1 Nymalthusianisme	31
3.1.2 Knapphetsskolen	32
3.1.3 Oppsummering av befolkningsvekst og natur	34
3.2 Community conservation, deltakelse og makt	34
3.2.1 Deltakelse	35
3.2.2 Makt	38
3.2.3 Oppsummering av community conservation, deltakelse og makt	40
3.3 Koblinger mellom verneområder og fattigdom	41
3.4 Klientilisme og neo-patrimonialisme	43
3.5 Jordran og karbonkreditter fra skog	45

4 METODE	47
4.1 Overførbarhet, troverdighet og intern validitet i et kvalitativt case-studie	47
4.1.1 Intervjuguide	48
4.2 Datainnsamling	50
4.2.1 Utvalg	50
4.2.2 Intervjusituasjonen	51
4.2.3 Å arbeide med tolk	54
4.2.4 Notater eller båndopptaker	55
4.2.5 Etiske vurderinger	55
4.2.6 Dokumentanalyse	57
4.3 Analyse	57
5 SAMARBEID OG KONFLIKT I MT. ELGON	58
5.1 Fire lokalsamfunn rundt Mt. Elgon	59
5.1.1 Kapkwai parish, Chema sub-county	59
5.1.2 Bufumbo sub-county	62
5.1.3 Buwabwala sub-county	63
5.1.4 Bumbo sub-county	64
5.1.5 Birøkting i Budadiri	66
5.1.6 Bushiuyo meieriprojekt	67
5.2 Samarbeid i Mt. Elgon	68
5.2.1 Programmet for samarbeidsforvaltning	69
5.2.2 Ressursbruksavtalene	70
5.2.3 Inntektsdeling	76
5.2.4 Utdanning og bevisstgjøring	79
5.3 Konflikt i Mt. Elgon	80
5.3.1 Ulovlig bruk av parken	80
5.3.2 Grensekonfliktene	85
5.3.3 Treplantingsprosjektet UWA-FACE	92
5.3.4 Problemdyr fra parken	93
5.3.5 Overgrep mot lokalbefolkningen	94

5.4 Oppsummering	97
6 KONFLIKTENS BAKENFORLIGGENDE ÅRSAKER	98
6.1 Befolkningspress, ressursknapphet og konflikt	98
6.1.1 Finnes det en sammenheng mellom verneområder og befolkningstetthet?	99
6.1.2 I hvilken grad kan befolkningstetthet og ressursknapphet forklare konflikten?	101
6.1.3 Oppsummering av diskusjonen om befolkningspress som konfliktårsak	102
6.2 Økonomiske faktorer	103
6.2.1 Nasjonalparkens kostnader	103
6.2.2 Økonomiske fordeler fra ressursbruksavtalene	104
6.2.3 Økonomiske fordeler fra inntektsdeling	106
6.2.4 Inntekter fra turistnæring	108
6.2.5 Betydningen av fattigdom for konflikten	110
6.2.6 Oppsummering av økonomiske forklaringsfaktorer	111
6.3 Historiske faktorer	112
6.3.1 Mt. Elgon før Museveni	112
6.3.2 Mt. Elgon under Museveni	117
6.3.3 Oppsummering av historiske forklaringsfaktorer	121
6.4 Makt og deltakelse i avtalene	122
6.5 Politikeres rolle i konflikten	125
6.6 UWA-FACE som element i konflikten	128
7 KONKLUSJONER	132
7.1 Konflikt og samarbeid i ulike deler av Mt. Elgon	132
7.2 Konflikten bakenforliggende årsaker	133
7.3 Et blikk inn i framtiden	137
8 LITTERATURLISTE	140

FORKORTELSER

BDP	Bushiuyo Dairy Project
CDM	Clean Development Mechanism
GPS	Global Positioning System
IUCN	International Union for Conservation of Nature
MEBKC	Mount Elgon Bee Keeping Community
NGO	Non-Governmental Organization
NTFP	Non-Timber Forest Products
NORAD	Norwegian Agency for Development Cooperation
REDD	Reducing Emissions from Deforestation and Degradation
UNP	Uganda National Parks
UPDF	Uganda People's Defence Force
USAID	United States Agency for International Development
UWA	Uganda Wildlife Authority

FIGUROVERSIKT

Figur 1: Kart som viser Mt. Elgons beliggenhet i Uganda

Figur 2: Ulike årsaker til konflikt om skogressurser

Figur 3: Homer-Dixons modell for ressursknapphet og konflikt

Figur 4: Pimbert og Prettys inndeling av ulike grader av deltakelse

Figur 5: Koblinger mellom fattigdomslette og verneområder

Figur 6: Kart som viser stedene jeg besøkte og områdene innenfor parkgrensa som er sterkest preget av ulovlig bosetning og jordbruksvirksomhet

Figur 7: Kart over sørpissen av Mt. Elgon som viser områdene innbyggerne i Bumbo gjør krav på

Figur 8: Oversikt over funn og hvordan de henger sammen

VEDLEGG

Vedlegg I: Ressursbruksavtale fra Bufumbo

Vedlegg II: Rettskjennelsen som anmoder UWA om å utsette utkastelser

1 Innledning

I noen av de aller fattigste landene i verden dekker verneområder store deler av landarealet. I Zambia er over 40% av jorda under ulike former for bevaringstiltak (Scherl et al. 2004). Lenge var den rådende modellen for nasjonalparker basert på et ideal om å skille mennesker og natur ved å forby all økonomisk aktivitet i det avgrensede området. Voldelige utkastelser, konfiskering av eiendom og strenge sanksjoner for ulovlig bruk av områdene har vært vanlige virkemidler for å oppnå det etterstrebede idealet om ”uberørt” natur. Mange steder førte denne strategien både til forverrede levekår, økt fattigdom og konflikt mellom myndighetene og lokalbefolkningen.

Selv om de fleste verneområder først og fremst har til hensikt å bevare biomangfold og verne om sårbare økosystemer, har omfanget etter hvert gjort det nødvendig å vurdere deres rolle i sammenheng med andre politiske mål. Samtidig har konflikt med lokalbefolkningen gjort det vanskelig å oppnå verneformålene.

På 1970-tallet begynte et nytt paradigme å vinne tilhengere. Lokal deltakelse, samarbeid med lokalbefolkningen og bidrag til fattigdomslette var sentrale elementer. I løpet av 1980-tallet ble det også voksende oppmerksomhet omkring de etiske problemene ved å frata fattigfolk på landsbygda store deler av livsgrunnlaget, ved å ekskludere dem fra områder de tradisjonelt var helt avhengige av (Brandon & Wells 1992). Videre mente mange at det ikke var noen iboende motsetning mellom lokal utvikling og verneområder, og at lokalbefolkningen i virkeligheten hadde mye å tjene på at naturområdene de var avhengige av ble bevart for fremtiden. På samme måte ville man i større grad oppnå verneformålene ved å inkludere lokalbefolkningen. Det som tidligere ble ansett som uforenelige verdier, var nå en potensiell vinn-vinn situasjon. I løpet av de siste årene har det vært en økende anerkjennelse av behovet for å ta hensyn til koblingene mellom verneområder og fattigdom, både innen akademia, internasjonale organisasjoner og politiske miljøer (Adams et al. 2004, Fisher et al. 2005, Roe & Elliot 2005, Adams & Hutton 2007). I dag er det nærmest en selvfølge at man tar hensyn til lokalbefolkningen når verneområder opprettes.

Uganda er et av landene som har fulgt denne trenden. Institusjonen som er ansvarlig for landets nasjonalparker, Uganda Wildlife Authority (UWA), har siden

midten av 1990-tallet utviklet strategier og verktøy for å få lokalbefolkningen med på laget. Ved blant annet å tillate bærekraftig høsting av ressurser fra nasjonalparkene og sørge for at deler av turistinntektene kom lokalbefolkningen til gode, ville man dra lasset sammen med parkenes naboer.

Mt. Elgon National Park var en av de første parkene i Uganda som satte i verk programmer for å samarbeide med lokalbefolkningen. Men man trenger ikke å bla gjennom mange ugandiske aviser for å forstå at samarbeidet ikke har løst alle problemene. Fremdeles kommer det til voldelige sammenstøt mellom bønder og parkvoktere, og flere ganger har militæret blitt koblet inn for å overvinne bevæpnede demonstranter (Daily Monitor 28/9-2007). Anklagene hagler i begge retninger. UWA mener innbyggerne tar seg til rette i nasjonalparken og hugger trær for å rydde mark til jordbruk (Daily Monitor 4/9-2009). Lokalbefolkningen er på sin side opprørt over den voldelige fremferden til parkvokterne. Fysisk avstraffelse for små lovbrudd, rasering av hytter og nedkutting av avlinger er noen av beskyldningene mot UWA (Daily Monitor 11/10-2007).

På tross av iherdige forsøk på å utvikle en menneskevennlig strategi for å forvalte verneområdene i samarbeid med parkens naboer, ser konflikten rundt Mt. Elgon altså ut til å fortsette med samme kraft som før. I denne oppgaven vil jeg forsøke å finne ut hva som har slått feil.

1.1 Problemstilling og avgrensninger

Oppgaven tar sikte på å analysere og forstå årsakene til at samarbeidsprogrammet i Mt. Elgon ikke har løst konflikten i området. Problemstillingen er som følger:

Hvorfor fortsetter konflikten mellom lokalbefolkningen og parkmyndighetene i Mt. Elgon, på tross av programmet som er satt i verk for samarbeidsforvaltning?

Noen avgrensninger er nødvendige å klargjøre med en gang. For det første har jeg forholdt meg til faktorer som knytter seg direkte til konflikten på lokalt og delvis nasjonalt nivå. Dette utelukker imidlertid ikke at internasjonale bistands- og naturvernsorganisasjoner og andre internasjonale aktører har påvirket konflikten. Snarere tvert i mot – koblingene mellom globale og lokale prosesser og strukturer er kanskje en

av de viktigste erkjennelsene som danner grunnlaget for fagtradisjonen *politisk økologi*. Denne avgrensningen skyldes at jeg har villet fordype meg i den spesifikke situasjonen i Mt. Elgon. For det andre har jeg ikke sett i detalj på den såkalte *Benet-saken*. Benet-området er sannsynligvis området som har hatt den lengste og mest intense konflikten i Mt. Elgon. Saken skiller seg likevel fra resten av konfliktene rundt Mt. Elgon på flere måter, og er undersøkt i detalj av flere andre forskere (Himmelfarb 2006, Luzinda 2008). Jeg diskuterer imidlertid saken i kapittel 6, både for å gi et innblikk i en viktig hendelse i Mt. Elgons historie, og for å kaste lys over situasjonen rundt nasjonalparken for øvrig.

1.2 Oppgavens oppbygning

Her skal jeg redegjøre for hvordan oppgaven er bygget opp, og forklare hvorfor jeg har valgt å besvare problemstillingen slik jeg gjør. I dette kapittelet har jeg ønsket å gi en foreløpig kontekstuell forståelse av konflikten rundt Mt. Elgon. Videre har jeg forsøkt å begrunne problemstillingen og hvordan jeg har avgrenset oppgaven.

Det neste kapittelet skal i forlengelse av innledningen utdype konteksten for konflikten. Her vil jeg først introdusere Mt. Elgon nasjonalpark og redegjøre for årsakene til at området er vernet som en nasjonalpark. Deretter vil jeg gi en beskrivelse av kulturen blant de dominerende folkegruppene i området, og forklare noen grunnleggende trekk i det ugandiske politiske systemet. Til slutt vil jeg gi et overblikk over hvordan debatten om naturvern har utviklet seg siden de første nasjonalparkene ble kunngjort.

Kapittel 3 introduserer fagtradisjonen *politisk økologi* og de ulike teoretiske elementene jeg skal bruke i analysen. De teoretiske bidragene er valgt både med utgangspunkt i litteratur om vernekonflikter, og ut i fra et ønske om å belyse ulike aspekter ved situasjonen i Mt. Elgon. Hensikten med de ulike bolkene i teoridelen er å gi et teoretisk grunnlag for å vurdere betydningen av ulike faktorer for konflikten.

I kapittel 4 gjør jeg rede for de metodiske valgene jeg har tatt både før, under og etter feltarbeidet, i tillegg til problemer og utfordringer jeg har møtt på underveis. Kapittelet har både til hensikt å gi leseren et nødvendig innblikk i metoden jeg har bruk og å gi min vurdering av hvilke implikasjoner de ulike valgene kan ha fått for utfallet av analysen.

Problemstillingen fordrer en situasjonsbeskrivelse, og dette er hovedhensikten

med kapittel 5. Kapitlet er tredelt. Først gir jeg en beskrivelse av områdene og prosjektene jeg besøkte under feltarbeidet og noen viktige innsikter herfra. Deretter diskuterer jeg hvordan samarbeidet mellom UWA og lokalbefolkningen foregår i Mt. Elgon. Til slutt beskriver jeg konflikten slik den kommer til uttrykk i Mt. Elgon.

I kapittel 6 legger jeg an et bredere perspektiv på konflikten. Her vil jeg vurdere hvordan ulike faktorer spiller inn for å holde liv i konflikten. Først undersøker jeg hvilken rolle befolkningsvekst og ressursknapphet kan tenkes å spille for konflikten. Flere ganger under feltarbeidet fikk jeg presentert befolkningspress som den drivende årsaken. Deretter ser jeg på hvordan ulike økonomiske faktorer kan kobles til konflikten. Under dette punktet tar jeg opp igjen tråden fra kapittel 5, fordi jeg anser samarbeidsprogrammets økonomiske implikasjoner som et viktig element i nasjonalparkens samlede påvirkningen på den lokale økonomien. Videre ser jeg på hvordan Ugandas politiske historie er flettet sammen med konflikten rundt Mt. Elgon, og hvordan ulike historiske hendelser og prosesser spiller inn i dagens situasjon. I det neste punktet diskuterer jeg makt- og deltakelsesaspektene i samarbeidsprogrammet, og vurderer hvilken betydning disse har for konflikten og samarbeidet. De siste to punktene i kapitlet er mer spesifikke. Først undersøker jeg påstander om at politikere på stemmejakt heller bensin på bålet og bidrar til at konflikten fortsetter. Deretter ser jeg på samarbeidet mellom UWA og den nederlandske stiftelsen FACE, som selger karbonkreditter generert gjennom nyplanting av skog i områder som har vært ryddet til jordbruk innenfor parkgrensa.

Kapittel 7 oppsummerer funnene. Jeg har forsøkt å gi tydelige delkonklusjoner underveis, og vil dermed ikke gi et langt sammendrag av oppgaven i konklusjonskapitlet. I stedet vil jeg forsøke å samle trådene og gi en oversikt over hvordan de ulike faktorene virker sammen, basert på diskusjonen i de foregående kapitlene.

2 Kontekst og bakgrunn

I dette kapitlet skal jeg gi nødvendig bakgrunnsinformasjon og en oversikt over konteksten der konflikten finner sted. Først vil jeg beskrive fysiske trekk og verneverdier i Mt. Elgon. Verneverdiene utgjør rasjonalet for at området har status som nasjonalpark. Deretter gir jeg et innblikk i kulturelle trekk Sabinyene og Bagisuene, som er de to viktigste folkegruppene i området. Kjennskap til de to folkegruppenes kulturer er et viktig utgangspunkt for å forstå konflikten med myndighetene. Videre skal jeg gi en kort innføring i hvordan det politiske systemet er organisert i Uganda. Dette er nødvendig for å forstå rollene til de ulike politiske aktørene som er involvert i konflikten. Til slutt skal jeg redegjøre for hvordan den internasjonale debatten om verneområder har utviklet seg siden de første nasjonalparkene ble opprettet på slutten av attenhundretallet. Det til enhver tid fremherskende synet på forvaltning av verneområder hos innflytelsesrike internasjonale miljøer utgjør en viktig ramme for å forstå utviklingen av forvaltningsregimet i Mt. Elgon.

2.1 Mount Elgon National Park

Mount Elgon National Park har navnet sitt fra det store fjellmassivet Mt. Elgon. Mt. Elgon er en inaktiv vulkan og i midten åpner fjellet seg opp i et enormt krater. Området deles i to av den kenyansk-ugandiske landegrensa som skjærer gjennom krateret, men har status som nasjonalpark i begge landene. Den høyeste toppen, Wagagai (4321 moh.), ligger langs randen av krateret på ugandisk side. Nasjonalparken på den ugandiske siden har en utstrekning på 1121 km² (UWA 2000), mens den kenyanske nasjonalparken bare dekker 169km² (¹). Resten av verneområdet på den kenyanske siden er vernet som Mt. Elgon Forest Reserve.

Vegetasjonen i fjellet varierer med høyden. En landmåling identifiserte tre hovedtyper (Van Heist 1994, referert i Scott 1998): den afromontane regnskogssonen i de nedre skråningene (under 2500 moh.) i sør og sørvest, den afromontane skogssonen (2000-3200 moh.) og den alpine og lynggrodde sonen (*alpine and ericaceous zone*) som ligger

¹ <http://www.kws.go.ke/mt-elgon.html> 10.9.2009

over tre- og bambusgrensa (for det meste over 3200 moh.). Den høyestliggende sonen anses som den viktigste for artsbevaring på grunn av en mengde endemiske busk- og plantearter (Scott 1998, Reed & Clokie 2000).

2.1.1 Verneverdige verdier

De opprinnelige årsakene til at skogene på Mt. Elgon ble vernet var et ønske om å beskytte nedbørsfeltet i området, samt å beskytte skogen og dens ressurser fra omlegging til jordbruk (UWA 2000). Blant annet ble det ansett som viktig å sikre en bærekraftig kilde til tømmer (Anon. 1912-1922, sitert i Norgrove 2002).

I dag anses fortsatt nedbørsfeltets spesielle egenskaper som en svært viktig berettigelse for vern. Men nasjonalparken har også andre verneformål. I forvaltningsplanen fra 2000 (UWA 2000) beskrives biologiske verdier, estetiske verdier og turistverdier, kulturelle og historiske verdier, skogressursverdier, utdanningsverdier, sysselsettingsverdier og egenskaper som karbonlager.

Egenskaper som nedbørsfelt

Området mottar store mengder nedbør gjennom hele året, men i et svakt bimodalt mønster. Juli, august og desember til februar er relativt tørre perioder. Det faller mellom 1500 mm og 2500 mm regn i området hvert år (UWA 2000). I de nordlige og østlige delene faller det minst nedbør, med rundt 1500 mm årlig, mens de sørlige og vestlige delene mottar om lag 2000 mm (Norgrove 2002, Scott 1998). De viktigste årsakene til den stabile og omfattende nedbøren er den orografiske virkningen av fjellmassivet i seg selv, samt nærheten til Victoriasjøen (UWA 2000).

De geografiske egenskapene til Mt. Elgon sørger altså for store mengder regn. Imidlertid er det skogen og jordsmonnet som tar opp vannet og avgir det jevnt til elver og bekker og i mengder som er håndterlige for både jordbrukere og andre som bor i området og lenger nedstrøms (UWA 2000). Fjellområdet er den viktigste vannkilden til Lake Kyoga i Uganda og Lake Turkana i Kenya. Bare i to av distriktene som ligger inntil nasjonalparken, Mbale og Kapchorwa, er omkring en million mennesker direkte avhengige av vannkilder som stammer fra regnet i fjellområdet (ibid.). Konsekvensene av økt avskogning i Mt. Elgon kan bli store for mange. I mars 2010 ble over 350 personer drept av omfattende jordskred i Bududa-distriktet i Mt. Elgon-regionen etter unormalt

store mengder nedbør (New Vision 28/4-2010). Myndighetene frykter økte forekomster av jordskred, flom og tørke dersom større deler av skogen ryddes til jordbruk.

Biologiske verdier

Det sammensatte økosystemet i nasjonalparken har et stort arts mangfold, med flere sjeldne og uvanlige arter som er endemiske eller bare finnes noen få andre steder (UWA 2000). Fjellområdet representerer både den østlige grensa for en rekke arter som er typiske for de vest- og sentralafrikanske tropiske skogene, og den vestlige grensa for flere afroalpine arter. Disse faktorene gjør Mt. Elgon til en viktig område med hensyn til biomangfold, genforråd, tradisjonell medisin og estetikk.

Estetiske verdier og turistverdier

I forvaltningsplanen fra 2000 trekkes også de potensielle turistinntektene i Mt. Elgon frem. Ifølge en UWA-ansatt har Mt. Elgon bare omtrent 3600 besøkende årlig av rundt 130,000 i Ugandas nasjonalparker samlet. Parken antas likevel å ha et stort uutnyttet potensiale for turisme. I tillegg til sjeldne planter og dyr og variert klima og vegetasjon, antas blant annet de store klippene, fossefallene, det enorme krateret, de varme kildene, morenene, Suam Gorge og de mange hulene å kunne bli trekkplastre for turister (UWA 2000).

Kulturelle og historiske verdier

Området er av stor kulturell betydning for både Bagisu- og Sabiny-folkene som bor i området. Mange ressurser som hentes i skogen er sentrale i ritualer og den tradisjonelle livsstilen til lokalbefolkningen. To eksempler er bambusskuddene som høstes til mat og røkes og er sterkt forbundet med Bagisu-kulturen, og skinnfellene fra *black-and-white collabus monkey* som er særlig knyttet til omskjæringsritualet som markerer overgangen mellom gutt og mann. Flere spesifikke steder i fjellområdet er også nært knyttet til folkeslagenes historie og kultur. Det kan være seremonielle plasser, gravplasser, eller steder som knyttes til hendelser av stor betydning. Disse områdene, samt ruter og steder som forbindes med de første europeiske oppdagerne i Mt. Elgon, anses også som interessante i et turistperspektiv (UWA 2000).

Skogressursverdier

Skogen forsyner lokalsamfunnene med en rekke viktige ressurser. Forvaltningsplanen referer til en studie av ressursbruken og lister opp følgende ressurser (Scott 1998):

- Bambusskudd til mat og seremonielle hensikter (friske skudd i juni-juli, røkte skudd resten av året)
- Bambusstammer til bygging av hus og kornmagasiner, til å støtte opp bananplanter, kurvfletting og seremonier
- Trestammer (runde og kløyvde) til bygging
- Ved og kull
- Medisinske urter
- Matsopp
- Grønnsaker
- Honning, både fra villbier og fra bikuber lokalbefolkningen selv har satt ut
- Gress til beite, fôr, koster og halmtak
- Tømmer
- Vann
- Jakt til mat (for eksempel bøfler og dvergantiloper) og seremonielt bruk (*Black-and-white collabus monkey*)
- Fiber til tau fra trær og slyngplanter til hus- og kornlagerbygging og for å støtte bananpalmer
- Materiale til bruksgjenstander som stoler, mortere, brett og gåstokker
- Salt til husdyr
- Sand til å dekke husene med og beriket til bruk som gjødsel
- Sand og leire til bruk i omskjæringsritualer på tradisjonelle steder

Betydningen av ressursene varierer mellom de ulike lokalsamfunnene. Scott (1998) beregnet at disse ressursene utgjorde en verdi på mellom 1,5 og 2,7 millioner USD årlig.

Utdanning og sysselsetting

Forest Exploration Centre i Kapkwai er først og fremst et opplæringssenter for skoleelever (P4-P6), lokalbefolkning og andre grupper. Formålet er å bevisstgjøre og gi kunnskap om naturvern, både inne i parken og i områdene rundt. Nasjonalparken

tiltrekker seg også studenter fra Makerere-universitetet i Kampala og fra utlandet, som forsker på ulike spørsmål knyttet til blant annet turisme, vern og utvikling.

Egenskaper som karbonlager

Forvaltningsplanen fremhever også verdien skogen har som karbonlager. Ved å plante skog i områder innenfor parkens grenser som tidligere har vært ryddet til jordbruk, bindes det opp atmosfærisk karbon, noe som bidrar til å svekke drivhuseffekten. UWA inngikk i 1994 en avtale med den nederlandske stiftelsen FACE og dannet UWA-FACE. Prosjektet ble betalt av et konsortium av nederlandske strømselskaper. Til sammen er det planlagt å plante 25 000 hektar skog, like mye som har blitt ryddet ulovlig til jordbruk i løpet av de siste 40 årene.

2.1.2 Kultur og folkeslag

Tidligere besto Mt. Elgon-området av to distrikter. Kapchorwa-distriktet, som grovt sett dekket den nordøstlige delen av området, var overveiende befolket av sabinyer, mens innbyggerne i Mbale-distriktet i nordvest først og fremst var bagisuere (Scott 1998).

Sabinyene var lenge pastoralister som for det meste holdt til på slettene nedenfor fjellområdet, men på grunn av hyppige angrep fra kvegtyver i nord, flyttet mange sabinyer opp i fjellsidene og nærmere nasjonalparken. Siden flyttingen har de fleste redusert sin avhengighet av husdyrhold og baserer seg i dag i stor grad på subsistensjordbruk, samt kommersiell dyrking av mais og hvete. Benet-folket (også kjent som *Ndorobo* og *El Kony*-folket) har slektskap med sabinyene fra lavlandet, men har i motsetning til dem bodd i Mt. Elgon i mange generasjoner (Scott 1998). De har tradisjonelt drevet med kveghold på gresslettene i fjellområdet, men har blitt kastet ut av parken i den senere tid. Denne historien er nærmere beskrevet under 5.3.2.

Bagisuene livnærer seg for det meste av jordbruk og har sterke historiske og kulturelle bånd til Mt. Elgon (Scott 1998, Norgrove 2002). Norgrove (2002) skriver at jordbruksvirksomheten deres sannsynligvis har flyttet opp og ned langs fjellsidene som følge av klimatiske endringer, endringer i befolkningstetthet, introduksjon av nye nyttevekster, utvikling av markeder, samt politiske og militære faktorer.

Både bagisuene og sabinyene praktiserer mannlig omskjæring, som representerer en viktig overgangsseremoni mellom barndom og voksenliv. De tradisjonelle

omskjøringsstedene befinner seg ofte inne i nasjonalparken (Norgrove 2002).

Bagisumenn får et nært bånd til stedet der de har blitt omskåret, og noen vender tilbake dit dersom de står overfor vanskelige valg eller er syke. Mange sabinyer praktiserer også kvinnelig omskjæring, en skikk som er kontroversiell også i Uganda.

Flere perioder med hyppige sammenstøt har preget historien mellom de to folkeslagene, og i 1962 fikk sabinyene sitt eget distrikt, Kapchorwa (Scott 1998). Etter at det brøt ut borgerkrig mellom bagisuene og sabinyene i 1965 forlot de fleste bagisuene Kapchorwa, og bosatte seg i Mbale-distriktet. Under Amin var sabinyene den nest største etniske grupperingen i hæren. Da sabinyer som hadde kjempet for Amin vendte hjem i 1979 blusset konflikten opp igjen, og igjen ble mange bagisuer tvunget til å flykte tilbake til det overbefolkede Mbale-distriktet (Scott 1998, Norgrove 2002).

I dag består området av distriktene Bukwa, Kapchorwa, Sironko, Mbale, Bududa og Manafwa. Bukwa ble skilt ut fra Kapchorwa i 2005, og sammen utgjør de det området som er overveiende befolket av sabinyer. Sironko, Mbale, Bududa og Manafwa tilhører alle det gamle Mbale-distriktet og har flest av bagisuer. Ifølge Norgrove (2002) er situasjonen fortsatt spent mellom folkegruppene.

Bildet viser en ung mann som skal omskjæres om kort tid.

2.2 Det politiske systemet i Uganda

Uganda er en republikk, der presidenten er både statsoverhode og regjeringssjef. Den nåværende presidenten Yoweri Museveni har sittet ved makten siden 1986, da han sto i spissen for militærkuppet mot General Tito Okello. Museveni innførte et *null-parti*-system, der politiske partiers spillerom ble sterkt begrenset. På tross av dette nøt Museveni respekt hos vestlige donorer på grunn av sin innsats for økonomisk liberalisering, samtidig som han tok tidligere politiske motstandere inn i varmen og var en av de bedre i klassen med hensyn til menneskerettigheter (Cammack et al. 2007).

Det ugandiske parlamentet består i dag av 332 medlemmer, hvorav 215 er direkte valgt i ettsete-valgkretser. Resten utgjøres av én kvinnelig representant for hvert av distriktene, representanter for ulike grupper (militæret, ungdom, handikappede og arbeidere) og 13 *ex-officio*-medlemmer.

Grunnloven som ble vedtatt i 1995 ble ansett som et stort skritt i retning av formalisering av styresettet. Det ble åpnet for mer politisk konkurranse og året etter ble det gjennomført relativt frie valg. Samtidig ble det desentraliserte administrative systemet formalisert. Det utgjøres av fem nivåer av lokale råd (*local councils*), forkortet *LC1* til *LC5*. *LC1* velges på landsbynivå og består av ni medlemmer som velges lokalt. En landsby består vanligvis av om lag 50-150 husholdninger (Scott 1998). Én plass i rådet er holdt av til en kvinnelig representant, mens én er forbeholdt en ungdomsrepresentant. Nivået over *LC1* befinner seg på *parish*-nivå, og rådsmedlemmene her består av utvalgte representanter fra landsbyrådene i *parishet*. I hvert *parish* er det som regel rundt 10-20 landsbyer. *LC3* er på *sub county*-nivå og *LC4* er på *county*-nivå. Det øverste nivået i dette systemet er *LC5*, som er distriktsnivå. Uganda har i dag 79 distrikter. De forskjellige nivåene har ulike oppgaver, men hovedprinsippet er at alle nivåene skal sende ordre nedover i systemet, informasjon og ideer begge veier, og politisk legitimitet og støtte oppover gjennom lokal deltakelse (Cammack et al. 2007).

2.3 Verneområdenes historie

Rundt 10,8 % av jordas landområder er i dag klassifisert som verneområder² (IUCN-kategorier I-V). I noen regioner er imidlertid andelen mye høyere. I Uganda er 26,4 % av landmassen dekket av verneområder. Å beskytte natur ved å opprette nasjonalparker eller andre former for verneområder, er i dag blant de viktigste strategiene for naturvernere (Roe 2008). Siden de første nasjonalparkene ble opprettet har både motivasjonen for å etablere verneområder, og metoden for å verne dem endret seg flere ganger. For å forstå problematikken som knyttes til verneområder i dag er det nødvendig å se nærmere på idégrunnlaget for verneområdene, så vel som hvordan de har vært forvaltet i forskjellige områder gjennom ulike tidsepoker.

Det finnes en rekke ulike definisjoner på begrepet *diskurs*, forskjellige teorier om hvordan diskurser utvikler seg og påvirker samfunnet, og ulike modeller for hvordan man kan forstå og analysere dem. Benjaminsen og Svarstad (under utgivelse) definerer en diskurs som ”en betraktningsmåte om et tema som deles av flere mennesker”. Innenfor en diskurs er det enkelte ting som tas for gitt, noe som utelates, og noen begreper som fylles med et bestemt innhold. Diskurser er sosiale strukturer som både påvirkes av og påvirker menneskers handlinger. En rådende diskurs innenfor for eksempel et politisk miljø representerer dermed en slags ramme som kan prege hvordan politikk utformes (Benjaminsen & Svarstad, under utgivelse). I denne oppgaven skal jeg ikke gjøre noen diskursanalyse, men bruke begrepet for å vise hvordan den dominerende måten å betrakte naturvern har utviklet seg.

2.3.1 Natur og kultur som motsetning

Selv om naturområder hadde vært vernet på ulike måter tidligere, ble nasjonalparker slik vi kjenner dem i dag først etablert mot slutten av 1800-tallet. Yellowstone National Park ble opprettet i 1872 og blir ofte kalt verdens første nasjonalpark. Parken dekker et område på 898 317 hektar. Det er kjent både for sitt spektakulære landskap og sitt store arts mangfold. Men området har også vært bebodd av urfolk i over 11,000 år³.

² <http://earthtrends.wri.org/text/biodiversity-protected/country-profile-186.html> 18.1.2010.

³ <http://www.nps.gov/yell/historyculture/index.htm> 10.9.2009

Etableringen av nasjonalparken førte til en rekke konflikter med de innfødte, og i 1877 mistet omkring 300 mennesker livet i kamper mellom Shoshone-indianerne og parkvoktere (Colchester 1996). Yellowstone var den første i en lang rekke av nasjonalparker som var basert på ideen om å skille mennesker og natur.

Opprettelsen av Yellowstone og de andre tidlige nasjonalparkene henger sammen med den naturromantiske strømmingen i det 19. århundre (Himmelfarb 2006), slik den blant annet kom til uttrykk i Henry David Thoreaus' bok *Walden* fra 1854. I begynnelsen ble nasjonalparker ofte etablert for å beskytte unike og vakre landskap som ikke hadde ressurser av verdi for utvinningsindustri (Schelhas 2001). Områder med verdifulle økonomiske ressurser ble utelatt fra parkene.

I Afrika var det en annen drivkraft bak opprettelsen av verneområder. De første verneområdene i Afrika ble kunngjort på slutten av 1800-tallet og var i praksis viltreservater (Jones 2002). Hensikten var å beskytte dyr slik at koloniherrerne hadde noe å jakte på. Det ble lagt sterke begrensninger på hvem som hadde lov til å jakte og hvordan. Her skulle europeere bevise sin mandighet og dannelse i kamp med løver, neshorn og andre store pattedyr. Afrikanere som jaktet for å skaffe mat eller drive handel ble kriminalisert og stemplet som krypskyttere (Adams & Hulme 2001).

Siden etableringen av de første nasjonalparkene i USA har fokus skiftet fra spektakulært landskap til truede arter og til slutt til viktige økosystemer. Men selv om begrunnelsen for å opprette verneområder forandret seg, forble metoden den samme i lang tid. De første parkene i USA ble forbilder for verneområder over hele verden, og forvaltning av verneområder etter et prinsipp om ekskludering av mennesker refereres fortsatt til som "Yellowstone-modellen" (Acciaoli 2006, Adams & Hutton 2007).

De tidlige tilhengerne av totalfredning tilhørte ofte den sosiale eliten i både fattige og rike land. De oppfattet den uberørte villmarken som åndelig ladet, mens urfolk og annen lokalbefolkning ble ansett som destruktive elementer som naturen måtte reddes fra (Fisher et al. 2005). Natur og kultur sto i et motsetningsforhold, der natur var noe menneskeheten ikke hadde satt sitt preg på, mens kultur var det menneskeskapte. For å opprettholde dette idealet ble det satt i verk strenge tiltak. Bosetting i og bruk av ressurser fra parkene ble forbudt og all form for menneskelig påvirkning i områdene ble forsøkt minimert. Forvaltningen av verneområder som tar utgangspunkt i prinsippet om

adskillelse, kalles ofte ”festningsvernstilnærmingen” (*fences and fines* eller *fortress conservation*) (Hutton et al. 2005).

Svarstad et al. (2008) beskriver dette tankesettet som en preservasjonistisk (*preservationist*) diskurs. Hovedtrekkene i den preservasjonistiske diskursen er at vern av biomangfold, biotoper og landskap anses som strengt nødvendig, mens konsekvenser for lokale ressursbrukere i stor grad blir oversett. Den preservasjonistiske diskursen og festningsvernstilnærmingen var lenge dominerende i naturvernmiljøer, men i løpet av de siste tiåra har den mistet sin dominans. Adams og Hulme (2001) peker på flere faktorer som har ført til en krise for streng proteksjonisme: tilsynelatende mangel på resultater i form av en bedre beskyttet natur, høye økonomiske kostnader, lave inntekter som følge av at store landområder er bundet opp, samt den uttalte motstanden fra lokalbefolkningen og politiske aktører som mener at ekskluderingen av mennesker fra parkene er urettferdig, urimelig og ulovlig. Imidlertid hevder noen at den preservasjonistiske diskursen har fått et oppsving de siste årene (Wilshusen et al. 2002, Hutton et al. 2005). Dette kommer jeg tilbake til under 2.3.3.

Grunnpremisset i den preservasjonistiske diskursen – at mennesker og natur er to adskilte og uforenelige størrelser – var også et av premissene for nymalthusianerne. De sistnevnte mente at den raskt voksende befolkningen i utviklingslandene ville føre til uttømming av naturressursene og, dersom veksten fikk fortsette uhemmet, store sultkatastrofer. Nymalthusianernes løsning besto ofte i enten å begrense befolkningsveksten ved hjelp av utstrakt bruk av prevensjon, eller å forholde seg passivt til den og la de menneskelige katastrofene herje fritt, snarere enn å opprette verneområder (Castree 2005). Likevel er perspektivet relevant i en diskusjon om verneområder, fordi det har hatt og fortsatt har stor innflytelse på miljøverndebatten. Den såkalte knapphetsskolen har sine røtter i nymalthusianismen. Tilhengerne av knapphetsskolen hevder det er en tydelig sammenheng mellom knapphet på naturressurser og voldelig konflikt. Disse perspektivene kommer jeg nærmere inn på i teorikapittelet.

2.3.2 Natur og mennesker med felles interesser

Etter hvert som strategien med verneområder basert på inngjerding, vakthold og bøtelegging mistet troverdighet og ble upopulær hos både donorer, media og politikere,

vokste *community conservation* fram som det nye moteordet. *Community conservation* er i dag det dominerende idealet for verneområder (Goldman 2003, Svarstad et al. 2008, Sletten 2009). Her gis det større plass til lokalbefolkningen og vernemål forenes med mål om utvikling og fattigdomsbekjempelse.

Den nye tilnærmingen er innrammet i en *vinn-vinn*-diskurs (Svarstad et al. 2008). Hovedpoenget i *vinn-vinn*-diskursen er at eksterne og lokale aktører har sammenfallende interesser, og at det er mulig og nødvendig å forvalte verneområder slik at både lokalbefolkningen og miljøet kommer styrket ut. Typiske tiltak for å øke lokalbefolkningens gevinster er forskjellige former for nyttedeling, kompensasjon for kostnader eller tapte inntekter og lokal deltakelse i forvaltningen av verneområdene. Svarstad et al. (2008) fremholder imidlertid at den viktigste målsetningen med verneområder i *vinn-vinn*-diskursen er å bevare naturområder, og at utvikling først og fremst anses som et middel for å oppnå dette målet.

Sletten (2009) gjorde en diskursanalyse av utvalgte innlegg på IUCNs verdenskongress i 2008 og konkluderer med at *vinn-vinn*-diskursen hadde en hegemonisk posisjon. Hun fant også at *vinn-vinn*-diskursen i flere tilfeller tok opp i seg elementer fra klimaendringsdebatten og dannet en *trippel-vinn*-diskurs. Koblingen mellom verneområder og klimaendringer kommer blant annet til uttrykk gjennom salg av karbonkreditter som stammer fra skogplanting i verneområdene. Dette er nærmere beskrevet i 3.5.

2.3.3 Motstandere av vinn-vinn-diskursen

Selv om *vinn-vinn*-diskursen er dominerende blant mange beslutningstakere, finnes det også andre diskurser som utfordrer denne. En av disse alternative betraktningmåtene innebærer en kritisk holdning til eksterne aktører, og hevder at lokale aktører er bedre skikket til å forvalte naturområdene dersom de får muligheten. Svarstad et al. (2007) og Benjaminsen og Svarstad (2008) kaller dette en *tradisjonalistisk* diskurs, mens Adger et al. (2001) referer til en *populistisk* diskurs.

Et annet alternativ til den fremherskende *vinn-vinn*-diskursen, er det Hutton et al. (2005) kaller *back to the barriers*-narrativet. Ifølge forfatterne tyder en rekke forskningsartikler på 90-tallet på at det er et voksende ønske om å vende tilbake til

strengt vern. Forsøkene på å inkludere lokalbefolkningen og skape fattigdomsreduksjon samtidig som man vernet naturen, anses som mislykkede. Tilhengere av *back to the barriers* tar altså til orde for en tilbakevending til festningsvernstilnærmingen (Hutton et al. 2005, Büscher & Whande 2007). Sletten (2009) fant imidlertid ingen representanter for dette synet under IUCN-kongressen i 2008.

Vinn-vinn-diskursen har også blitt kritisert fra andre hold. I det neste kapitlet introduserer jeg den vitenskapelige tradisjonen *politisk økologi*. Tilhengere av denne tradisjonen har blant annet rettet et kritisk søkelys mot hvordan retorikken i vinn-vinn-diskursen sjelden følges opp i praksis.

3 Teori

Det er flere mulige innfallsvinkler til en analyse av situasjonen i Mt. Elgon. Noen har undersøkt lokalbefolkningens ressursbruk og sett på ulike deler av samarbeidsforvaltningen i detalj (Scott 1998, Beck 2000, Chhetri 2003, Sletten 2004). Gosamalang et al. (2008) har analysert de institusjonelle endringene i forvaltningen av området, og deres konsekvenser for lokalbefolkningen. Andre har fokusert på konflikten. Norgrove (2002) og Norgrove og Hulme (2006) har sett på lokalbefolkningens strategier i det asymmetriske maktforholdet til myndighetene, mens Vangen (2009) har belyst prosessen rundt utkastelser fra nasjonalparken.

Jeg mener det er viktig med en bred tilnærming for å forstå hvorfor det har vist seg så vanskelig å få slutt på konflikten i området. Politisk økologi er en tverrfaglig tradisjon som egner seg godt til å studere koblingene mellom miljø- og ressurspørsmål og politiske og økonomiske prosesser. Studiet av vernekonflikter er et av temaene som tilhengere av politisk økologi tradisjonelt har interessert seg for (Robbins 2004).

I løpet av mitt feltarbeid trakk flere representanter for UWA fram befolkningspress som en hovedårsak til konflikt. Robbins (2004) påpeker at dette ofte er den foretrukne forklaringen innenfor *apolitisk* økologi. I *politisk* økologi vektlegges derimot sosial kontekst, politikk, historikk og maktforhold. Teorikapittelet er delt inn i ulike bolker som skal gi et grunnlag for å vurdere hvilken forklaringskraft ulike faktorer har for konflikten rundt nasjonalparken. Figur 2 gir en oversikt over ulike konfliktårsaker, basert på FAO (2003).

De tre første faktorene i tabellen dreier seg om befolkningens behov for naturressurser og landområder. Disse faktorene er ikke nødvendigvis spesifikke for verneområder. *Nymalthusianere* har ofte et pessimistisk syn på hvorvidt ressursgrunnlaget vil være tilstrekkelig for å dekke behovet for fremtidige generasjoner, på grunn av rask vekst i verdens befolkning. Den såkalte *knapphetsskolen* viderefører

Figur 2. Tabellen viser ulike årsaker til konflikt om skogressurser, basert på FAO (2003)

Type	Faktor	Beskrivelse
Sosio- økonomiske faktorer / apolitisk økologi	Land	Tilgang, eierskap og bruk
	Befolkningsvekst	Skaper økt press på landområder og naturressurser
	Fattigdom	Fører til sterkere avhengighet av ressurser fra skogen
Politiske prosesser, fordeling, politikk / politisk økologi	Mangel på alternativer	Myndighetene og statlige byråer vurderer ikke alternativer for de som påvirkes av verneområder
	Manglende konsultasjon	Planer, lover og regler uten tilstrekkelig konsultasjon av interessenter
	Uvitenhet	Uvitenhet om ressursforvaltning hos både lokalbefolkning og myndighetspersoner kan skape konflikt
	Politisk innflytelse	Løfter om land til bosetting og jordbruk i forbindelse med valgperioder

denne tanken og er opptatt av koblingene mellom ressursknapphet og konflikt. Opprettelsen av verneområder kan imidlertid sies å fungere som en katalysator, idet store landområder og ressurser brått gjøres utilgjengelig. Under vil jeg se nærmere på disse retningene.

Tilhengere av politisk økologi er ofte opptatt av de sosiale prosessene som danner grunnlaget for konfliktene. De siste fire faktorene i figur 2 er mer i tråd med en slik tankegang. Mangel på reell innflytelse for lokalbefolkningen, på tross av at dette ofte er et sentralt element i retorikken, er et problem som ofte går igjen i *community conservation*-prosjekter (Colchester 1996). Jeg ser nærmere på konseptet *community conservation* og makt- og deltakelsesaspekter under punkt 3.2. Benjaminsen og Svarstad (under utgivelse) understreker betydningen av en historisk tilnærming i studier av konflikter. Under punkt 3.5 diskuterer jeg *klientilisme*, *neo-patrimonialisme* og korrupsjon. Alle er fenomener som ofte blir trukket frem som sentrale kjennetegn på den politiske utviklingen i mange afrikanske land etter kolonitida. Jeg mener begrepene kan være fruktbare for å belyse historien i Mt. Elgon-området. Til slutt diskuterer jeg skogprosjekter som genererer karbonkreditter i sammenheng med debatten om jordran i utviklingsland, for å gi et forståelsesgrunnlag for konflikten rundt skogplantingsprosjektet UWA-FACE.

3.1 Teori om befolkningsvekst og natur

Thomas Malthus' "An essay on the principle of population" (1798) la grunnlaget for en pessimistisk tankegang basert på menneskehetens voldsomme formeringstrang. Boka var en reaksjon på den utopistiske optimismen i kjølvannet av den franske revolusjon (Harvey 1974). Teorien legger til grunn at uhemmet befolkningsvekst er eksponensiell, mens veksten i tilgjengelige næringsressurser er aritmetisk. Dermed vil befolkningen vokse helt til overlevelseshet grunnlaget er minimalt. Da har befolkningen nådd balansepunktet der ytterligere vekst vil hindres gjennom *positive* og eventuelt *preventive* begrensninger. Positive begrensninger kan være krig, sult, sykdom og annet som fører til økt dødelighet. Preventive begrensninger er mekanismer som senker fødselsraten. Dette kan være sosiale og kulturelle forhold, som bruk av prevensjon. I en situasjon der befolkningen har blitt for stor, ligger veien åpen for pandemier og sultkatastrofer som vil

redusere befolkningen, før den på ny vokser opp til balansepunktet. Hvis menneskeheten ikke klarer å kontrollere befolkningsveksten, vil alle forsøk på å avhjelpe fattigdom og lidelse være bortkastet, fordi det vil innebære en kunstig overskridelse av balansepunktet. Det vil uansett ikke ta lang tid før befolkningen vokser til et nytt balansepunkt, hvor de samme mekanismene vil føre til stagnasjon. Teorien var kontroversiell da den ble lansert (Benjaminsen 1998), og ble senere kraftig kritisert av blant andre Karl Marx.

Marx' kritikk av Malthus var todelt (Gimenez 1972). For det første mente Marx at Malthus' analyse føyde seg inn i rekken av forsvar for det kapitalistiske *status quo*. Ved å forklare fattigdom, sult og arbeidsledighet som resultater av en naturlov (menneskeheten vil formere seg forttere enn overlevelsessgrunnlaget øker), ungikk Malthus å analysere de sosiale relasjonene i det kapitalistiske samfunnet. I Marx' øyne var ulikhet en nødvendighet for at det kapitalistiske system skulle kunne opprettholdes. For det andre mente Marx at befolkningsveksten kunne forklares bedre gjennom prinsippet om overskuddsarbeidskraft (*the reserve army of labor*). Hovedpoenget er at befolkningsveksten ikke er en naturlov, men et viktig element i det sosialt konstruerte kapitalistiske systemet.

Ester Boserup har kritisert Malthus (og nymalthusianerne) fra et annet utgangspunkt. Agronomen Boserup mente at økt befolkningstetthet var blant faktorene som er nødvendige for å presse fram ny og mer effektiv teknologi (Boserup 1976). I en modell med fem stadier viste hun hvordan økt befolkningstetthet førte til et mer kapitalintensivt jordbruk, med høyere innsatsfaktorer og høyere matproduksjon per hode, på tross av en lavere arbeidsproduktivitet. Ifølge Boserup vil befolkningsveksten avta ettersom jordbruket utvikles og levestandarden øker (Benjaminsen 1998). Noen studier tyder også på at høyere befolkningstetthet kan føre til mer bærekraftig bruk av naturen, fordi det gir incitamenter til å bruke ressursene mer effektivt (Fisher et al. 2005).

Siden Malthus' tid har det skjedd store endringer i verdens befolkning. I tillegg til at befolkningen har mangedoblet seg, har befolkningsveksten i enkelte regioner mer eller mindre stoppet opp. Modellen for demografisk overgang beskriver fasene et land går gjennom når fødselsraten går fra høy til lav. Kort fortalt viser modellen at dødeligheten synker før fødselsraten følger etter. Ifølge tilgjengelige data har mange land i Nord gått gjennom den demografiske overgangen, mens land i Sør er på ulike stadier (Benjaminsen

1998).

Man har også funnet gode indikatorer som betegner områder med lavere fødselsrate. For eksempel er det en tydelig kobling mellom høy utdanning blant kvinner og lav fødselsrate (Weinberger et al. 1989). Andre variabler som ofte korrelerer med lav fødselsrate er lav barnedødelighet og utstrakt bruk av familieplanlegging (Benjaminsen 1998).

I tillegg har verdens matproduksjon økt på en måte som ikke er i tråd med Malthus' antakelser. Særlig i to perioder steg utbyttet av næringsressurser per areal drastisk. Første gang var under industrialiseringen av jordbruket, og andre gang var under den "grønne revolusjonen" på midten av 1900-tallet. I mange av områdene med høyest befolkningsvekst har kornproduksjonen per hode økt (Benjaminsen 1998).

3.1.1 Nymalthusianisme

På tross av den overveldende bevisbyrden mot Malthus' teori, lever frykten for uhemmet befolkningsvekst fortsatt i beste velgående. Nå er det imidlertid ikke lenger matressurser det fokuseres på, men degradering av naturen og overforbruk av naturressurser. Dette kalles ofte *nymalthusianisme*. Begrepet favner vidt, men troen på menneskehetens enorme forplantningslyst- og evne, og naturressursenes knapphet er en fellesnevner (Robbins 2004). Nymalthusianerne fokuserer ikke utelukkende på befolkningsvekst, men ser også forbruksveksten i Nord som en trussel mot naturens bæreevne. Det er imidlertid synet på befolkningsvekst som har vært gjenstand for mest debatt (Benjaminsen 1998). Paul Ehrlichs "The Population Bomb" (1968) og Roma-klubbens "Limits to Growth" (Meadows et al. 1972) bidro sterkt til å sette agendaen for miljødebatten fra 70-tallet og utover.

I 1971 lanserte Paul R. Ehrlich og John Holdren (Ehrlich & Holdren 1971) ligningen $I = P \times A \times T$ (heretter kalt IPAT-ligningen), som beskriver de ulike faktorene som utgjør det samlede presset på naturen i et samfunn. *I* representerer presset (*impact*), *P* representerer antallet mennesker (*population*), *A* er velstand målt i forbruk (*affluence*) og *T* er miljøskadelig forbruksrelatert teknologi (*technology*). Den nymalthusianske logikken har hatt stor innflytelse på utviklingspolitikk, og er utgangspunktet for det Roe (1995) kaller det afrikanske dommedagsnarrativet. Kjernen er at Afrika er på vei mot

stupet, drevet frem av den eksponensielt voksende befolkningen og overforbruket av naturressurser. Roe argumenterer for at dommedagsnarrativet og andre ”krisenarrativer” har spilt viktige roller for å legitimere eksterne eksperters inngripen i afrikansk landpolitikk.

Nymalthusianismen har blitt kritisert fra flere hold. David Harvey (1974) hevdet at mengden ressurser som anses som et overlevelseshvilkning minimum varierte mellom ulike historiske og kulturelle omstendigheter. Videre hevdet han at hva som til enhver tid ble ansett som ressurser var avhengig av kulturelle, sosiale og økonomiske forhold. Harvey videreførte Marx’ kritikk mot Malthus til også å omfatte nymalthusianismen: ”overbefolkning” var i virkeligheten et produkt av kapitalismens tendens til å skape fattigdom for flertallet og rikdom for kapitalistene (Castree 2005).

3.1.2 Knapphetsskolen

Knapphetsskolen (også kalt miljøsikkerhetsskolen) har videreutviklet den nymalthusianske ideen og sett på koblingene mellom degradert natur og konflikt (Benjaminsen 2009). Gleditch (1998) tegner opp årsakskjeden som ofte skisseres slik:

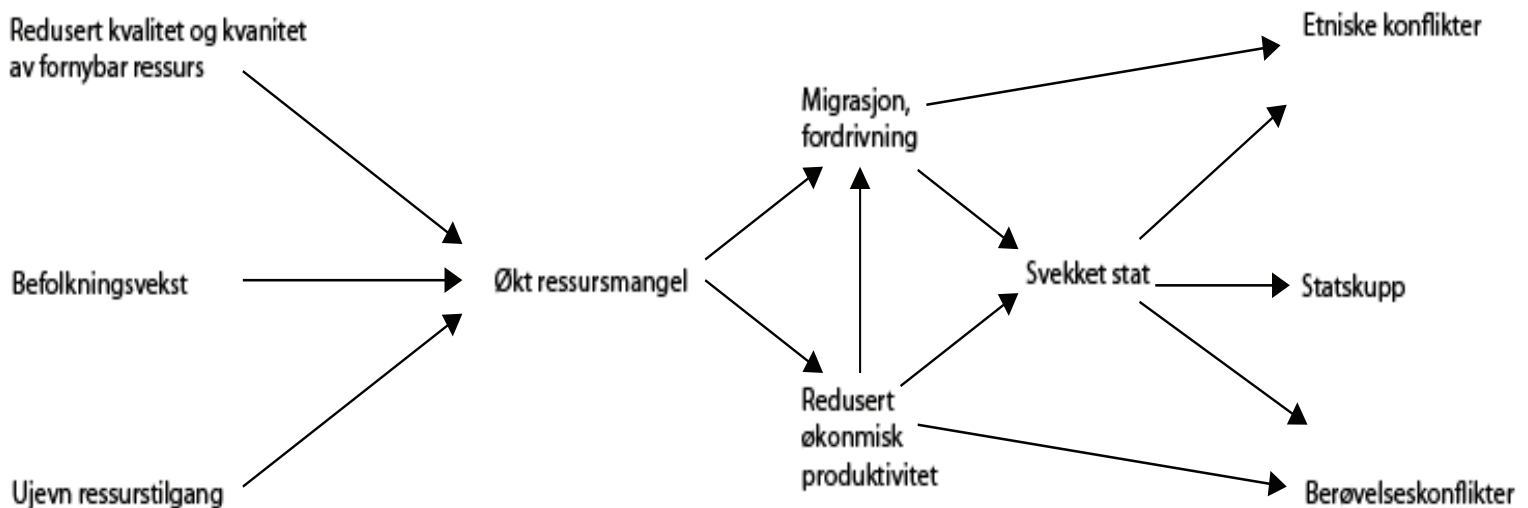
Befolkningsvekst og høyt ressursforbruk per innbygger → degradert miljø → økende ressursmangel → hardere konkurranse for å skaffe ressurser → større risiko for vold.

Årsakskjeden fremstilles imidlertid på ulike måter og mens noen legger mest vekt på befolkningsvekst, er andre mer opptatt av degradering av miljøet. Andre igjen mener ressursknapphet og konflikt først og fremst skyldes ujevn fordeling av ressursene. Thomas Homer-Dixon er blant de mest kjente representantene for knapphetsskolen, og hans forskning har hatt stor innflytelse blant annet på amerikansk forsvarspolitik. Homer-Dixon (1994) mener alle de tre faktorene som er nevnt over er kilder til ressursknapphet. Hans modell viser de antatte årsakssammenhengene som fører frem til voldelig konflikt (figur 3).

Flere har stilt spørsmål ved de kausale mekanismene i Homer-Dixons modell. Gleditsch (1998) referer Deudney (1991) og Simon (1996), som har en markedsoptimistisk innfallsvinkel. I denne sammenhengen innebærer det en idé om at

mekanismer i det frie markedet spiller en viktig rolle i å løse miljøproblemer. De mener *for det første* at modellen ikke tar hensyn til teknologiske fremskritt. Moderne industri bruker store mengder kapital, teknologi og energi, men er mindre råvareintensiv. *For det andre* overser den muligheten til handel. Råvaremangel er som regel lokal, ikke global. *For det tredje* kan knappe ressurser som regel erstattes med andre ressurser. Avhengighet av en ressurs i dag betyr ikke nødvendigvis at man vil være avhengige av den samme ressursen i fremtiden. *For det fjerde* vil prisen på en knapp ressurs stige, noe som fører til mindre bruk, teknologisk endring, handel og erstatning. Robbins (2004) påpeker at denne markedsoptimismen ikke nødvendigvis alltid er fortjent, men at den understreker at ressurser er sosiale konstruksjoner, på samme måte som Harvey (1974) gjorde det i sin kritikk av nymalthusianismen.

Knapphetsskolen har også blitt sterkt kritisert av tilhengere av politisk økologi. Hovedkritikken går ut på at den enkle årsakskjeden som presenteres for eksempel i Homer-Dixons modell i liten grad tar hensyn til både konteksten konflikten finner sted i, og makt- og produksjonsforhold (Benjaminsen 2009). Konflikter mellom lokalbefolkning

Figur 3. Homer-Dixons modell for ressursknapphet og konflikt (oversatt fra Homer-Dixon 1994)

og myndigheter knyttet til verneområder, er per definisjon ressurskonflikter. I kapittel 6 skal jeg undersøke om Homer-Dixons modell kan bidra til å kaste lys over konflikten rundt Mt. Elgon

3.1.3 Oppsummering av befolkningsvekst og natur

Over har jeg gitt en oversikt over noen viktige bidrag innenfor debatten om forholdet mellom befolkningsvekst og naturressurser. Mens Malthus i stor grad er passé, lever ideene videre gjennom de såkalte nymalthusianerne. Deres bekymringer er sentrert rundt den raske befolkningsveksten verden har sett de siste årene, og hvilke følger det har for naturen. Frykten er at den voldsomme veksten vil føre til et stadig økende press på naturen, og et behov for ulike ressurser som overskrider det som er tilgjengelig. Kritikere har beskyldt nymalthusianismen for å være apolitisk, da den i liten grad forklarer årsakene til den raske befolkningsveksten i deler av verden eller tar hensyn til den skjeve fordelingen av forbruk. Noen mener også at nymalthusianismen er overdrevet pessimistisk og understreker menneskenes tilpasningsdyktighet og at *ressurser* ikke er et statisk begrep. Dette er gyldige innvendinger, men innebærer ikke nødvendigvis at antakelsene er feil.

Knapphetsskolen er en videreutvikling av det nymalthusianske tankegodset, og har fokusert på koblingene mellom ressursknapphet og konflikt. Modellen på forrige side tilsier at økt miljøknapphet som følge av degraderte fornybare ressuser, befolkningsvekst og ulik tilgang på ressurser, fører til økt risiko for voldelig konflikt. Også denne modellen har blitt kritisert for å ikke ta hensyn til makt- og produksjonsforhold, men *knapphetsskolen* har vært innflytelsesrik i viktige sikkerhetspolitiske miljøer. I kapittel 6 skal jeg undersøke hvorvidt disse perspektivene kan belyse konflikten i Mt. Elgon.

3.2 Community conservation, deltakelse og makt

Her skal jeg først se på ulike typer *community conservation*, før jeg kobler det til begreper om deltakelse og makt. Hensikten er både å gi en forståelse for hva som ligger i begrepet *community conservation*, og å gi et teoretisk grunnlag for å vurdere samarbeidsprogrammet i Mt. Elgon og dets mulighet for å kunne redusere konflikten mellom myndighetene og lokalbefolkningen.

Ulike modeller som inkluderer lokalbefolkningen i en eller annen grad har, som

beskrevet i forrige kapittel, blitt svært utbredt i forvaltningen av verneområder både i Afrika og resten av verden (Little 1994, Adams & Hulme 2001, Barrow & Murphree 2001). På engelsk brukes ofte begrepene *community conservation*, *community-based natural resource management* eller *collaborative management* om ulike former for slike forvaltningsmodeller. Begrepene egner seg godt til å skape forvirring, da de tidvis refererer til et løst definert samarbeid mellom ulike aktører i forvaltningen av verneområder, og tidvis til ulike grader av eller former for dette samarbeidet.

Det finnes ingen allment aksepterte definisjoner av begrepene, men Little (1994) gir en god avgrensning. Ifølge ham burde *community conservation* forutsette i hvert fall noen av de følgende elementene: lokalnivå, frivillighet, menneskesentrert, deltakende, desentralisert, landsbybasert forvaltning. For at noe skal kunne kalles *community conservation* bør det også innebære et mål om å verne ressurser og økt materiell velstand for ressursbrukerne. Adams og Hulme (2001: 13) definerer *community conservation* som ”those principles and practices that argue that conservation goals should be pursued by strategies that emphasize the role of local residents in decision-making about natural resources”. Berkes et al. (1991: 6) definerer samarbeidsforvaltning (*co-management*) som ”the sharing of power and responsibility between the government and local resource users”. Alle definisjonene innebærer en form for maktdeling, der lokalbefolkningen får innflytelse over forvaltningen om naturressursene. Nedenfor skal jeg drøfte noen aspekter av deltakelse og makt knyttet til *community conservation*.

3.2.1 Deltakelse

Community conservation trekker både på en vinn-vinn-diskurs og en diskurs om deltakende utvikling (*participatory development*) som er utbredt i utviklingsmiljøer. Sistnevnte oppsto som en reaksjon på storskala, ovenfra-og-ned utviklingsprosjekter og vant særlig tilhengere utover på 70-tallet (Little 1994). Mange hadde fått øynene opp for at den såkalte *trickle-down*-mekanismen, som tilsier at store prosjekter skaper ringvirkninger som sprer seg ut i hele samfunnet, ikke nådde ut til de fattige på landsbygda. I dag er det nærmest forventet at utviklingsprosjekter har et deltakelsesaspekt, og slik er det også når det gjelder verneområder.

Figur 4. Figuren viser Pimbert & Prettys (1997) inndeling av ulike grader av deltakelse

Passiv	Lokalbefolkningen blir fortalt hva som skal skje eller allerede har skjedd. Ovenfra og ned, informasjon tilhører eksterne eksperter.
Informasjonsgivende	Lokalbefolkningen besvarer spørsmål fra forskere, men har ikke mulighet til å påvirke analysen eller bruken av den.
Konsultativ	Folk blir konsultert. Eksterne forskere lytter til synspunkter. Vanligvis er problemer og løsninger definert eksternt. Lokalbefolkningen involveres ikke i beslutningstaking.
Funksjonell	Det dannes grupper for å nå forhåndsbestemte mål. Gruppene dannes ofte etter at viktige prosjektbeslutninger er gjort, og er derfor i utgangspunktet avhengige av utenforstående. Etter hvert kan de imidlertid bli selvdrivne og myndiggjørende.
Interaktiv	Analyse og handlinger gjøres i samarbeid. Bruk av lokale institusjoner. Folk har egeninteresse av å opprettholde eller endre strukturer og praksiser.
Selv-mobilisering (<i>empowerment</i>)	Lokalbefolkningen kan fatte beslutninger uavhengig av eksterne institusjoner. Kan utfordre eksisterende avtaler og strukturer.

Det er særlig to argumenter som ofte fremmes til støtte for et deltakelsesaspekt i utviklings- og verneprosjekter (Little 1994, Mannigel 2008). For det første hevdes det å ha en egenverdi at lokalbefolkningen får innflytelse over beslutninger som gjelder deres liv og fremtid. Det er etisk problematisk å utnevne store verneorganisasjoner, donorer og sentrale myndigheter til moralske overdommere og lokalbefolkningen til hindere, snarere enn viktige interessenter i spørsmål om naturvern. Videre er deltakelse positivt i politisk

forstand – lokaldemokrati og desentralisering har vært fyndord i utviklingskretser i en årrekke. Dette perspektivet kalles ofte ”deltakelse som mål”. For det andre mener mange at det er umulig å få til effektivt vern dersom man ikke har lokalbefolkningen på sin side. Dette kalles ”deltakelse som virkemiddel”. Når *community conservation* implementeres i forbindelse med nasjonalparker er det som regel det siste argumentet som tillegges størst vekt (Little 1994).

Ingen av argumentene for deltagelse er ubestridte. Tilhengere av det såkalte *back to the barriers*-narrativet er kritiske til sammenblanding av naturvernmål og utviklingsmål (Hutton et al. 2005). Hovedpoenget i kritikken er at vi står overfor en miljøkrise som krever radikale tiltak, og at vern av biomangfold og utvikling sjelden er kompatibelt. Menneskelig adgang til og bruk av verneområdene må reduseres til begrenset økoturisme og forskning. *Back to the barriers*-narrativet forsøker å stikke hull på forestillingen om at verneområder kan skape en vinn-vinn-situasjon.

Til det andre argumentet innvender noen at det er vanskelig å se en korrelasjon mellom lokal deltagelse og hvor effektivt verneområdet er. Brockington (2004) er blant dem som mener *community conservation* er et skritt i riktig retning med hensyn til rettferdighet, men at betydningen av lokalbefolkningens støtte for effektivt vern ofte overdrives.

Deltakelse og samarbeid kan bety alt fra såkalt ”park outreach”, der parkmyndighetene lærer lokalbefolkningen om fordelene ved vern, samt gir dem små insentiver til å bidra, til radikale tiltak med mål om å gi lokalbefolkningen tilbake bestemmelsesrett over naturen. Tabellen på forrige side (figur 4) viser Pimbert og Prettys (1997) rangering av de ulike gradene av deltagelse, fra passiv til selv-mobilisering (*empowerment*). Skalaen kan også ses som en glidende overgang fra ”deltakelse som virkemiddel” i den ene enden og ”deltakelse som mål” i den andre. Jeg vil ikke gi noen detaljert analyse av samarbeidsprogrammet i denne oppgaven. Årsaken til dette er først og fremst at det har allerede blitt gjort, blant annet av Sletten (2004). Hensikten i dette punktet har dermed heller vært å gi en forståelse for debatten om deltagelse, og å vise at begrepet kan innebære alt fra informering av lokalbefolkningen til reell maktoverføring og innflytelse.

3.2.2 Makt

Jeg mener, i tråd med definisjonene jeg presenterte tidligere, at en viss grad av deltakelse burde være implisitt i *community conservation*. For at en forvaltningsmodell skal kunne kalles *community conservation*, og for at den lokale deltakelsen skal være reell, kreves en viss grad av maktoverføring. I analysen skal jeg se nærmere på hvorvidt samarbeidsprogrammet i Mt. Elgon innebærer maktoverføring (6.4). Nedenfor vil jeg diskutere de maktbegrepene jeg forholder meg til i analysen.

Max Weber har definert makt som ”ett eller flere menneskers sjanse til å sette igjennom sin egen vilje i det sosiale samkvem, og det selv om andre deltakere i det kollektive liv skulle gjøre motstand” (Weber 1971, referert i Engelstad 1999). Fredrik Engelstad har sammenlignet Webers maktbegrep med andre sentrale bidrag, og konstruert en streng avgresning av maktbegrepet. Denne avgresningen, som Engelstad kaller det ”sterke maktbegrepet”, innebærer at makt er intensjonell, relasjonell og resultatskapende. Det betyr at makt utøves gjennom handlinger som har til hensikt å oppnå et resultat, at handlingen utføres i en relasjon mellom en eller flere aktører, og at handlingen får et tilsiktet resultat.

Disse maktperspektivene er eksempler på det som ofte kalles *aktørorienterte* maktperspektiver. Aktørorienterte perspektiver fokuserer på makt som utføres av aktører, og i Engelstads begrep i relasjon til andre aktører. Andre maktperspektiver er mer *strukturorienterte*. Av disse fokuserer noen på hvordan sosiale strukturer påvirker aktører i ulike retninger uten at det har vært tilsiktet av noen (Benjaminsen & Svarstad, under utgivelse). Andre er mer interessert i hvordan aktører får gjennomslag for sine intensjoner ved å benytte seg av sosiale strukturer. Foucaults *governmentality*-begrep er et eksempel på et slikt perspektiv. Agrawal (2005) har videreutviklet *governmentality*-begrepet i en studie av hvordan deltakelse påvirker hvordan lokalbefolkningen betrakter naturen. Agrawal kaller dette for *environmentality*, og det skal jeg se nærmere på under neste punkt. Benjaminsen og Svarstad (under utgivelse: 11) gir en maktdefinisjon som er tilpasset politisk økologi.

Det utøves makt når én eller flere aktører utfører intensjonelle handlinger i relasjon til andre aktører og med dette bidrar til opprettholdelse eller endring av miljøforvaltningen på en måte som til en viss grad eller fullstendig er i samsvar med deres intensjoner. Makt involverer alltid både aktører og strukturer. Maktutøverne anvender én eller flere former for maktressurser.

Deres maktbegrep er dermed en syntese mellom aktør- og strukturorienterte maktperspektiver, men trekker på Engelstads sterke maktbegrep ved å avgrense makt til å dreie seg om noe som er intensjonelt, relasjonelt og resultatskapende. Utilsiktet påvirkning fra strukturer utelukkes dermed av Benjaminsen og Svarstads definisjon. Samtidig dreier definisjonen seg spesifikt om muligheten til å påvirke miljøforvaltningen. Det er vanskelig å tenke seg et tillitsbasert samarbeid mellom to parter, der den ene er overlatt til å gjøre som den får beskjed om. I analysen vil jeg diskutere i hvilken grad samarbeidsprogrammet har innebåret en reell overføring av makt fra UWA til lokalbefolkningen.

Environmentality

Strukturer kan være materielle og økonomiske, eller de kan være kulturelle og sosiale konstruksjoner som diskurser, narrativer eller normer (Benjaminsen og Svarstad, under utgivelse). Også begreper som *samfunn* og *natur* er sosiale konstruksjoner som kan forbindes med sosiale strukturer. Felles for strukturene er at de er menneskeskapte.

Med utgangspunkt i Foucaults begrep om *governmentality*, som betegner mekanismene i samfunnet og enkeltindividene som gjør at samfunnet lar seg styre, har Agrawal (2005) utviklet begrepet *environmentality*. Hensikten er å bidra til en forståelse av spørsmålet: ”når og hvorfor begynner sosialt plasserte aktører å bry seg om, handle og tenke på sine handlinger i forbindelse med noe de definerer som miljøet?” (Agrawal, 2005: 164, min oversettelse). Agrawal undersøker hvordan borgerne i Kumeon i India har blitt formet til *environmental subjects*. Han mener at myndighetene i India har endret strategi fra *governing at a distance* til såkalt *intimate government*. Den nye strategien, eller *styringsteknologien* som Agrawal kaller den, går ut på å danne en ny subjektivitet i tråd med myndighetenes mål gjennom regulert deltakelse. Det er denne prosessen Agrawal kaller *environmentality*.

Styringsteknologien hadde endret folks oppfatning av naturen i Kumeon og etablert to fundamentale diskursive erkjennelser: 1. Naturen er noe som er adskilt fra

menneskene, og satt i fare av skjodesløse menneskelige handlinger, og 2. Denne truede naturen må beskyttes, noe som kan gjøres gjennom omhyggelig regulering og styring.

Agrawals teori om *environmentality* innebærer altså at ”deltakelse som virkemiddel” ikke bare dreier seg om en strategi for å skape lokal støtte ved å inkludere lokalbefolkningen i beslutninger og forvaltning. I stedet innebærer *environmentality* en *intensjonell* omdanning av selvoppfatningen i lokalbefolkningen, slik at eksterne argumenter kobles til denne og internaliseres. I analysen vil jeg diskutere i hvilken grad samarbeidsprogrammet i Mt. Elgon representerer en slik styringsteknologi og i hvilken grad det dreier seg om en *overføring* av makt.

3.2.3 Oppsummering av community conservation, deltakelse og makt

I punktene over har jeg etablert en sammenheng mellom begrepene *community conservation*, deltakelse og makt. Dersom begrepet *community conservation* skal gi mening, behøves et element av deltakelse og maktoverføring. Det er to typer argumenter som utgjør rasjonalet for å inkludere lokalbefolkningen. Den første kalles ”deltakelse som virkemiddel” og innebærer at man anser det som maktpåliggende å få lokalsamfunnene med på laget for å få til effektivt vern. Den andre typen argumenter kalles ”deltakelse som mål”. Her hovedpoenget at deltakelse er viktig i seg selv, både av etiske hensyn og av hensyn til mer generelle politiske målsettinger om deltakelse og lokaldemokrati. Jeg har også vist at deltakelsesbegrepet spenner svært vidt og også brukes om systemer som ikke innebærer noen form for maktoverføring.

En kan dele opp maktbegreper i aktørorienterte og strukturorienterte. Benjaminsen og Svarstad (under utgivelse) tar til orde for en syntese mellom disse, og argumenterer for at all makt involverer både aktører og strukturer. Til sist har jeg sett på begrepet *environmentality*, som kan sies å være en form for strukturell makt, men som faller innunder Benjaminsen og Svarstads maktbegrep. Agrawal (2005) beskriver *environmentality* som en styringsteknologi, og konseptet innebærer at myndighetene får gjennomslag for sine ønsker ved å inkludere lokalbefolkningen i forvaltningen, slik at myndighetenes betraktningssmåte internaliseres.

3.3 Koblinger mellom verneområder og fattigdom

De fleste vernekonflikter involverer uenighet om hvordan ulike ressurser skal brukes, og av hvem. Ifølge Bell (1987) oppstår det en interessekonflikt mellom kortsiktige individuelle og langsiktige kollektive interesser når det opprettes verneområder. Fordeler, kostnader, rettigheter og plikter omfordeles, og ofte faller brorparten av kostnadene på lokalbefolkningen. Dette kan for eksempel være tap av landområder, begrensninger av ressurstilgang og materielle skader forårsaket av dyr fra verneområdet (Norgrove 2002, Roe & Elliot 2005). Fordelene høstes i stor grad på nasjonalt og globalt nivå, for eksempel i form av verneverdier, klimafordeler og turistinntekter (Adams & Hutton 2007).

Opprettelse av verneområder i fattige og folketette områder har ofte ført til konflikter. En av årsakene kan være at fattige er særlig avhengige av naturressurser. Dette er, som Roe og Elliot (2005) påpeker, en hypotese som det er vanskelig å teste. Likevel virker det sannsynlig at den *direkte* avhengigheten av naturressurser er større for fattige i rurale strøk. På grunn av pengemangel kan direkte bruk av naturressurser være den eneste muligheten til å dekke grunnleggende behov som mat, medisin og brensel. Roe og Elliot hevder at de som knytter identitet, kultur og spiritualitet sterkt til naturen ofte er fattige. Fattige blir dermed også ekstra hardt rammet av tap av biomangfold. Verneområder kan altså ha både positive og negative virkninger for fattigdom, for eksempel ved å sikre bærekraftig bruk av naturressurser og verne natur fra kommersielle interesser, eller ved å redusere tilgjengeligheten av ressurser og landområder.

Roe og Elliot (2005) har laget en inndeling av mulige koblinger mellom verneområder og fattigdom. De positive koblingene er virkninger som kan anses som argumenter for at verneområder kan føre til en vinn-vinn-situasjon, mens de negative koblingene viser noen felter der verneområder går på akkord med fattigdomslette og omvendt. Inndelingen i figur 5 er basert på Roe og Elliots liste, og forsøkt systematisert i tabellform. I tillegg har jeg skilt mellom koblinger fra vernetiltak til fattigdomslette (som inntektsdeling, jobbmuligheter osv.), og koblinger fra biomangfold til fattigdomslette. Fordeler og ulemper som skyldes et opprettholdt biomangfold er ikke nødvendigvis knyttet til opprettelsen av verneområder – for eksempel der biomangfoldet ikke i vesentlig grad er truet, eller ved at lokalbefolkningen selv oppretter institusjoner for å

	Miljø → fattigdomslette	Fattigdomslette → Verneaktivitet
Positive koblinger	<p>Fra vernetiltak</p> <p>Potensielle inntekter (jobb, handel, nyttdeling)</p> <p>Hjelp til å utvikle bærekraftig jordbruk utenfor parkgrensa</p> <p>Økonomisk støtte til for eksempel skoler og helsetjenester</p> <p>Tiltak for å dempe menneske-dyr-konflikter</p> <p>Fra biomangfold</p> <p>Potensielle inntekter fra økoturisme</p> <p>Bedre tilgang til naturressurser (mat, helsebringende ressurser, påler og lignende til boligbygging)</p> <p>Økosystemtjenester (ren luft, vann, fruktbar jord)</p>	<p>Redusert avhengighet av naturressurser, bidrag til urbanisering som reduserer press på rurale ressurser, økonomisk grunnlag for investeringer i miljøvarer (inkludert investeringer i vern fra privat sektor)</p>
Negative koblinger	<p>Fra vernetiltak</p> <p>Redusert tilgang til landområder, alternativkostnader fra hindret tilgang til verdifulle ressurser, kostnader knyttet til flytting/tvangsflytting, tap av kulturelle og tradisjonelle verdier</p> <p>Fra biomangfold</p> <p>Problemdyr fra verneområdet (ødeleggelse av avlinger, insekter)</p>	<p>Rydding av områder til jordbruk, ikke-bærekraftig hogst, lokal immigrasjon drevet av et ønske om fordeler knyttet til verneområdene (for eksempel inntektsdeling)</p>

Figur 5. Koblinger mellom fattigdomslette og verneområder. Inspirert av Roe og Elliot (2005).

sikre bærekraftig bruk. Men hvilke følger burde kunnskap om disse koblingene få for forvaltningen av verneområder? Adams et al. (2004) skisserer noen hovedsynspunkter på forholdet mellom vern og fattigdom. For det første er det de som mener at fattigdom og naturvern er to distinkte sfærer. De mener det er legitimt å forfølge den ene interessen uten samtidig å skulle ta hensyn til den andre. Verneorganisasjoner er dermed etter dette synet ikke forpliktet til å også drive fattigdomslette. Dette er i tråd med *back to the barriers*-narrativet. Den andre gruppen ser fattigdom som en alvorlig hindring for effektive verneområder. Fattigdomslette vektlegges mest som et viktig virkemiddel for å sikre verneområdenes eksistens på lang sikt. Den tredje gruppen mener at naturvern ikke burde gå på bekostning av fattigdomslette, og at minstemålet må være at verneområdene ikke bidrar til å øke fattigdom blant lokalbefolkningen. Til sist kommer gruppen som legger vekt på fattiges avhengighet av naturressurser, og at forvaltningen må ta utgangspunkt i bærekraftig bruk av naturressursene. Jeg har vist at det er både positive og negative koblinger mellom verneområder og fattigdom. Dersom et verneområde fører til økt fattigdom, burde det ikke være uventet om lokalbefolkningen motsetter seg vern. Anerkjennelsen av disse koblingene er sentrale for tilhengere av samarbeidsforvaltning. Ved å innføre tiltak som inntektsdeling og avtaler om regulert ressursbruk håper man å redusere de negative og styrke de positive koblingene. Hvor vellykkede tiltakene som skal bidra til fattigdomslette og utvikling er, kan være avgjørende for forholdet mellom lokalbefolkningen og myndighetene. I analysedelen vil jeg undersøke hvorfor konflikten fortsetter på tross av slike tiltak.

3.4 Klientilisme og neo-patrimonialisme

Før dagens regime kom til makten, var Ugandas historie som selvstendig nasjon preget av statskupp, borgerkrig, korrupsjon og utviskede skiller mellom privat og offentlig eiendom. Dette har etter all sannsynlighet også preget utviklingen av konflikten rundt Mt. Elgon. Blant statsvitere som forsker på Afrikas postkoloniale politiske historie blir begrepene *klientilisme* og *neo-patrimonialisme* ofte brukt for å beskrive noen trekk som kjennetegner mange land på kontinentet.

Klientilisme-begrepet stammer fra romertiden, men blir i dag ofte brukt for å beskrive et trekk ved den politiske strukturen i mange afrikanske land. Christopher

Clapham (1982, sitert i Thomson 2004) beskriver klientilisme som ”a relation of exchange between unequals” (:119). Klientilisme betegner et forhold mellom en *patron* (beskytter) og hans klienter. I bytte mot beskyttelse og gaver får patronen politisk støtte og legitimitet. Klientene kan igjen være patroner for andre klienter, ved å dele av ressursene de selv mottar fra sin patron (Thomson 2004). Dermed dannes et hierarkisk patron-klientnettverk av gjensidige avhengighetsforhold. Nettverket kan strekke seg fra statens maktsentrum og helt ut i landsbyene. Patron-klientforhold kan være motivert av rene nyttebetraktninger, men de kan også være basert på sosiale bånd mellom patronen og hans familie, landsby eller etniske gruppe (Eriksen 2004). Lederen vil ofte forholde seg både til nyttebetraktninger og sosiale bånd. I land med liten grad av felles nasjonal identitet og utpregete etniske og regionale skillelinjer, anses klientilisme ofte som en nødvendig mekanisme for å sikre stabilitet (Van der Valle 2001). Særlig er det en viktig kilde til legitimitet i mangel av legitimitet fra økonomisk utvikling eller folkelig støtte gjennom valg. Nettverkene representerer også en politisk kanal som ofte er fraværende ellers i samfunnet (Thomson 2004).

Patrimonialisme er et begrep som stammer fra Weber og som betegner et styre der statslederen ikke skiller mellom private og offentlige eiendeler og interesser (Quimpo 2007). Det er en form for tradisjonelt styre der legitimiteten stammer fra tradisjon, og kjennetegnes av at ”makten er relativt sentralisert, og utøves utover familien, landsbyen eller klanen” (Eriksen 2004: 504). I en neo-patrimonialistisk stat styrer lederen gjennom (svake) juridisk-rasjonelle institusjoner, i motsetning til i tradisjonell patrimonialisme, som mangler disse. En neo-patrimonial stat har altså en moderne stats institusjoner, men styres av en leder som søker personlig gevinst og ikke skiller mellom private og offentlige eiendeler og interesser (Van der Valle 2001, Thomson 2004). Médard (2009) trekker fram at både Obote og Amin plukket fra hverandre staten som de var avhengige av for å styre landet. Det innebygde paradokset i neo-patrimoniale stater innebærer at de stadig voksende kravene fra klientilistiske koblinger nedover i systemet etter hvert vil tømme statens ressurser (Van der Valle 2001). Den selvdestruktive egenskapen til neo-patrimoniale stater er imidlertid omdiskutert, og Amundsen (2001) er blant dem som påpeker at flere av disse statene har motstått både økonomiske kriser og politisk press i mange tiår.

Shleifer & Vishny (1993) definerer korrupsjon som ”når statsansatte selger statens eiendom med personlig fortjeneste” (s. 599, min oversettelse). De skiller mellom korrupsjon uten tyveri og korrupsjon med tyveri. I det første tilfellet overfører den statsansatte den offisielle prisen for varen til staten, men mottar et tillegg under bordet. Korrupsjon med tyveri innebærer at den statsansatte gjemmer salget, og ikke overfører noe til staten. Denne typen korrupsjon er også den mest seiglivet, fordi både selgeren (den statsansatte) og kjøperen tjener på ordningen. Det er vanskelig å tenke seg stater som betegnes som neopatrimoniale, som ikke er preget av korrupsjon. Imidlertid synes korrupsjonsbegrepet lite fruktbart anvendt i stater der skillet mellom privat og offentlig eiendom er visket ut. Likevel benyttes korrupsjonsbegrepet ofte bakover i tid om tidligere neo-patrimoniale regimer. Dette kommer jeg tilbake til i analysen.

3.5 Jordran og karbonkreditter fra skog

De siste årene har det blitt betraktelig oppmerksomhet rundt fenomenet jordran (*land grab*). Dette referer til ”storskala ervervelse av landområder i utviklingsland, foretatt av (utenlandske) selskaper eller myndigheter” (Aarts 2009, min oversettelse). Ofte brukes begrepet om utenlandske foretak som kjøper opp jordbruksland fra småbønder, som regel for å drive kommersielt landbruk. Først og fremst er bekymringene rundt jordran knyttet til redusert matsikkerhet i utviklingslandet. I det siste har imidlertid fenomenet blitt koblet til både oppkjøp av intakte skogområder og andre landområder som skal brukes til plantasjer, i den hensikt å selge karbonkreditter. Mt. Elgon er et slikt område, der et nederlandsk selskap driver skogplanting på tidligere jordbruksjord for å generere verdifulle karbonkreditter.

I dag anser mange handel med karbonkreditter som en av løsningene som kan bidra til å redusere totalutslipp av drivhusgasser. Skogplantasjer er ett av tiltakene som kan generere salgbare karbonkreditter. Hvorvidt en plantasje godkjennes for salg av karbonkreditter, avgjøres av internasjonale sertifiseringsselskaper som kontrollerer at kravene oppfylles. Kredittene kan deretter selges gjennom internasjonale karbonhandelsordninger som Den grønne utviklingsmekanismen (CDM) i Kyotoprotokollen, eller gjennom frivillige ordninger. Greenseat er et eksempel på et foretak som handler med frivillige karbonkreditter. Selskapet selger ”grønne seter” til

flypassasjerer som vil kompensere for CO₂-utslippene fra flyreisen ved å gi et økonomisk bidrag til et utslippsreduserende prosjekt. Ifølge Cotula et al. (2009) har karbonkreditter fra skog hatt relativt liten suksess med salg gjennom CDM på grunn av flere begrensninger, mens det frivillige markedet har omfavnet prosjektene i større grad.

I tillegg er det en debatt om hvorvidt det skal kunne genereres karbonkreditter fra skog som ennå ikke er felt. Prinsippet kalles *REDD (Reduced Emissions from Deforestation and Forest Degradation)*. Avskogning utgjør i dag om lag 18 % av de globale utslippene av drivhusgasser⁴ hvert år. Muligheten til å generere karbonkreditter fra bevaring av skog er en av Norges fanesaker i forhandlingene om en ny internasjonal klimaavtale i 2012. Mange urfolksgrupper er skeptiske til REDD-prosjekter, fordi de mener den økte økonomiske verdien til skogområder kan lede til jordran (Butler 2009).

Heller ikke prosjekter som skal gi karbonkreditter fra skogplanting er ukontroversielle. For det første fjerner ikke skogen karbondioksid fra kretsløpet (Lohmann 1999). Skogen absorberer riktignok karbon når den vokser, men karbonet holdes bare borte fra atmosfæren så lenge trevirket ikke brytes ned. I et klimaperspektiv er det vanskelig å garantere for at skogen blir stående langt inn i fremtiden. For det andre er plantasjer en arealkrevende metode for å binde opp karbon. Lang og Byakola (2006) har rettet et kritisk søkelys mot et slikt prosjekt i Mt. Elgon. *UWA-FACE* har solgt karbonkreditter både gjennom CDM og Greenseat, og har ifølge Lang og Byakola bidratt til å gjøre landområder utilgjengelige for lokalbefolkningen. I kapittel seks vil jeg diskutere denne påstanden og hvorvidt karbonkredittprosjektet har hatt noen betydning for konfliktsituasjonen i Mt. Elgon.

⁴ <http://www.redd-oar.org/> 11.5.2010

4 METODE

Hovedhensikten med dette kapittelet er å vise hvilke metodiske valg jeg har tatt, og å gjøre rede for hvorfor jeg har valgt slik. Jeg skal også vurdere hvilke konsekvenser valgene kan ha hatt for konklusjonen. Videre tar jeg opp metodiske problemer og beskriver hvordan jeg har forsøkt å løse dem. På den måten ønsker jeg å gi leseren bedre innsikt i hvilket grunnlag jeg baserer mine konklusjoner på. Jeg har valgt å ikke gå i dybden i de mer grunnleggende vitenskapsteoretiske diskusjonene knyttet til metodevalg. Dette skyldes ikke at jeg finner dem irrelevante, men at debatten om kvalitative og kvantitative metoder allerede er behørig behandlet i metodelitteraturen. Videre mener jeg at det viktigste her er å redegjøre for de konkrete valgene jeg har tatt og problemene jeg har møtt underveis i arbeidet. Kapittelet er ordnet i ”kronologisk” rekkefølge, ved at det følger forskningsprosessen fra start til slutt. Aller først vil jeg imidlertid diskutere noen implikasjoner av å gjøre et kvalitativt *case-studie*.

4.1 Overførbarhet, troverdighet og intern validitet i et kvalitativt case-studie

Ulike aspekter ved situasjonen i Mt. Elgon har blitt studert både i kvantitative, kvalitative og metodetriangulerte studier. I denne oppgaven vil jeg forsøke å kartlegge konflikten, og svare på hvorfor den fortsetter på tross av samarbeidsprogrammet. Jeg har valgt å utelukkende benytte meg av kvalitative metoder under feltarbeidet. Det er to hovedårsaker til dette. For det første finnes det allerede flere gode kvantitative studier fra området. Disse har jeg benyttet meg av for å utfylle og korrigere mine egne funn. For det andre mener jeg, i likhet med Thagaard (2002), en kvalitativ tilnærming egner seg best til å undersøke årsakssammenhenger og bakenforliggende årsaker til sosiale fenomener.

Kvalitativ metode skiller seg fra tradisjonell kvantitativ forskningsmetode på flere fundamentale punkter (Thagaard 2002). *For det første* er analysematerialet tekst fremfor tall. Teksten kan for eksempel være notater fra intervjuer eller observasjoner, eller den kan være innsamlede dokumenter. *For det andre* er tolkningsprosessen særlig viktig i kvalitativ metode, fordi målsettingen ofte er å oppnå økt forståelse for et fenomen. *For det tredje* kjennetegnes kvalitative intervjuer av nærhet mellom forskeren og informantene, i motsetning til avstand i kvantitative undersøkelser. *For det fjerde*

opererer kvalitative studier ofte med mindre utvalg enn kvantitative studier.

Studiet kan beskrives som en *case*-studie, der Mt. Elgon National Park er studieobjektet. Det er vanlig at *case*-studier har til hovedhensikt å forstå selve studieobjektet, uten nødvendigvis å skulle generaliseres til andre tilfeller eller fenomener (Hammersley & Gomm 2004). I kvalitative metoder er det uansett umulig å generalisere funn på samme måte som i kvantitative metoder. Imidlertid kan man snakke om *analytisk generalisering* og *overførbarhet*.

Analytisk generalisering innebærer en generalisering til teori, i stedet for til andre situasjoner. I denne oppgaven bruker jeg analytisk generalisering når jeg sammenligner funnene med allerede eksisterende teori. Overførbarhet innebærer at studiet har relevans utover det spesifikke caset som studeres. I konklusjonskapittelet vil jeg kort diskutere om funnene i oppgaven kan tenkes å kunne belyse andre vernekonflikter.

Troverdighet i en kvalitativ studie innebærer at det blir redegjort for hvordan data utvikles (Thagaard 2002). Dette er også hovedhensikten med metodekapittelet i denne oppgaven. Videre har jeg underveis i analysen forsøkt å skille tydelig mellom den informasjonen jeg fikk i felten og min tolkning av den.

Yin (1994) bruker begrepet *intern validitet*, som er av særlig betydning når man studerer årsakssammenhenger. Hovedpoenget er at slutninger om årsakssammenhenger ledsages av en logisk konsistent argumentasjon, og at fremgangsmåten kommer tydelig fram. For at studien skal ha intern validitet må leseren gis mulighet til selv å vurdere årsakssammenhenger som presenteres i studiet. Denne oppgaven er i stor grad en søken etter årsakssammenhenger. Derfor har jeg forsøkt å være spesielt bevisst på å redegjøre tydelig for de slutningene jeg gjør, både ved å klargjøre hva som er mine antakelser og ved å presentere motforestillinger mot disse.

4.1.1 Intervjuguide

Etter at problemstillingen og metoden var bestemt, startet arbeidet med å utforme en intervjuguide. Det er flere måter å sette opp en intervjuguide på. Den kan være kort og stikkordsmessig, eller den kan ligne mer på et spørreskjema. Thagaard (2002) gjengir Rubin & Rubins (1995) to modeller for oppsett av intervjuguide. I ”tre med grener”-modellen symboliserer trestammen hovedtemaet, mens grenene er deltemaene. Modellen

egner seg godt dersom forskeren vet hvilke deltemaer han vil ta opp og ønsker å planlegge intervjuets dramaturgi. Den andre modellen kalles ”elv med sidestrømmer”-modellen. Her kan hovedstrømmen dele seg i flere sideelver før den samles igjen. Tanken er at intervjuet kan ta flere retninger underveis, og at man i mange situasjoner ikke vet hvilke deltemaer som vil dukke opp underveis. Modellen representerer en mer åpen form for intervjuguide. En intervjuguide av denne typen kan gjøre det vanskeligere å styre dramaturgien i intervjuet, men legger mer til rette for at informanten selv kan ta opp temaer underveis.

Jeg bestemte meg for å utvikle intervjuguiden underveis. Dette medfører at det blir vanskeligere å sammenligne resultatene fra de ulike stedene. Men flere ting talte for en stadig endring av intervjuguiden. Jeg besøkte til sammen seks forskjellige parisher, alle med sin egen dynamikk og ulike problemer. Ved å stadig spisse intervjuguiden etter hvert som jeg ble kjent med stedene jeg besøkte og temaene jeg undersøkte, opplevde jeg at jeg kom dypere inn i materialet. Samtidig fikk jeg mer erfaring underveis i feltarbeidet med hvilke spørsmål som fungerte bra og hvilke som var dårlige, og om hvordan samtalen best kunne bygges opp. I utgangspunktet hadde jeg laget en intervjuguide som lå tett opp til ”tre med grener”-modellen, men etter å ha opplevd vanskeligheter med å få til en åpen og fortrolig samtale, nærmet jeg meg mer ”elv med sidestrømmer”-modellen. Jeg opplevde at dette fungerte etter hensikten og ga bedre flyt i samtalen.

I starten av feltarbeidet brukte jeg for det meste ferdig utformede spørsmål. Dette bidro både til at jeg fikk verdifull trening i både intervjuing og å jobbe med tolk, og jeg fikk en viss idé om hva slags type spørsmål som fungerte. Etter hvert som jeg fikk mer erfaring, ble intervjuguiden mer stikkordspreget. Det var ofte jeg ikke stilte alle spørsmålene, men i stedet gikk dypere inn i temaer som informanten hadde mye å si om. Imidlertid var det noen temaer jeg diskuterte med de aller fleste i alle landsbyene jeg besøkte, for å danne meg et inntrykk av variasjon mellom de ulike stedene. Dette var for eksempel spørsmål om hvordan de synes livet var nå, sammenlignet med før Mt. Elgon ble oppgradert til nasjonalpark, og hvordan de forholdt seg til parkvokterne.

Jeg brukte intervjuguiden først og fremst til to ting. Det ene var å minne meg selv på hva jeg var interessert i. I en åpen samtale med informanter kan det være lett å glemme viktige spørsmål. Dersom samtalen ikke fløt like godt, var det også fint å kunne falle

tilbake på intervjuguiden. Videre gjorde intervjuguiden det lettere å få til en god dramaturgi i intervjuet. Ved å starte med nøytrale spørsmål, trappe opp til de mer sensitive spørsmålene, og avslutte med en lettere tone, ble det lettere å oppnå tillitt blant informantene.

4.2 Datainnsamling

Primærdata til oppgaven er basert på kvalitative intervjuer, men jeg har også hentet data fra offisielle dokumenter og media. Fordi oppgaven lener seg tungt på data fra intervjuene vil jeg bruke litt plass på å redegjøre for hvordan disse foregikk og hvilke problemer jeg opplevde underveis.

4.2.1 Utvalg

Jeg ønsket å gjøre de fleste intervjuene blant lokalbefolkningen. Dette var først og fremst fordi parkens naboer er en hovedpart i konflikten, men har betydelig dårligere tilgang på media enn motparten. Direktøren for UWA har en fast spalte i avisen New Vision og UWA uttrykker sitt syn i gjennom offentlige dokumenter og hyppige uttalelser i mediene, mens store deler av lokalbefolkningen har lav utdanning eller er analfabeter. Dermed mener jeg at deres side av saken var dårligere kjent enn motpartens. Imidlertid gjorde jeg også intervjuer med både skogvoktere, UPDF-soldater og sjefen for *community conservation* i nasjonalparken (*Warden Community Conservation*).

Benytter man seg av kvalitativ metode, er det lite poeng i å prøve å lage et utvalg som er representativt for populasjonen (Thagaard 2002). Snarere kan det lønne seg å identifisere informanter som er spesielt egnet til å belyse problemstillingen. Dette kalles et strategisk utvalg. Utvalgsmetoden min bar preg av dette, og jeg gjorde ingen forsøk på å snakke med et tverrsnitt av befolkningen ved for eksempel å besøke annethvert hus. I stedet forsøkte jeg underveis å finne ut hvem som kunne inneha interessant informasjon, først og fremst ved å spørre meg fram. Likevel ønsket jeg å få et noenlunde balansert inntrykk av konflikten. Jeg forsøkte derfor å snakke med omtrent like mange kvinner som menn, og gamle som unge. Kvinner og menn har som regel ulike arbeidsoppgaver og opplever dermed også nasjonalparken på forskjellige måter. For eksempel er vedsanking og matlaging ofte kvinnenenes oppgave (Sontheimer 1991). De eldre i landsbyene hadde også levd gjennom flere forskjellige epoker og forvaltningsregimer. På samme måte kan

det tenkes at kjønn og alder spiller inn på hvordan de blir behandlet av eller forholder seg til skogvokterne.

I et typisk utvalg velger man informanter som er typiske i forhold til fenomenet som skal studeres (Thagaard 2002). Undersøkelser som er basert på spesielle utvalg søker informanter som står i et spesielt forhold til fenomenet. Utvalget i oppgaven er delvis et typisk og delvis et spesielt utvalg. Jeg ønsket både å snakke med ”mannen i gata” for å få et inntrykk av generelle oppfatninger i landsbyene, og mennesker som på ulike måter sto i et spesielt forhold til parken.

Jeg snakket med til sammen 37 informanter i de fire parishene jeg besøkte (Kapkwai, Bufumbo, Buwabwala og Bumbo). Blant disse var flere valgte representanter i lokale politiske råd eller involvert i rettstvisten om parkgrensa på ulike måter. I tillegg snakket jeg med 10 informanter som enten var involvert i prosjekter som hadde mottatt støtte fra programmet for inntektsdeling eller bodde i nærheten av disse prosjektene (Budadiri og Wanale). Videre intervjuet jeg én som var ansatt i UWA-FACE, to parkvoktere, én kommandant i hæren og sjefen for *community conservation* i Mt. Elgon. Jeg hadde også tre nøkkelinformanter. Den ene var en tidligere dommer og embetsmann som hadde god kjennskap til de juridiske sidene ved konflikten. De to andre jobbet i en stor verneorganisasjon i Kampala og hadde fulgt Mt. Elgon tett i en årrekke. Før jeg dro ut i felten hadde jeg blinket meg ut Kapkwai og Bumbo. De andre stedene ble valgt etter hvert som jeg ble bedre kjent i området.

4.2.2 Intervjusituasjonen

De mange utfordringene som dukket opp underveis førte til at intervjusituasjonen var noe av det som ga meg mest hodebry under feltarbeidet. I utgangspunktet hadde jeg planlagt å avholde de fleste intervjuene med én informant til stede, og så for meg at informantene skulle fortelle meg om det jeg lurte på, mens jeg geleidet dem gjennom temaene jeg var interessert i. Det viste seg å bli en større utfordring enn jeg hadde forventet å gjennomføre intervjuene på en tilfredsstillende måte.

Det var vanskelig å isolere informantene, og flere intervjuer ble gruppeintervjuer mot min vilje. Mange hadde små hus og oppholdt seg for det meste utendørs på dagtid, og det var umulig å jage bort de nysgjerrige naboene som samlet seg rundt. Enkelte

ganger opplevde jeg dette som et stort hinder for å få til en åpen og tillitspreget samtale med informantene. Jeg forsøkte å løse problemet på flere måter. For det første prøvde jeg å oppsøke informantene hjemme i stedet for i handelssentere (husklynger med et par butikker), der det ofte var mange skuelystne som drakk alkohol og ventet på at noe skulle skje. For det andre ba jeg noen ganger om at intervjuet skulle finne sted innendørs for å ikke være like synlig for forbipasserende. I de tilfellene disse strategiene ikke virket, foregikk intervjuene mange ganger med en gruppe tilhørere som ofte forsøkte å blande seg inn i intervjuet. Det var noen åpenbare ulemper med denne situasjonen. Personlige og sensitive spørsmål ble vanskelige å ta opp, og det er stor sannsynlighet for at jeg i enkelte tilfeller fikk andre svar enn jeg ville fått på tomannshånd.

I enkelte tilfeller forsøkte jeg heller å involverere hele gruppa i intervjuet. Gruppeintervjuer har flere fordeler, særlig ved at informantene kan korrigere og utfylle hverandre (Thagaard 2002). Det er heller ikke bare én som blir eksponert fordi hele gruppen er respondenter. På den andre siden er det vanskelig å gi uttrykk for avvikende meninger i en gruppe. Det er også vanlig at noen av deltakerne er mer dominerende og tar kontroll over intervjuet. Gruppeintervjuer fungerer altså best dersom deltakerne er en noenlunde samkjørt gruppe, uten for store avvik i meningene.

Også i situasjoner der jeg hadde fått informanten på tomannshånd (tre med tolken) fikk jeg flere ganger en følelse av at informanten forsøkte å gi meg "riktige" svar. Dette kan komme av flere ting. Noen kan i virkeligheten ha svart oppriktig, og jeg kan ha misforstått situasjonen. Men i flere tilfeller, særlig i Kapkwai, kunne informantene skifte mening flere ganger i løpet av intervjuet, noe jeg antok var en respons på hvordan jeg stilte spørsmålene mine. En episode kaster lys over dette problemet. Jeg delte alltid ut litt ris og salt som takk for at informanten tok tid til å snakke med meg. Etter å ha gjennomført et intervju preget av korte og overveldende positive svar fikk jeg spørsmål om hvorfor han ikke fikk matolje også. Informanten fortalte at han pleide å få olje når han ble intervjuet av forskere. Et blick på litteraturen om Mt. Elgon viser at Kapkwai er et av områdene som er mest besøkt av forskere, og det er ikke utenkelig at en stor andel av befolkningen har erfaring med informantrollen. De fleste undersøkelser i området har vært basert på spørreskjemaer, og det er sannsynlig at alle i landsbyen nærmest parkrensa visste at de kunne vente seg en gave i slutten av intervjuet. Dette kan ha ført

til at de ønsket å gi meg riktige svar så fort som mulig for å få ”gaven sin”. En annen forklaring på hvorfor Kapkwai-befolkningen ofte virket opptatt av å sette parken i et positivt lys, kan ha vært den relativt tette kontakten de hadde med parkvokterne. Kapkwai var det eneste parishet som hadde gyldig ressursbruksavtale, og de var ofte i møter med UWA der de fikk undervisning om vern. Jeg overvar en undervisningstime med barn fra et nærliggende område og så hvordan naturvern ble fremstilt som et realfag med riktige og gale svar, uten rom for spørsmål. Etter dette ble jeg mer opptatt av å formulere spørsmålene stadig mer personlige for å ikke bare å få vite hva informantene hadde lært, men også hvordan de selv tenkte om temaene.

Thagaard (2002) peker på at forskerens egne holdninger og verdier ofte kan påvirke svarene informanten gir. Thagaard bruker begrepene *overføring* og *motoverføring* om hvordan følelsesmessige reaksjoner både hos informanten og forskeren preger intervjusituasjonen. Det er viktig å prøve å fremstå som nøytral overfor spørsmålene som stilles. I noen tilfeller var dette et vanskelig prinsipp å overholde. I samtale med folk som forteller at de har måttet flytte fra alt de eier eller har blitt utsatt for omfattende overgrep, er det vanskelig, og kanskje heller ikke ønskelig, å forholde seg kald og nøytral. For meg ble løsningen å uttrykke sympati og forståelse med den vanskelige situasjonen. Jeg anså dette både som nødvendig av medmenneskelige årsaker, og for at informantene skulle ønske å dele vanskelige historier.

Et annet problem under intervjuene var at mange kun ga korte svar og ventet på neste spørsmål. Selv etter å ha fått en god del intervjuerfaring, fremsto dette flere ganger som et problem. Jeg antar at dette kan ha skyldtes en frykt for å si noe som kunne gi informanten problemer enten med UWA eller med andre i landsbyen. Jeg var alltid nøye med å forklare at informantene ville bli anonymisert og at jeg ikke hadde noen forbindelse med UWA, men den generelle skepsisen var i mange tilfeller vanskelig å bli kvitt. Samtidig forsøkte jeg å invitere mer til en samtale med informantene, blant annet ved å la dem stille meg spørsmål også i starten av intervjuet. Denne metoden fungerte både ved å gi informantene svar på det de måtte lure på om min rolle, og å ved å vise at det gikk an å ta opp ting som ikke var direkte svar på mine spørsmål.

4.2.3 Å arbeide med tolk

Jeg var nødt til å benytte meg av tolk i nesten alle intervjuene, da bare noen få av informantene, fortrinnsvis de som jobbet for UWA, hadde engelskkunnskaper. Det er flere problemer, men også noen fordeler ved å bruke tolk.

Jeg fikk kontakt med tolken gjennom Makerere-universitet i Kampala. Han snakket forholdsvis godt engelsk og behersket begge de to hovedspråkene i området (*Lugisu* og *Kupsabiny*), samt *Swahili* som mange snakket ved grensa til Kenya i sør. Underveis i feltarbeidet gjorde jeg meg flere betraktninger om ulempene og fordelene med valget av tolk. Jeg hadde stort utbytte av hans trygge fremtreden og store kjennskap til området. Flere av de viktigste informantene kjente ham fra før, da han hadde fungert som tolk tidligere for grupper fra Makerere. Han kunne også gi meg verdifull informasjon om kultur og historie i området. Tolken hadde nettopp avsluttet en bachelorgrad i *Forestry and Conservation* ved Makerere, og var dermed ikke helt nøytral i forhold til problemstillingen. De første dagene kunne han gi signaler til informanten dersom han var misfornøyd med svarene, for eksempel ved å endre tonefallet slik at han fremsto som mer mistenksom. Tolkens respons kan på samme måte som forskerens egne holdninger påvirke informanten. Etter å ha blitt gjort oppmerksom på dette, ble tolken mer bevisst på å oversette direkte og ikke involvere seg følelsesmessig eller intellektuelt i samtalen. Likevel var det en utfordring å ha redusert kontroll over hvordan informantene opplevde reaksjonen som følge av tolkens tilstedeværelse. Samtidig var det åpenbare fordeler ved at tolken hadde kjennskap til debatten om verneområder, og han ble en verdifull samtalepartner under de lange reisene mellom Mbale og de ulike landsbyene rundt Mt. Elgon.

Å være avhengig av tolk innebærer at man mister mye av direktekontakten med informanten. Dynamikken i samtalen har lett for å halte og det kan bli vanskelig å fange opp viktige detaljer. Jeg brukte lang tid på å lære tolken å oversette så direkte som mulig, og etter hvert ble han komfortabel med å bremse informantene mens han ennå husket hva som ble sagt i begynnelsen. Jeg måtte stadig minne ham på dette, særlig etter lange dager med reising i ulendt terreng og mange intervjuer. Etter hvert følte jeg at tendensen til å oppsummere hva informanten hadde sagt fremfor å oversette det direkte, kom ned på et akseptabelt nivå. Videre kan det være vanskeligere å få informantens tillit når man er to

enn én. Desto viktigere ble det derfor å starte samtalen løst og å snakke om hverdagslige temaer før intervjuet startet.

Den lokalkjente tolken var altså verdifullt både som innsiktsfull samtalepartner og døråpner. De største problemene med tolk var knyttet til økt avstand til informanten og mindre kontroll over intervjusituasjonen. Men det har også visse fordeler å bruke tolk under intervjuet. Oversettingen gir ekstra tid til å tenke seg om, både for intervjueren og for informanten. Dette gjør det lettere å tolke samtalen underveis og å komme på oppfølgingsspørsmål.

4.2.4 Notater eller båndopptaker

Jeg benyttet både notater og båndopptaker under feltarbeidet. I begynnelsen var jeg fast bestemt på å bruke begge metodene, fordi det gir en fyldigere beskrivelse av samtalerne. Notater gjør det enklere å huske hva man tenkte under intervjuet og hvordan man oppfattet samtalen mens den foregikk. Båndopptakeren frigjør intervjueren fra penn og papir og gjør det enklere å konsentrere seg om samtalen. Thagaard (2002) påpeker at båndopptakeren kan gi et mer formelt preg, men i mitt tilfelle opplevde jeg at informantene ikke brydde seg nevneverdig om den. Jeg passet alltid på å spørre om lov til å ta opp samtalen før vi begynte, men presiserte at lydopptaket kun var til eget bruk og at de ikke ville bli fremstilt med navn i oppgaven. Jeg eksperimenterte både med å bare notere, bare bruke båndopptaker, og å bruke begge metodene. Etter hvert i feltarbeidet valgte jeg å vektlegge friheten båndopptakeren ga. Jeg tok færre notater i løp av intervjuet, både for å få en mer flytende samtale og for å kunne konsentrere meg fullt ut om mitt neste spørsmål mens tolken oversatte. I stedet tok jeg notater på slutten av dagen og skrev ned alt det jeg husket som var av spesiell interesse under de ulike intervjuene.

4.2.5 Etiske vurderinger

Thagaard (2002) fremhever tre hovedprinsipper i forbindelse med etiske retningslinjer i et kvalitativt forskningsprosjekt. Det første er ansvaret for å sørge for *informert samtykke* fra informantene. Jeg innledet hvert intervju med å forklare at jeg var norsk student og ikke var tilknyttet UWA eller de ugandiske myndighetene. Jeg forklarte at jeg var i gang med et studie av konflikten og samarbeidet rundt Mt. Elgon, og at jeg ønsket å få mer innblikk i situasjonen. Jeg understreket også overfor informantene at de var velkomne til

å stille meg spørsmål underveis hvis det var noe de var usikre på. Thagaard påpeker at prinsippet om informert samtykke også omfatter presentasjonen av materialet, dersom miljøet som har blitt studert kan identifiseres. Dette henger sammen *konfidensialitet*, som er det neste hovedprinsippet. Jeg intervjuet folk blant annet folk om overgrep og lovbrudd. Både for å oppnå tillit, og for å være sikker på at ikke studiet får negative konsekvenser for noen av informantene, var det viktig å kunne garantere anonymisering. Jeg har derfor vært nøye med å ikke oppgi navn på noen av informantene. I den grad jeg oppgir politiske posisjoner, har jeg passet på å bruke et høyt nok nivå til at de ikke kan identifiseres. For eksempel kan en *local counsellor* i et parish være hvem som helst av medlemmene av hvilket som helst av landsbyrådene i parishet. De eneste som kan identifiseres er de som ble intervjuet i kraft av sin posisjon. Dette gjaldt sjefen for *community conservation* i Mt. Elgon National Park og UPDF *in-charge* i Bumbo. Disse ble ikke forespeilet anonymitet, men jeg har likevel valgt å ikke omtale dem ved navn. I tillegg har jeg ikke gjort forsøk på å anonymisere lederen for birøtterorganisasjonen i Budadiri, noe heller ikke han ble forespeilet. Han uttalte seg også i kraft av å være leder for organisasjonen, og vi kom ikke inn på noen personlige spørsmål under samtalen.

Det siste prinsippet som nevnes av Thagaard (2002), dreier seg om å *konsekvensene forskningsprosjektet kan få for informantene*. Jeg mener at anonymiseringen og det at jeg skriver på norsk i stor grad eliminerer de negative konsekvensene mitt studie kunne hatt for informantene i form av reaksjoner fra UWA eller andre. Men negative konsekvenser kan også bestå av brutte løfter, falske forhåpninger og skuffelse. Mange av informantene lurte på hva som kom til å skje som følge av forskningen min. Noen ville at jeg skulle sørge for at den ugandiske presidenten fikk vite om deres situasjon, mens andre ville at jeg skulle videreformidle deres behov til ulike organisasjoner. I mange av landsbyene var det sjelden det kom hvite på besøk, og ikke overraskende var informantenes forståelse av forskerrollen begrenset. Mange var dermed vanskelige å overbevise om min manglende innflytelse, men jeg var påpasselig med å understreke at de ikke kunne vente seg noen bedring av situasjonen som følge av intervjuet.

4.2.6 Dokumentanalyse

I tillegg til intervjuer har jeg brukt offisielle dokumenter i analysen. Dette dreier seg først og fremst om forvaltningsplanen for Mt. Elgon, samt et knippe andre policy-dokumenter som blant annet beskriver UWAs syn på samarbeidsforvaltning og inntektsdeling.

Hensikten med dokumentanalysen er både å få et innblikk i hvordan UWA begrunner sine valg, og å undersøke hvordan retorikken i dokumentene kommer til uttrykk i praksis.

I tillegg har jeg brukt en rekke avisartikler fra to av de viktigste ugandiske avisene, New Vision og Daily Monitor, til å belyse noen hendelser. Her er det viktig å notere seg at Daily Monitor er en uavhengig avis, mens New Vision kontrolleres av regjeringen. Dette innebærer at artiklene i New Vision er mindre myndighetskritiske. Likevel mener jeg at dette ikke utgjør noe stort metodisk problem i oppgaven, da jeg først og fremst har vært interessert i uttalelser fra politikere og myndighetspersoner.

4.3 Analyse

Etter å ha samlet inn data og transkribert intervjuene, er det viktig å være systematisk i analysen. Under feltarbeidet laget jeg et ark til hver informant som i korthet beskrev hvilke temaer vi snakket om og hva som ble sagt av spesiell interesse. I tillegg noterte jeg kort om intervjusituasjonen. Dette fungerte som et oppslagsverk når jeg skrev analysen. For hvert tema jeg skrev om, lette jeg fram alle informantene som hadde uttalt seg og klippet de relevante delene av intervjuet. I fremstillingen har jeg forsøkt å være ærlig om sammenhengen sitatet er hentet fra og hvorvidt det representerte den fremherskende holdningen blant informantene eller var gjenstand for uenighet.

Selv om oppgaven er skrevet på norsk, har jeg valgt å beholde sitatene på engelsk. Alle intervjuene ble enten gjort på engelsk, eller ved hjelp av tolk som oversatte til engelsk. Dersom jeg hadde oversatt sitatene til norsk, ville avstanden mellom datamaterialet og leseren blitt større enn nødvendig.

5 Samarbeid og konflikt i Mt. Elgon

I 1993 ble vernnivået til Mt. Elgon oppgradert fra *Forest Reserve* til nasjonalpark. Dette innebar en rekke innskjerpinger av lokalbefolkningens bruksmuligheter (Scott 1998, White 2002). *Uganda National Parks* (UNP, senere UWA), som hadde tatt over styringen av området fra Skogetaten (*Forest Department*), begynte å konfiskere kyr som beitet innenfor parkgrensene, og de delte ut store bøter til gjeterne. Sabinyene, som holder til i den nordlige delen av området, har en lang tradisjon for kveghold og lenge latt dyrene beite i parken. Den reduserte tilgangen skapte store konflikter over hele parken. Sammen med andre nye begrensninger var dette et dårlig utgangspunkt for forholdet mellom lokalbefolkningen og den nye eieren av nasjonalparken.

Lokalbefolkningen anklaget parkvaktene for overgrep, vold og ødeleggelse av hus og avlinger (Norgrove 2002, Himmelfarb 2006). Samtidig innså UWA at Mt. Elgon var en svært kostbar park å patruljere, særlig på grunn av de geografiske forholdene (Beck 2000). Både vanskelighetene med å håndheve lovverket og den internasjonale trenden som vektla deltakelse og samarbeid med lokalbefolkningen, bidro til at UWA endret strategi. I 1995 etablerte UWA *Community Conservation Unit*, som skulle bygge et forhold basert på gjensidig respekt og godt naboskap mellom parkene og lokalbefolkningen. Programmet for *community conservation* i Mt. Elgon ble iverksatt i 1996 (Norgrove 2002). Men på tross av UWAs nye strategi er nasjonalparken fortsatt kilde til konflikt med lokalbefolkningen.

For å belyse problemstillingen, er det nødvendig med en mer detaljert beskrivelse av situasjonen i Mt. Elgon. I dette kapittelet skal jeg først fortelle om områdene jeg besøkte under feltarbeidet. Hensikten med dette er først og fremst å gi et bilde av lokalsamfunnene, slik at forholdene rundt Mt. Elgon kommer bedre fram. Deretter vil jeg diskutere samarbeidsprogrammet, med utgangspunkt både i egne funn og andre studier av programmet. I den siste delen av kapittelet vil jeg beskrive hvordan konflikten kommer til uttrykk i Mt. Elgon i dag.

5.1 Fire lokalsamfunn rundt Mt. Elgon

Jeg besøkte fire lokalsamfunn som grenset til nasjonalparken. Jeg ønsket å danne meg et inntrykk, både av hvordan samarbeidet fungerer, og av eventuelle konflikter. Jeg begynte med Kapkwai i nord og jobbet meg sørover til Bumbo som ligger rett ved grensa til Kenya. Kartet på neste side (figur 6) viser stedene jeg besøkte og områdene innenfor parkgrensa som er sterkest preget av ulovlig bosetning og jordbruksvirksomhet. Alle områdene jeg besøkte, unntatt Bufumbo, hadde dårlige veiforbindelse og ingen av dem hadde innlagt elektrisitet.

5.1.1 Kapkwai parish, Chema sub-county

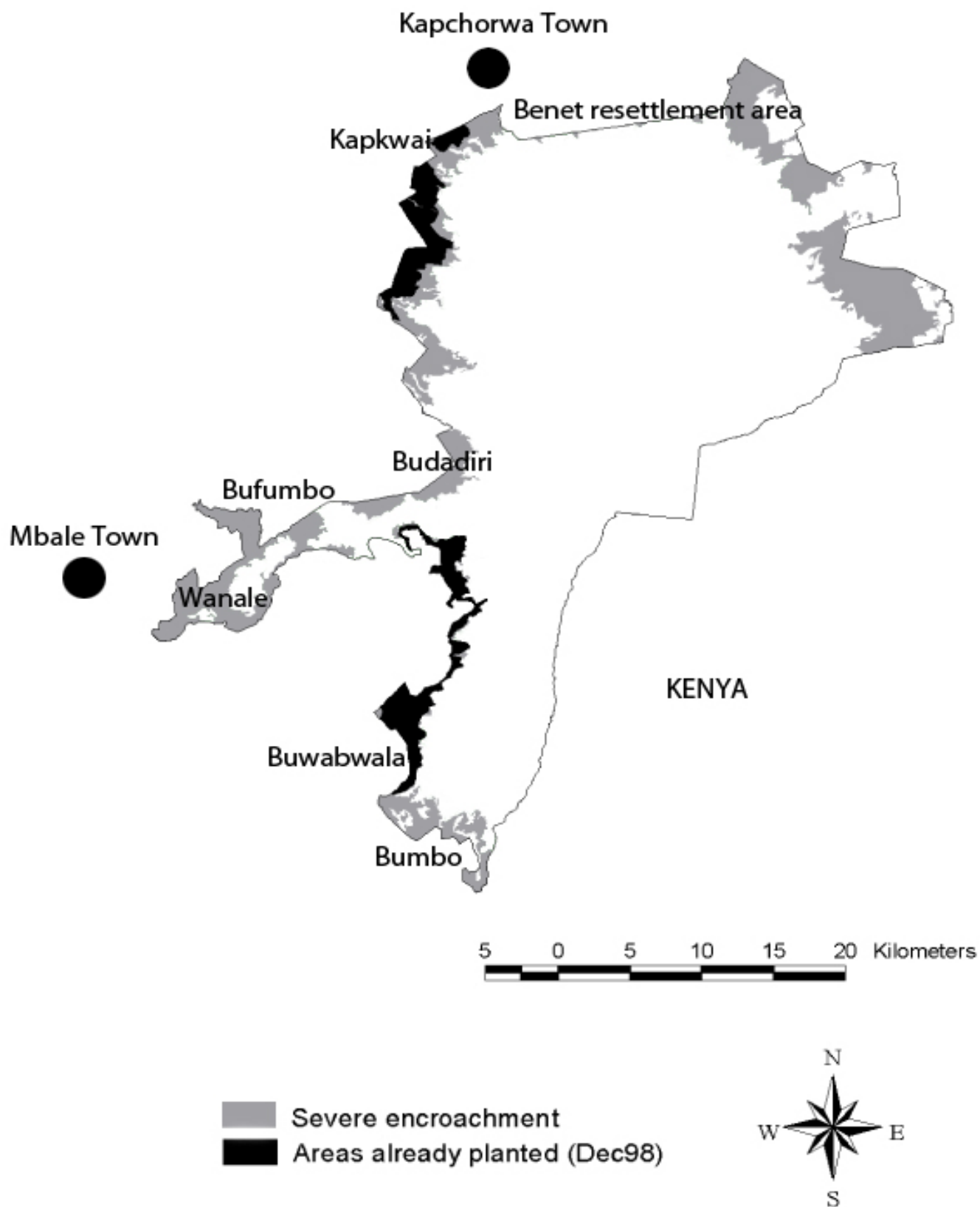
Kapkwai ligger i Kapchorwa-distriktet, nordvest for nasjonalparken. Parishet er forbundet med omverdenen med en jordvei som tar av fra hovedveien til distriktshovedstaden Kapchorwa ved Chema, og ender ved inngangsporten til parken i Kapkwai. Da jeg besøkte Kapkwai gikk regntiden mot slutten, men veien hadde likevel svært begrenset fremkommelighet på grunn av nedbør.

Jeg foretok intervjuer i tre landsbyer i Kapkwai. Alle lå langs den gjørmete veien og hadde for det meste spredt bebyggelse. Det var ingen tydelige skiller mellom landsbyene, og jeg ble flere ganger overrasket da jeg skjønnte at jeg var kommet til en ny landsby. Landsbyen som lå nærmest parken heter Chemutinyi og er den eneste av de tre landsbyene jeg besøkte som ikke har eget handelssenter (*trading center*). Disse sentrene består av husklynger med små butikker langs landeveien. Handelsentrene har ofte en bar og er samlingssted for folk i landsbyen. Langs veien mot Chema ligger landsbyene Chepkwot og Kategenga.

Forest Exploration Center brukes til undervisning av skolebarn, møter med lokalbefolkningen og overnattingssted for turister, og ligger rett innenfor inngangsporten til nasjonalparken. Små bambushytter og en liten kafé skal tiltrekke seg forskere, studenter og folk som skal gå i fjellet.

Kapchorwa-distriktet er for det meste befolket av Sabinyer. Av mine informanter i Kapkwai var imidlertid de fleste Bagisuer. Jeg ble fortalt at årsaken til det høye antallet Bagisuer var at mange av innflytterne hadde samlet seg i landsbyene nærmest parken. Dette kan skyldes at mesteparten av jorda var opptatt da de flyttet til området og at disse

Figur 6. Kartet viser stedene jeg besøkte under feltarbeidet, samt store byer. I tillegg vises områdene som er sterkest preget av ulovlig bosetning og jordbruksvirksomhet, og områder som var plantet i 1998 i forbindelse med UWA-FACE-prosjektet.

Bagisuene i Kapkwai generelt var fattigere enn Sabinyene.

Flere av informantene mente myndighetene burde utbedre veien. En eldre kvinne (intervju 1) fortalte at veien kunne bli så dårlig at området ble helt avstengt for besøkende, og at det til tider var umulig å frakte alvorlig syke pasienter til sykehuset i Kapchorwa. Flere etterlyste også eget helsetilbud i området for å slippe den lange veien til distriktshovedstaden.

Alle landsbyene i parishet hadde ressursbruksavtaler⁵, og befolkningen i Kapkwai virket stort sett positiv til at Mt. Elgon hadde fått status som nasjonalpark. De fleste jeg snakket med i Kapkwai mente det var nødvendig å verne skogen. Mange nevnte mer regn, frisk luft og tilgang på ved som viktige fordeler med parken.

The restrictions help us keep the resources there. If we could use them freely, we would have finished them. (Eldre Sabiny-kvinne i Kapkwai, Intervju 1)

I'm happy to live here, because I get more fresh air, more rainfall, and more resources. They have allowed us to pick firewood from the park, and vegetables, some mushrooms, banana sticks, bamboo and herbs. (Bagisu-mann i Kapkwai, 48 år, Intervju 3)

Likevel mente mange at nasjonalparken også medførte problemer. De fleste var plaget av at dyr fra parken ødela avlingene deres og drepte husdyr, uten at de skadelidende fikk noen form for kompensasjon.

Kapkwai er i dag et område med lite åpen konflikt om nasjonalparken. Ingen fortalte om uenighet om nasjonalparkens grenser. Men selv om forholdet mellom innbyggerne og skogvokterne virket relativt fredelig da jeg besøkte Kapkwai, har det ikke alltid vært slik. Norgrove og Hulme (2006: 1108) beskriver hva som hendte da parkvoktere i februar 2000 konfiskerte kyr som ble funnet beitende inne i parken.

"Whilst the rangers were transporting eleven of these cows to Mbale town as court evidence, a group of people from Kapkwai blocked the parish access road. Stones were thrown, the vehicle was 'sabotaged' (the term used by the rangers), the cows were reclaimed, and a gun was 'stolen'. Despite firing in the air, twelve rangers and two drivers were forced to flee."

⁵ Avtaler mellom lokalbefolkningen og UWA om lovlig bruk av ressurser fra nasjonalparken. De beskrives nærmere i punkt 5.2.2

En gammel jordbruker i Chemutinyi (intervju 14) fortalte om den samme episoden. Han fortalte at innbyggerne følte seg urettferdig behandlet, og at det kom til krigslignende tilstander. Til slutt gikk innbyggerne til distriktsmyndighetene, som tok UWAs side.

For øvrig var det ofte vanskelig å få et inntrykk av hva folk i Kapkwai egentlig mente om parken. Flere ganger følte jeg at informantene snakket meg etter munnen og byttet standpunkt underveis i samtalen. Landsbyene har avtaler med UWA om bruk av ressurser. Avtalene innebærer regelmessige møter med UWA og undervisning om vern. Tatt i betraktning den fremherskende undervisningsmetoden i Uganda fikk jeg ofte en følelse av at de ønsket å gi riktige og gode svar om naturvern og dermed kanskje var mindre personlige i svarene. Dette diskuterte jeg også i metode-kapittelet.

5.1.2 Bufumbo sub-county

Bufumbo ligger rett nord for Wanale-ryggen som stikker ut av nasjonalparken mot Mbale town. Parishet har betydelig bedre adkomstvei til markeder og byen enn de andre stedene jeg besøkte, og kunne nås med en drøy halvtimes biltur fra Mbale. Jeg besøkte fire landsbyer i Bufumbo: Bukwaga, Bunawazi Upper, Bunabuloli og Bukhana Lower. Bukwaga lå nærmest handelssenteret og veien til Mbale, mens Bukhana Lower lå helt på grensa til parken. Ingen av landsbyene hadde formelle ressursbruksavtaler da jeg besøkte dem. Alle jeg intervjuet i Bufumbo var Bagisuer.

I Bufumbo var det uenighet mellom UWA og folk i landsbyen om hvor grensa til parken gikk. Konflikten dreide seg om området som lå mellom grensa som ble trukket opp i 1993 og den som ble trukket i 2002. Det omstridte området var imidlertid relativt lite, og ifølge en skogvokter stasjonert i Bufumbo dreide det seg bare om noen få meter mellom grensene. Likevel strakk grensa seg langt, og de som dyrket jord der mente jordstripa var svært viktig. Innbyggerne i Bufumbo hadde tatt konflikten til retten og sikret en rettsordre som ga lokalbefolkningen lov til å bruke grenseområdet inntil saken var avgjort. Både innbyggerne og skogvokteren ga inntrykk av at dette ble respektert og at befolkningen fikk dyrke området i fred inntil videre. Det virket som om forholdet mellom skogvokterne og lokalbefolkningen var relativt godt i området, og jeg så en av skogvokterne i sivil rusle rundt i landsbyen på kveldstid og prate med folk. De fleste

mente at skogvokterne var rettferdige og gjorde jobben sin. Men som i de andre områdene jeg besøkte, var det også her noen som beskyldte skogvokterne for korrupsjon.

5.1.3 Buwabwala sub-county

Buwabwala ligger et stykke opp i fjellet, omtrent 45 minutters motorsykkeltur fra distriktshovedstaden Manafwa. Veiene er dårlige, og da motorsyklene ikke kunne kjøre lenger var det fortsatt tre kvarters gange igjen før vi nådde parkgrensa. Jeg var i tre landsbyer i Buwabwala: Bunabitu, Luwa og Bumuwamba, alle for det meste befolket av Bagisuer. Bunabitu lå helt inntil parkgrensa, mens Luwa og Bumuwamba lå litt nedenfor.

Luwa var en interessant landsby, som skilte seg fra de andre områdene jeg besøkte. Den bestod av en tett husklynge, og alle innbyggerne her hadde bodd innenfor dagens parkgrense. De som bodde i Luwa så ut til å være fattigere og mer nødlidende enn de andre i Buwabwala. Sammen med den høyere bygningstettheten gjorde dette at området mer ga inntrykk av å ligge i en storbyslum enn på landet, på tross av den beskjedne utstrekningen. I et av husene som så spesielt slitent ut, møtte jeg et eldre ektepar (intervju 36). De fortalte at de tidligere bodde i et stort hus inne i parken, men at de nå var fattige og nødt til å leie ut det lille huset sitt som drikkebule, for om lag USH 5000 (ca14 NOK) om dagen for å tjene til livets opphold.

Grensekonflikten i Buwabwala dreide seg om et mye større område enn lengre nord, og motstanden mot parken var tydeligere. Ved grensa til parken kunne jeg tydelig se steinene som UWA hadde satt opp for å markere parkgrensa, og skogen som begynte flere kilometer lengre inn i fjellet (se omslagsfoto).

UWA-FACE (nærmere beskrevet i 5.3.3) hadde for en tid tilbake beplantet store deler av det omstridte området, og jeg møtte en av dem som hadde jobbet med treplantingen. Han fortalte at mange i landsbyene hadde fått lønn for å plante trær i området, men at den nyplantede skogen nesten i sin helhet hadde blitt hugget ned igjen. Han var fornøyd med at skogen var borte, for da kunne befolkningen igjen plante avlingene sine slik de pleide.

Også her hadde retten utstedt et ordre som beordret UWA til å la innbyggerne bruke jordområdet mellom de nye grensesteinene og skogen inntil dommen hadde falt. Innbyggerne i Buwabwala hadde forskjellige oppfatninger av hvorvidt UWA fulgte

rettens pålegg. Mens noen stort sett fikk plante i fred, fortalte andre at de var i stadig konflikt med skogvokterne.

Da jeg kom fram til UWAs utpost, hadde skogvokterne reist til Mbale. I stedet var utposten bemannet av to soldater fra regjeringshæren Uganda People's Defence Force (UPDF). Siden omkring 2000 har UWA pleiet et nært forhold med UPDF, og flere soldater har blitt integrert i UWA (Norgrove 2002). Under punkt 6.3.2 diskuterer jeg hvilke implikasjoner dette kan ha for samarbeidet med lokalbefolkningen. Soldatene fungerer som skogvoktere, men mangler utdanning i natur- og vernespørsmål. Deres oppgave er først og fremst å forsterke sikkerheten. I tillegg til soldatene møtte jeg deres kjærester og en ung gutt fra landsbyen som hjalp til med småting og spilte kort. Han fortalte at han ville bli skogvokter og lære om jobben, selv om faren hans var skeptisk til skogvokterne. UPDF-soldatene er av lavere rang enn skogvokterne i UWA-systemet og har instruks om å ikke uttale seg om parkens policy i fravær av sine overordnede. Møtet med soldatene ble i stedet en løs samtale i påvente av at regnet skulle gi seg. Den ene soldaten var svært ung og kom fra Vest-Nilen-området, men hadde vært stasjonert i Buwabwala en god stund. Han ventet barn med en lokal jente, og han hadde latt seg omskjære, etter Bagisuenes tradisjon. På den måten var han på to måter blitt en del av lokalbefolkningen, noe han mente ville gjøre dem mer vennligsinnede overfor ham. I hans øyne var rettsordren bare et triks for å dempe folks raseri, men han mente også at lokalbefolkningen ville bli kompensert for det tapte landområdet.

5.1.4 Bumbo sub-county

Bumbo ligger helt i sørenden av Mt. Elgon, og i høyden har man utsikt over slettelandet i Kenya. Området har mange innvandrere fra Kenya, og mange har slektninger derfra eller har gått på skole der. Fra Mbale tok det omtrent to timer med en overfylt minibuss og tjue minutter med motorsykkel å komme fram til Soono, et lite handelssenter nær grensa til nasjonalparken.

Stemningen i Bumbo var preget av en stor landkonflikt med steile fronter og en pågående rettsak. Avisa New Vision (16/1-2007) skriver at de omstridte områdene i Bumbo har vært underlagt en rettskjennelse siden 23. november 2006. Ifølge innbyggerene gir dette dem rett til å dyrke jorda fram til retten treffer sin avgjørelse.

De første dagene i Bumbo gikk jeg fra handelssenteret i retning parkgrensa til en landsby som heter Bunjosi. De fleste av informantene jeg snakket med oppover i landsbyen var enten fra Kenya eller de var sabinyer, selv om Bumbo ligger i et Bagisu-område. Informantene i Bunjosi ga inntrykk av å ha et anstrengt forhold til skogvokterne.

Skogvokternes utpost lå et lite stykke innenfor parkgrensa, og fra det enkle murhuset hadde de utsikt mot Bunjosi og ned til handelssenteret Soono. Selve utposten var bemannet med fire skogvoktere og fire UPDF-soldater, men bare et steinkast borte lå en militærstasjon med grensevakter der om lag 100 UPDF-soldater var stasjonert, ifølge en av soldatene. Hæren og skogvokterne hadde dermed en solid styrke i området, og en tilstedeværelse som gjorde maktbalansen mellom lokalbefolkningen og skogvokterne radikalt forskjellig fra de andre stedene jeg besøkte. Jeg snakket med UPDF *in-charge*, det vil si den høyest rangerte representanten for hæren i skogvokterutposten. Han hevdet at det ikke var noen konflikt å snakke om i området. UPDF-offiseren mente at de som snakket om noen konflikt mellom skogvokterne og lokalbefolkningen bare ønsket å mele sin egen kake, ettersom de trodde det kunne hjelpe dem å få tilgang til landområder inne i parken.

Den andre dagen i Bumbo virket mislykket helt frem til jeg skulle reise tilbake til Mbale. Mange var lite interessert i snakke med meg, og svarte kort og uinteressert på spørsmålene. Men da jeg ventet på transport i Soono, kom jeg i snakk med to unge menn som fortalte om et svært konfliktpreget forhold med skogvokterne. De gjenga flere historier om overgrep og misbruk av folk som hadde blitt tatt inne i parken. Da samtalen var godt i gang dukket det opp en mann som blandet seg inn i samtalen. Det viste seg at han ikke ville at de unge mennene skulle snakke med meg, og han ville hente noen jeg heller kunne snakke med. Da han kom tilbake hadde han med seg fem-seks eldre menn, som virket oppspilte og hissige. Den høylydte samtalen som fulgte gikk på Lugisu mellom tolken min og de nyankomne. Etter hvert fikk vi forklart hvorfor vi var i Soono. Jeg fortalte at jeg følte med dem i deres vanskelige situasjon og at jeg ønsket dem lykke til i rettsaken, og det viste seg at deres raseri var fundert i usikkerhet rundt tre spørsmål: 1. Hvem var jeg?, 2. Kunne jeg på noen måte ødelegge for dem i retten?, og 3. Hvorfor snakket jeg med to unge menn som ikke kjente hele historien og sannheten om parken? Jeg avtalte å komme tilbake uken etter og snakke med landsbylederne.

Samtalen med mennene jeg møtte i Soono fant sted i restauranten ”Back to Eden”, et navn jeg syntes var treffende som møtested for en gruppe mennesker som ønsker seg tilbake til den fruktbare jorden i sine forfedres land. Ingen av dem jeg snakket med hadde imidlertid reflektert over dette, og jeg er usikker på om de forsto hva jeg siktet til da jeg spurte. Mennene ga inntrykk av å være svært vant til å diskutere nasjonalparken og fortalte om hvordan grensekonflikten hadde utspilt seg så langt i Bumbo. Grensekonflikten i Bumbo er beskrevet under punkt 5.3.2.

5.1.5 Birøkting i Budadiri

Mount Elgon Bee Keeping Community (MEBKC) er et av prosjektene som har mottatt støtte fra inntektsdelingsprogrammet. Det ligger i Budadiri parish i Sironko-distriktet. Budadiri er det mest populære startpunktet for turer i nasjonalparken, og har flere hoteller og fasiliteter for turister. MEBKC ligger i landsbyen Bugitimna, et godt stykke lengre opp i fjellet fra handelssenteret. Organisasjonen blir fremstilt som et prakteksempel på hvordan kreative og tilpasningsdyktige lokalsamfunn kan tjene på nasjonalparken. Bosco, formann i MEBKC, forklarte hvorfor hans organisasjon hadde hatt så stor suksess.

Don't focus on money first, but focus on utilizing the human resource. So we started by listening to the people. What knowledge do you have?
(Bosco, formann i MEBKC, Intervju 47)

Bosco fortalte at lokalsamfunnet hadde gjort flere forsøk på å starte lignende organisasjoner, men uten hell. Årsaken var at organisasjonene alltid hadde hatt som hovedprioritet å skaffe penger. MEBKC hadde startet i den andre enden ved å danne en *Community Based Organisation* (CBO), og deretter begynt å lage bikuber av lokalt tilgjengelige materialer. Et samarbeid med IUCN ga Bosco muligheten til å få to uker med opplæring i en større birøkterorganisasjon. Etter at han kom tilbake, vokste organisasjonen og ble registrert som en NGO. Først etter dette inngikk MEBKC et partnerskap med UWA, og mottok 15 mill. USH (om lag 44 000 NOK) fra inntektsdelingsprogrammet. Pengene gikk til å kjøpe flere bikuber og fordele dem i lokalsamfunnet. UWA ga dem også tillatelse til å sette opp bikuber inne i nasjonalparken.

Hovedkvarteret var tapetsert med informasjon om MEBKCs formål, visjoner, arbeidsmetoder og holdninger. En av plakatenes følgende definisjon av fattigdom:

”Poverty is the poor state somebody is in due to lack of knowledge to make use of locally available materials within the community to meet the four basic needs of man.”

Bosco ga en stor del av æren for organisasjonens suksess til holdningen om at løsningen ligger hos befolkningen selv. Han fortalte at MEBK i dag har 189 medlemmer og har spredt virksomheten sin til en rekke prosjekter. Ved siden av birøkting driver organisasjonen et program for å drive opplæring, planting av bambus langs veier og elver og for å spre skogjordbruk (*agroforestry*), som i dette tilfellet innebærer at bønner og trær plantes sammen for å øke produktiviteten. MEBKC planlegger også å starte et økoturismesenter, der turister kan ha base mens de utforsker området. Blant annet mente Bosco at mange vil ha interesse av å se noen av de historisk og kulturmessig viktige hulene i området, og av muligheten til å overvære den tradisjonelle omskjæringsseremonien som praktiseres av Bagisuene. Videre ønsker organisasjonen å utbedre hovedkvarteret, slik at det kan brukes til utvidet opplæring i miljøvennlig praksis som også kan hjelpe lokalbefolkningen ut av fattigdom.

5.1.6 Bushiuyo meieriprosjekt

Landsbyen Bushiuyo ligger nær parkgrensa i Wanale sub-county i Mbale-distriktet. Navnet Wanale betegner også hele utstikkeren fra fjellområdet inn mot Mbale by. Jeg snakket med organisasjonens nestleder, sekretær og to medlemmer. Bushiuyo meieriprosjekt (*Bushiuyo dairy project*) har i likhet med MEBCK fått støtte fra UWAs program for inntektsdeling. Organisasjonen ble startet opp i 2004, og i starten var den begrenset til at medlemmene samlet inn små summer til et fond. Herfra kunne enkeltmedlemmer få innvilget lån. Etter hvert fikk organisasjonen kjøpt en ku som ga medlemmene gjødsel. I 2005 søkte de UWA om støtte fra programmet for inntektsdeling, og i 2007 mottok de 4,7 mill. USH (ca. 15 000 NOK). Samtidig fikk de støtte fra NAADS-programmet. NAADS står for National Agricultural Advisory Services og er et statlig program som har til formål å øke tilgangen på informasjon og mer effektive teknologier for jordbrukere. Støtten fra UWA og NAADS ga organisasjonen råd til å kjøpe poteter og flere kyr. Ved å integrere kyrene i resten av jordbruksaktiviteten gjennom bruk av gjødsel, ville BDP unngå at dyrene ble solgt i dårlige tider.

Organisasjonen startet med 32 medlemmer, men etter å ha mottatt støtte steg tallet raskt, og er i dag på rundt 80. Så langt har 15 av medlemmene mottatt kyr, men alle

medlemmene får en del av gjødselen. Kyrne beiter ikke ute, men står inne i båser og blir føret med gress. Da jeg besøkte Bushiuyo dairy project var flere av kyrne drektige. Dette ville etter hvert bety mer gjødsel og at flere medlemmer ville få kyr. Enda viktigere var imidlertid den forventede melkeproduksjonen, som kunne bety gode inntekter til de medlemmene som allerede hadde mottatt kyr.

5.2 Samarbeid i Mt. Elgon

Da Uganda National Parks (UNP) overtok ansvaret for Mt. Elgon i 1993 var forholdet mellom den forrige eieren (Skogetaten) og lokalbefolkningen konfliktfylt. Rundt 1990 ble det foretatt en rekke utkastelser fra parken, ofte preget av brutalitet og manglende informasjon (Norgrove 2002, Vangen 2009). Mange hadde mistet tilgang på verdifull jordbruks- og beitemark, og da området fikk status som nasjonalpark ble restriksjonene ytterligere skjerpet. Både internasjonale trender, nasjonal politikk og geografiske forhold som gjorde Mt. Elgon vanskelig å patruljere (Beck 2000, Norgrove 2002), førte til at UWA ble nødt til å forsøke å forbedre forholdet til lokalbefolkningen. UWA begrunner sin *community conservation*-strategi først og fremst med at vaktholdstrategien var lite effektiv. I UWAs Community Conservation Policy står det: "It was realized that the previous paramilitary wildlife management approaches were not doing much to save wildlife" (UWA 2004: 7). Formuleringen finner gjenklang i den dominerende vinn-vinn-diskursen om verneområder – samarbeid med lokalbefolkningen anses først og fremst som et middel for å få til et mer effektivt vern av naturen (Svarstad et al. 2008).

A community conservation approach was adopted to *complement* the traditional policing practices, harmonize the relationship between the PA managers and neighbouring communities, ensure community access to PA resources through dialogue, benefit sharing, and local community participation in planning for and management of protected area resources. (UWA 2004: 7, min kursivering).

Den nye strategien skulle altså komme som et tillegg til det allerede etablerte tradisjonelle vaktholdet. Forvaltningen skulle ta mer hensyn til lokalbefolkningen for å redusere konflikt, og dermed øke effektiviteten av parken, samt oppfylle etiske forpliktelser om å gjøre opp for noen av kostnadene verneområdet påfører lokalbefolkningen. Men som sitatet over viser, skulle programmet også gi større plass til lokalbefolkningen i beslutninger som gjelder ressursene i verneområdet.

UWAs formålsparagraf er "to conserve and sustainably manage wildlife and protected areas of Uganda in partnership with the neighbouring communities and stakeholders for the benefit of the people of Uganda and the global community" (UWA 2004: 6). UWA definerer *community conservation* som "a broad term to describe all work involving interaction with communities living around protected areas and includes education and awareness programs, conflict resolution, and consultative meetings as well as revenue sharing and collaborative management" (UWA 2004: 5). Community conservation brukes som en samlebetegnelse. Den inneholder syv hovedelementer:

- Institusjonelt rammeverk for community conservation
- Inntektsdeling
- Samarbeidsforvaltning (*collaborative management*)
- Forvaltning av problemdyr
- Bruksrettigheter til ressurser fra skogen
- Handel med ressurser fra skogen og produkter som stammer derfra
- Utdanning om vern og bevisstgjøringsprogrammer

I gjennomgangen av programmet vil hovedtyngden ligge på ressursbruksavtalene, som er den mest håndgripelige formen for samarbeidsforvaltning som er iverksatt, og programmet for inntektsdeling, som har til hensikt å øke lokalbefolkningens fortjeneste av nasjonalparken ved å dele inngangspengene fra turister.

5.2.1 Programmet for samarbeidsforvaltning

Samarbeidsforvaltning (*collaborative management*) defineres som "a negotiated process whereby PA (*protected areas*, min anmerkning) management genuinely shares benefits, costs, decision-making authority and responsibilities, rights and roles in the management of wildlife resources with local communities and other stakeholders." (UWA 2004: 5).

Jeg tolker definisjonen som en variant av det som vanligvis kalles *community conservation* (se punkt 3.2). Definisjonen innebærer ansvarsdeling (*costs, responsibilities*), nyttedeling (*benefits*) og maktdeling (*decision-making authority, rights and roles in management of wildlife resources*). Målet med samarbeidsforvaltningen er å øke forvaltningens effektivitet og kostnadseffektivitet, å ta rettigheter og krav om tilgang

på områdets ressurser på alvor, samt å øke samfunnets forpliktelser til naturvern (Ministry of Tourism, Trade and Industry 2004).

Hovedelementet i samarbeidsforvaltningen er de såkalte ressursbruksavtalene. Fram til 1992 hadde Skogetaten tillatt bruk av ressurser fra skogen til eget forbruk uten restriksjoner. Med oppgraderingen til nasjonalpark endret dette seg brått, og enhver form for bruk av ressurser fra parken ble forbudt (Norgrove 2002). I 1995 ble det satt i gang et pilotprosjekt i to parisher, for å undersøke mulighetene til å utvikle samarbeidsavtaler rundt hele parken. Prosjektet møtte flere problemer, og ikke før i 2001 ble de første ressursbruksavtalene inngått. Ressursbruksavtalene skulle gi lokalsamfunnene større ansvar for nasjonalparken, mot at de fikk hente visse ressurser i begrenset omfang, og bruke parkområdet i henhold til avtalen.

5.2.2 Ressursbruksavtalene

I beskrivelsen av ressursbruksavtalene tar jeg utgangspunkt i en avtale fra Bufumbo (vedlegg I). Denne avtalen gjaldt ikke da jeg var i området, men viser hvordan ressursbruksavtalene er oppbygd og fordeler ansvar. Avtalen tilsvarende den som gjaldt i Kapkwai under mitt besøk, selv om det var noen små forskjeller i hvilke ressurser som var tillatt å ta ut av parken (Kawuuki 2007). Dokumentet er en avtale mellom UWA, representert gjennom administrerende direktør og sjefen *community conservation* (*Warden Community Conservation*) i Mt. Elgon, og brukerne av ressursene i skogen, representert gjennom formannen av Bufumbos ressursbrukskomité (RUC).

Målene som angis i avtalen tilsvarende dem som beskrives i Uganda Wildlife Policy (Ministry of Tourism, Trade and Industry 2003). De innebærer en form for maktdeling, vagt definert som økt lokal innflytelse, økt kontroll med ressursbruken, formalisering av lokalbefolkningens rettigheter til ressursbruk, og et ønske om mindre konflikt.

Videre fordeler avtalen plikter og rettigheter mellom partene. Den gir ressursbrukerne ansvar for en rekke oppgaver. *For det første* skal de beskytte ressursbruksområdet mot ødeleggelse og ikke-bærekraftige nivåer av høsting. De skal også overvåke og regulere høstingen i henhold til bærekraftige nivåer i samarbeid med UWA. *For det andre* skal de sikre overholdelse av vilkår og betingelser i avtalen og sanksjonere overtredelser. *For det tredje* skal de kommunisere med parkens sjefer og

skogvoktere, og samarbeide med dem for å sikre at vilkår og betingelser i avtalen blir overholdt.

Sanksjoneringen av overtredelser er spesifisert i avtalen og skal iverksettes dersom reglene til nasjonalparken blir brutt. For den første overtredelsen skal gjerningsmannen få en advarsel. Andre gang skal han bøtelegges med minimum 10,000 USH (ca 30 NOK), som skal samles inn og disponeres av ressursbrukskomiteen. Tredje gang skal lovbrøyteren overlates til parkvokterne for rettslig forfølgelse. Dersom overtredelsen gjelder uttak av forbudte ressurser gis det imidlertid ingen advarsel. Da skal lovbrøyteren straks meldes til myndighetene for rettslig forfølgelse.

Til gjengjeld gir avtalen ressursbrukerne noen fordeler også. De viktigste er: 1. Regulert tilgang på visse ressurser fra parken, 2. Tilgang til viktige kulturelle plasser i skogen, 3. Hjelp til å takle problemdyr, 4. Eventuell bruk av eukalyptusbeltet som markerer parkgrensa til skogjordbruk og lov til å hugge gamle trær, og 5. Innflytelse over ressursforvaltningen. Bruk av eukalyptusbeltet omfattes ikke av ressursbruksavtalene, men er knyttet til disse gjennom separate avtaler.

Tilgang på ressurser fra parken er hovedpunktet i avtalene. Scott (1998) har undersøkt avhengigheten av ulike skogressurser blant lokalbefolkningen rundt Mt. Elgon. Hun fant at de aller fleste var regelmessige brukere som brukte en betydelig andel av arbeidskraften i husholdningen på aktiviteter inne i skogen, og at bruken omfattet et bredt spekter av ressurser. Videre skriver hun at skogbruken er et viktig element i den lokale kulturen, blant annet ved å representere kontakt med forfedre og ved å forsyne folk med en rekke ressurser som har viktige seremonielle funksjoner. I tillegg har skogen stor økonomisk betydning, særlig i områdene som ligger utilgjengelig til helt oppe ved parkgrensa. Ressurser som ved, bambus, honning, medisinerplanter, grønnsaker og påler er svært viktige for lokalbefolkningen.

Bufumbo-avtalen omfatter fire typer ressurser. Ved, grønnsaker og frisk bambus kan høstes to ganger i uka av én person fra hver husholdning. Mens den tillatte mengden ved og bambus er basert på "all you can carry"-prinsippet, er grønnsakene begrenset til ett måltid for husholdningen. Den siste ressursen er medisinerplanter. Her har ressursbrukerne daglig tilgang, og den lovlige mengden er angitt til "små mengder".

En annen fordel ved ressursbruksavtalene, er adgang til kulturelt eller religiøst

betydningsfulle steder. Dette er imidlertid begrenset til omskjæringsritualer og ritualer i forbindelse med tvillingfødsler, og det må innhentes tillatelse fra parksjefen (*Chief Park Warden*) på forhånd. Både Bagisu- og Sabinybefolkningene har tette bånd til hellige og kulturelt viktige steder i skogen.

When women give birth to twins they have to take the children to a cave inside the park. (Eldre Sabiny-kvinne i Kapkwai, Intervju 1)

My elders tell me that they lived in this forest for a very long time, even their forefathers used to live inside the forest. But now UWA has chased us from our motherland and I don't know if we shall get back into the forest again. Even now the graves of our great great grandfathers are there. Even here when people have problems, running crazy, we take them there and cleanse them with the help of our gods there. (Ung Bagisu-kjøpmann i Soono, Bumbo, Intervju 43)

Omskjæringsseremoniene som markerer overgangen fra gutt til mann er viktige i både Bagisu- og Sabinykulturene. Det brukes en rekke ressurser fra skogen i seremoniene, men lokalbefolkningen har vist evne til tilpasning. Skinnet fra *black-and-white collabus monkey*, som brukes under seremoniell dans i forbindelse med omskjæringsritualet, har blitt vanskelig tilgjengelig ettersom arten er fredet i Mt. Elgon. Flere nevnte hvordan dette førte til at skinnet nå ble tatt vare på etter seremonien og brukt flere ganger.

There are some things they have stopped us from collecting. Timber, skins from collabus monkeys and small animals like rats. Collabus skins were used for ritual dancing. But we have kept the skins after circumcision and are still using them. (Kvinne i Kapkwai, Intervju 1)

I Bagisu-kulturen knyttes mennene for resten av livet tett til stedet der omskjæringen har funnet sted. En mann i Bumbo fortalte om betydningen stedet hadde for ham:

I was circumcised in the forest, and I feel very connected to that place. Even if they brought a gun, even if UWA is there, I have to go back there and perform my cultural activities in the site where I got circumcised. One such ceremony is when we have children. If they continue crying, we have to carry the children back to that place in the forest and make the kid sit in that place, before the kid can keep quiet and live a normal life. (Mann i Soono, Bumbo, Intervju 45)

Hjelp til å takle problemdyr nevnes også som en av fordelene når lokalbefolkningen inngår en ressursbruksavtale. Hyener og bavianer var de hyppigst nevnte problemdyrene alle stedene jeg var. Det er disse som i størst grad tar for seg av henholdvis husdyr og avlinger. I Bufumbo-avtalen beskrives punktet slik:

[Problem animals are] to be reported to park management and Sironko district local authority and action on problem animal will be taken with resource user's input.

Svært mange av mine informanter trakk frem problemer knyttet til skadedyr som den største ulempen ved å bo i nærheten av nasjonalparken. Konflikter mellom mennesker og ville dyr nevnes også som et eget punkt i UWAs Community Conservation Policy (UWA 2004). Løsningen som skisseres her baserer seg først og fremst på samarbeid med lokale myndigheter, men det skal også opprettes en egen spesialenhet i UWA som skal kunne rykke ut på kort varsel for å takle slike problemer.

Kvinnen på bildet har hentet tørr ved fra nasjonalparken.

I ressursbruksavtalen nevnes en egen, separat avtale om grenseforvaltningen. Denne gir lokalbefolkningen rett til å drive jordbruk i det omtrent 10 meter brede eukalyptusbeltet som omgir parken, samt å felle hogstmodne trær. Som motytelse skal lokalbefolkningen ta vare på trærne og sørge for det plantes nye etter hvert som trærne hogges. Da Chettri (2003) besøkte området, hadde fem parisher såkalte grenseforvaltningsavtaler (*boundary management agreements*). Avtalene innebærer at det skal opprettes en komité som har ansvar for å fordele rettighetene til dyrking og

felling i området og er ansvarlig for at driften av området er bærekraftig. Av områdene jeg besøkte var det bare Kapkwai som hadde en avtale om grenseforvaltning. Sletten (2004) fant at ordningen i Kapkwai var preget av konflikt og interne stridigheter mellom ulike grupper i lokalsamfunnet. Lederen for komiteen skal ha gitt tillatelse til høsting av trær til sine politiske støttespillere, og det hele skal ha endt med at alle trærne ble hugget ned. Under mitt opphold var det bare én som nevnte grenseområdet, og jeg fikk ikke klarhet i hva som hadde hendt videre i konflikten.

Ressursbruksavtalen spesifiserer noen flere ansvarsområder for UWA. *For det første* skal de melde fra om ulovligheter til ressursbrukskomiteen, slik at sistnevnte kan reagere på disse. *For det andre* skal de tilby støtte til komiteen, blant annet i form av tekniske råd, hjelp til å løse ulike problemer og opplæring. *For det tredje* skal de delta på regelmessige møter med ressursbrukskomiteen og ressursbrukere.

Et par andre punkter i avtalen må også nevnes. Den har et eget punkt om eierskap av landområdet. Her gjøres det klart at avtalen ikke endrer eierskapet, men også at alt landet i nasjonalparken forblir UWAs eiendom. Bufumbo-avtalen gjelder i utgangspunktet i 3 år, før den må gjennomgås og eventuelt revideres. Dette kan imidlertid også skje tidligere. I tillegg kan begge parter avslutte avtalen når som helst. Den som vil bryte bør melde fra skriftlig til den andre parten. Det presiseres i avtalen at dersom dette skulle hende, vil avtalen bli ugyldig og enhver person som bruker ressurser fra parken vil være en lovbrøyer. Muligheten til å oppheve avtalen fremstår dermed som en tydelig sanksjonsmulighet for UWA, dersom de skulle være misfornøyd med samarbeidet (Sletten 2004).

Utbredelse av avtalene

Selv om informanten fra UWA fremstilte det som om de aller fleste hadde slike avtaler da jeg først møtte ham, hadde verken Bufumbo, Buwabwala eller Bumbo gyldige avtaler under mitt opphold. Da Kiggundu (2007) besøkte området hadde omlag 35 av 62 parisher rundt nasjonalparken skrevet under på ressursbruksavtaler. Det ser ut til å være flere årsaker til den begrensede utbredelsen av avtalene. Alle stedene jeg besøkte som ikke hadde avtaler, hadde en eller annen grad av konflikt om parkgrensene. En talsmann for en gruppe som gjør krav på landområder innenfor parkgrensa i Buwabwala, antydte at

motviljen mot å signere avtalen skyldtes at nasjonalparken og dens grenser ble betraktet som illegitime. Både i Buwabwala og Bumbo var forholdet mellom lokalbefolkningen og UWA preget av en historie med utkastelser, ødeleggelse av hus og avlinger som befant seg innenfor parkgrensa, fysisk mishandling og trusler. Motviljen mot å inngå et samarbeid var ikke vanskelig å forstå. Likevel viste det seg at de faktisk hadde hatt ressursbruksavtale i minst en av parishene i Buwabwala.

We used to have those agreements previously, but now we don't have them. When we started having conflicts on this land in question, they decided to stop the resource use agreements. (Mann, LC1 i Buwabwala, Intervju 33)

I avtalen vi gjennomgikk i 5.2.2 ble det gjort klart at begge parter kunne oppløse den. Men hvorfor skulle UWA ønske å oppløse avtalen, som jo var en del av et program som blant annet var tiltenkt å redusere friksjonen med lokalbefolkningen? Bufumbo-avtalen inneholder to linjer om landeierskap.

This agreement does not alter the land ownership in Mt Elgon National Park. All land within Mt Elgon National Park remains the property of Uganda Wildlife Authority.

Punktet i avtalen tyder på at UWA ikke ønsker å benytte den som et verktøy for å dempe grensekonfliktene. Grensene er ikke et tema for forhandlinger, og anerkjennelse av dem er et krav for å inngå en formelt samarbeid.

Chhetri et al. (2003) peker på at det er få utdannede *community conservation rangers*, skogvoktere med utdanning i å utvikle samarbeid med lokalbefolkningen, i Mt. Elgon. De aller fleste er såkalte *law enforcement rangers*, hvilket innebærer at de først og fremst har paramilitær trening. Chhetri et al. mener derfor at manglende kapasitet på UWA sin side kan være en årsak til at mange steder fortsatt mangler ressursbruksavtaler.

Videre kan det virke som om avtalen gir få incitamenter til lokalbefolkningen, og dermed inngir liten lyst til å engasjere seg på frivillig basis. For eksempel er tilgang til kulturelle plasser et viktig punkt i ressursbruksavtalene. Dette har stor betydning for lokalbefolkningen, både i forbindelse med omskjæringsritualet, religiøse ritualer og tilknytningen til forferdrenes gravplasser. Det står tydelig i avtalen at det skal søkes om tillatelse før slike besøk finner sted. Regelen om forhåndssøknad ble i hvert fall noen steder håndhevet i forbindelse med hellige steder i parken.

We have to seek permission to go to our shrines in the forest to pray. (Eldre Sabiny-kvinne i Kapkwai, Intervju 1)

Norgrove (2002) hevder imidlertid at parkmyndighetene har hatt en uutalt aksept for at lokalbefolkningen besøker viktige kulturplasser i forbindelse med omskjæringsseremonien og andre tilsvarende samlinger. Som en informant i Bumbo (intervju 45) fremhevet, ville han ikke ha latt seg stoppe i å oppsøke stedet han ble omskåret, verken av vakter eller våpen. Hvorvidt lokalbefolkningen nektes tilgang til disse stedene dersom de ikke har ressursbruksavtale, ser ut til å variere. Tilgang til slike plasser kunne ha vært en viktig gulrot for å få med lokalbefolkningen på ressursbruksavtalene. Kravet om forhåndstillatelse og det faktum at mange ser ut til å kunne ta i bruk stedene uansett, gjør imidlertid at tilgang til kulturelle steder blir et svakt incitament til å underskrive ressursbruksavtale. De eventuelle økonomiske fordelene ved ressursbruksavtalene diskuteres i punkt 6.2 i neste kapittel, der jeg ser på økonomiske konsekvenser av nasjonalparken.

5.2.3 Inntektsdeling

Nyttedeling (*benefit sharing*) er basert på en erkjennelse av at store deler av kostnadene og få av fordelene ved en nasjonalpark tilfaller lokalbefolkningen (Archabald & Naughton-Treves 2001, Norgrove 2002). Inntektsdeling (*revenue sharing*) er en form for nyttedeling som konsentrerer seg om økonomiske midler. Ordningen ble vedtatt i Uganda gjennom Uganda Wildlife Statute i 1996. *The Uganda Wildlife Act* fra år 2000 slår fast at 20% av inngangspengene som blir samlet inn fra nasjonalparkene skal tilfalle parknaboene med hensikt å styrke den økonomiske utviklingen (UWA 2004). UWAs Revenue Sharing Policy and Guidelines (UWA udatert) stadfester at hver nasjonalpark skal innbetale 20 % av inntektene fra inngangsavgiften til en egen konto.

Ordningen innebærer at nasjonalparker med små inntekter fra inngangspenger, også får færre midler til inntektsdelingsprogrammet. Midlene fra kontoen løses ut etter avtale mellom parksjefen, en representant for lokalsamfunnet og koordinator for *community conservation*. De kan enten betales ut på distriktsnivå eller på *sub-county*-nivå. UWA understreker imidlertid at de forsøker å påse at pengene når frem, slik at de ikke skal gå tapt i administrasjonskostnader, prosjekter som ikke er relatert til parken,

eller korrupsjon (Sjef for *community conservation* i Mt. Elgon, Intervju 57).

Ved å innføre en fordelingsmekanisme som sikrer at deler av nasjonalparkens inntekter fra turisme går tilbake til lokalbefolkningen, håper myndighetene å utjevne den økonomiske skjevheten som skapes av nasjonalparkene. Men inntektsprogrammet har også strategiske mål. I det samme dokumentet (UWA udatert) vises det til fire mål for programmet:

1. Å skape et miljø som åpner for gode relasjoner og samarbeid mellom parkene og lokalsamfunnene
2. Å øke lokalsamfunnenes aksept for parkene
3. Å få lokalsamfunnene til å sette pris på parkene og vern
4. Å skape et rettferdig virkemiddel for å veie opp for kostnadene som bæres av lokalsamfunnene som et resultat av parkenes eksistens

Som i den generelle strategien for samarbeidsforvaltning har UWA altså et todelt syn på inntektsdelingsprogrammet. På den ene siden er det et mål i seg selv å gi noe tilbake til lokalbefolkningen (mål 4). På den andre siden er programmet et virkemiddel for å drive et mer effektivt vern (mål 1-3). Målformuleringene tyder ikke på ambisjoner om at lokalbefolkningen skal gis reell innflytelse i beslutninger. Riktignok erkjennes det etiske ansvaret for å redusere kostnadene fra parken, men resten av målene går ut på å ”få lokalbefolkningen til å forstå”, snarere enn å innlede dialog.

Selv om midlene i programmet er begrensede, kan UWA vise til minst ni prosjekter som har mottatt støtte. Prosjektene blir for det meste fremstilt som suksesser av parkmyndighetene (Bråthen 2008). MEBKC og BDP var tilsynelatende eksempler på hvordan samarbeid mellom lokalbefolkningen og UWA kan bidra til både bedre kår for lokalbefolkningen og bedre vern av nasjonalparken. Prosjektene viser at det finnes både vilje og evne til samarbeid hos begge parter. Ved å tillate økonomisk virksomhet i form av birøktning inne i nasjonalparken har UWA forsert en viktig barriere for samarbeid. BDP viste hvordan økonomisk støtte og opplæring i alternative metoder for å styrke livsgrunnlaget, kunne lette trykket på nasjonalparken.

Men begge prosjektene hadde få medlemmer i forhold til befolkningen i områdene der de var aktive. BDP, som hadde mottatt en beskjeden sum i støtte, ønsket

flere medlemmer. Likevel var det tydelig at flere medlemmer også medførte at det ble mindre på hver, samtidig som organisasjonen måtte passe på at nye medlemmer var innstilte på å bidra til fellesskapet. Sekretæren i BDP forsøkte å gi et inntrykk av at lokalbefolkningen nå sto samlet bak sin støtte til nasjonalparken.

(...) [O]ur group sensitizes the other communities about the importance of the park. None of the communities have conflicts with the park. We do not need more land from the park, because we know that the park is of great importance. We don't want the boundary to be distorted. Secondly, to show the communities here are happy and have no conflict, they even renovated the parts of this community road going to the ranger campsite. And if such a good working relationship could not have been maintained, communities could not have maintained that road. That implies that groups outside our group are also interested and benefiting from the park.

(Sekretær i BDP, Intervju 48)

Selv om jeg understreket min rolle som student, så BDP-medlemmene ut til å tolke mitt besøk som betydningsfullt i forhold til videre støtte. Etter intervjuet med BDP i Wanale fotfulgte ett av medlemmene meg resten av dagen i landsbyen, på tross av oppfordringer om å la meg gå alene. Dette virket begrensende på hvem som ville snakke med meg, og førte til at jeg måtte dra tilbake dagen etter. Flere ganger fikk jeg inntrykk av at det hadde oppstått en negativ spenning mellom medlemmene i organisasjonene som mottok støtte og noen av de andre beboerne. Både i Budadiri og Wanale snakket jeg med flere som var negative til organisasjonene. I Budadiri møtte jeg lederen for en organisasjon som hadde brutt med MEBCK og startet for seg selv. Han fortalte at mange i lokalsamfunnet fortsatt gikk inn i parken for å dyrke jorda.

The biggest challenge we are getting as beekeepers, is that we have some of our neighbours, our relatives, running back to the forest to cultivate there. They even stay there, inside the park. So we are having a lot of problems, and that one is lowering or reducing our level of development as far as beekeeping is concerned. Because during the times of dry season, when there is a drought, these farmers tend to light fires. They burn the forest, and in that process even the beehives are burnt. So we loose resources.

(Birøkter i Budadiri, Intervju 46)

Forholdet mellom birøkterne og bøndene var anspent. Bøndene følte seg forådt av sine naboer i kampen for jordbruksland inne i parken.

As we talk now, it is us who are in that organization of bee-keeping who are happy. But the rest are not happy. Even right now, we don't meet with them. We are enemies. Because they feel we are in line with conservation. We encourage people to continue conserving

and helping the land. Yet for them, they are interested in having the land for cultivation. (Birøkter i Budadiri, Intervju 46)

I Wanale mente flere seg forbigått i søknadprosessen. Én hevdet at det var hans organisasjon som hadde vært først ute med ideen om kveghold og søknad om støtte fra UWA. Han mente korrupsjon hadde gjort at det nåværende prosjektet vant fram.

The park authorities told us that we should make an organization, so that we could start getting some animals. So we made an organization and registered ourselves. But eventually, they went and removed our names and we found they had added names of people who are further away from the national park. And so they supplied them the cows, and we missed it. (...)

How is your relationship with the people in Bushiuyo dairy project?

We are staying together as neighbours, but we are not on good terms with them. Because anything that comes, they are the ones getting. We no longer get anything. (Mann i Wanale, Intervju 56)

Det er fullt forståelig at BDP og MEBKC ville fremstille organisasjonene og lokalsamfunnene som konfliktfrie og samarbeidsvillige. Organisasjonene hadde oppnådd mye i samarbeidet med UWA, og representantene følte nok at de hadde mye å vinne på å fremstå som mønsterelever. BDP og MEBKCs suksesser kan ikke utelukkende tillegges støtte og midler fra UWA. I overenstemmelse med UWAs instruksjon for hvordan pengene skal deles ut, hadde begge organisasjonene blitt etablert og startet aktiviteter før de søkte om støtte, noe som krever både kunnskap og økonomiske midler. Uten ressurspersoner i lokalsamfunnet som kunne hjelpe gruppene gjennom søknadsprosessen, ville det vært vanskelig å oppnå støtte. Det er ikke noen selvfølge at denne faktoren er tilstede i de små, fattige landsbyene helt inne ved parkgrensa.

5.2.4 Utdanning og bevisstgjøring

Utdanning og bevisstgjøring, som i UWAs terminologi kalles *sensitization*, går først og fremst ut på å lære lokalbefolkningen om betydningen av og fordelene ved å verne skogen i Mt. Elgon. Hensikten er å:

(...) promote positive attitude, change of behaviour and knowledge about wildlife and protected areas among the general public and local communities. (UWA 2004)

I Mt. Elgon skjer dette i praksis gjennom møter mellom lokalbefolkningen og UWA, og i *Forest Exploration Center* i Kapkwai. Forest Exploration Center er et opplæringscenter

der både skoleklasser fra nærområdet og Øst-Uganda for øvrig, og grupper fra lokalbefolkningen skal lære å sette pris på nasjonalparken. Jeg overvar en undervisningstime sammen med en skoleklasse fra distriktshovedstaden Kapchorwa. I begynnelsen av timen lærte barna om fordelene med skogen. Skogvokteren fortalte at skogen gir frisk luft, godt vann og at vern hindrer at ressurser, som medisiner og ved til brensel, blir brukt opp. Deretter fikk barna høre om hvilke begrensninger og plikter parken medførte. I tillegg til å ha et bevisst forhold til avfallshåndtering må lokalbefolkningen avstå fra å hugge levende trær, drive jordbruk og la husdyr beite inne i nasjonalparken. Den siste halvdelen av timen brukte skogvokteren til å fortelle om miljøvennlige praksiser som kan gjøre livet enklere, samtidig som de letter presset på nasjonalparken. Han reklamerte for skogjordbruk, birøkting, eksotiske høyproduktive kyr, energibesparende vedovner, biogass fra kumøkk i stedet for ved, økologisk jordbruk og familieplanlegging. I de to inntektsdelingsprosjektene jeg besøkte hadde flere av disse tiltakene blitt iverksatt.

5.3 Konflikt i Mt. Elgon

So far they have killed nine people in this village. They made men have sex with other men – homosexuality. They even made men sleep with goats. They could get wild animals, which are dead and feed them to people raw if they arrest them when they poach. (...) So all these acts made people loose confidence and interest in conservation of the national park. (Local Counsellor 1 i Manafwa-distriktet, Intervju X)

En viktig motivasjon for å opprette samarbeidsprogrammet var et håp om mer effektivt vern og en demping av konflikten. Men som sitatet over viser, er konflikten langt fra over. Stadig er det konfrontasjoner mellom parkvoktere og lokalbefolkning, og på begge sider har liv gått tapt i konflikten. Et søk i den ugandiske avisa New Vision viser at minst én skogvokter og en annen person, en kvinne fra Buwabwala, har blitt drept i løpet av 2009 (New Vision 18/2-2009, New Vision 14/6-2009). I denne delen skal jeg vise hvordan de ulike aspektene ved konflikten kommer til uttrykk.

5.3.1 Ulovlig bruk av parken

I forvaltningsplanen for Mt. Elgon fra år 2000, skisserer UWA det de anser som de største truslene mot verneverdier. Det som trekkes frem er ulovlig jordbruk innenfor

parkgrensene, beiting av kveg og geiter, utvinning av ressurser fra skogen (UWA nevner ved, byggematerialer og *NTFP*⁶) og krypskyting.

Jordbruk innenfor parkgrensa

Jordbruksvirksomheten anses som en særlig stor trussel mot økosystemet i Mt. Elgon (UWA 2000). For det første dreier det seg om en forholdsvis stor del av parken. Av totalt 114 500 hektar, var omtrent 25 000 hektar alvorlig degradert av jordbruk ved årtusenskiftet. Bortimot hele skogdekket under 2500 moh. var ryddet, selv om noen områder har hatt naturlig gjenvekst og treplantingsprosjekter. Kartet i starten av kapittelet (figur 6) viser hvilke områder som er sterkest degradert og hvor det hadde blitt plantet skog i 1998.

Mesteparten av området ble ryddet til jordbruksland på 70- og 80-tallet, da Uganda var preget av borgerkrig og sammenbrudd i statsapparatet. Treplanting og gjenvekst for at skogdekket skal gjenopprettes i områdene har vært høyt prioritert for UWA, men likevel er jordbruk innenfor parkgrensa et stort problem i dag.

Forvaltningsplanen trekker fram følgende årsaker:

- Lokalbefolkningens sterke ønske om landområder, drevet av blant annet redusert fruktbarhet i visse områder og høyt befolkningspress
- Politikere og lederfigurer som bevisst feilinformerer lokalbefolkningen for å få gjennomslag for egeninteresser eller økt popularitet
- Tidligere ansatte i nasjonalparken som godtok jordbruksvirksomhet i parken mot betaling, som et resultat av lave lønninger, sene utbetalinger og jobbusikkerhet
- Problemer knyttet til måling og oppmerking av grensa, blant annet som følge av press og bestikkelser fra lokalbefolkningen

Disse årsakene kommer jeg tilbake til i analysen i neste kapittel.

⁶ NTFP er en forkortelse for *Non-Timber Forest Products* og omfatter alle produkter og tjenester utenom tømmer som produseres i skoger

Beiting i nasjonalparken

Ifølge UWA (2000) har beiting av husdyr forårsaket store miljømessige skader i deler av parken. Dette dreier seg først og fremst om områder der store bølinger har blitt sluppet inn i parken for å beite fritt både i gressmarkområdene og i skogen. Beiting i parken truer parkens verneformål blant annet ved å endre artssammensetningen. Dette skyldes både nedtramping av planter nær stiene, beitingen i seg selv og erosjon og utviding av stiene som brukes av bølingene. Der beitingen har vært begrenset til de allerede eksisterende gressmarkområdene ser derimot UWA også positive konsekvenser, da områdene ikke gror igjen og artsmangfoldet bevares. I forvaltningsplanen framheves derfor betydningen av en aktiv politikk der UWA vurderer hvilke områder som skal beholdes som gressmark og hvilke man skal la vokse igjen. Beiting i nasjonalparken er mest utbredt i den nordlige delen av parken, da Sabiny-befolkningen både holder mer kveg og lar bølingene beite i fellesområdene i større grad enn Bagisuene lenger sør.

Norgrove (2002) peker på fem årsaker til at beiting i verneområdet har vært vanlig blant Sabinyene i nord i lang tid. *For det første* trakk de lengre opp i fjellet og inn i skogen for å slippe unna kvegtyver på slettene. *For det andre* har det hersket forvirring om lovligheten av beiting i skogen. *For det tredje* er det flere ”naturlige” gressmarksområder i nærheten av parkgrensa i nord. *For det fjerde* har kveghold stor kulturell betydning for Sabiny-befolkningen – i tillegg til den økonomiske betydningen. *For det femte* påpeker Norgrove at det under forhandlingene om samarbeidsforvaltning i Mutushet parish ikke kom til noen enighet om spørsmålet. For UWA var det utelukket å tillate beiting fordi det strider imot deres statutter, men for Sabiny-befolkningen var det utenkelig å ta alt kveget ut av parken. Uenigheten førte til at UWA så gjennom fingrene med ulovlig beiting i flere år, før de i 2000 gjennomførte en storstilt aksjon for å drive ut alt kveget fra parken. En Sabiny-mann i Kapkwai var forundret over hvorfor UWA ikke lenger lot dem få la kyrne beite i gressmarksområdet.

We talk about collaborating, that we should go together – the park rangers and the communities. The UWA people have promised us dry wood, vegetables, and other things. What they have promised us is enough for us. But we would like to go and graze cows in the grasslands – in the moorland.

The cows could graze in the moorland without destroying the park. There are no trees there. In fact there are trails to the moorland where the tourists go – the cows can use that

trail to the moorland. We want the animals to go and stay there, and live there. But they don't want us to go. (Mann (53) i Kapkwai, Intervju 13)

Ifølge Norgrove (2002) var de økonomiske konsekvensene av den plutselige håndhevingen av forbudet størst for de mer velhavende blant befolkningen, men misnøyen mot beiteforbudet ble delt av en stor del av dem jeg snakket med i Kapkwai.

Ulovlig ressursbruk

Ulovlig ressursbruk kan være ureglementert bruk av ressurser som det i utgangspunktet ikke er noe totalforbud mot. Eksempler på dette er når noen henter ut mer av visse ressurser enn det som er tillatt, eller når folk i lokalsamfunn uten ressursbruksavtaler henter for eksempel ved. I forvaltningsplanen skriver UWA (2000) at vedsanking ikke representerer noen stor trussel mot nasjonalparken, så lenge det bare er dødt trevirke som sankes. Imidlertid er man usikre på hvor mye ved som kan sankes før praksisen ikke er bærekraftig lenger. Sett i lys av at 90% av husholdningene i området har ved som sin hovedkilde til energi, og at området har en stor og raskt voksende befolkning, kan vedsanking by på store problemer i fremtiden. Dette er en av årsakene til at UWA er opptatt av å fremme skogjordbruk utenfor parken for å redusere presset. I tillegg nevner UWA (2000) at tilgang på elektrisitet kan redusere problemet.

Dersom lokalsamfunnet har ressursbruksavtale, sanksjoneres ulovlig høsting av slike ressurser av ressursbrukskomiteen. Hvis ikke ilegges lovbrøyterne vanligvis en bot av UWA, eventuelt må de betale en bestikkelse til skogvokterne. I områdene uten ressursbruksavtaler viste det seg under feltarbeidet at skogvokterne som regel tillot en viss bruk av disse ressursene likevel, basert på muntlige avtaler. Ulovlig ressursbruk inkluderer også uttak av ressurser som ikke tillates under noen omstendigheter. Eksempler på dette er jakt og hogst av levende trær til påler og gropsaging (*pit sawing*).

Bildet viser gropsaging i den sørlige delen av nasjonalparken.

Bøfler og elefanter har blitt sjeldne syn på den ugandiske siden av Mt. Elgon, først og fremst på grunn av ulovlig jakt under den kaotiske perioden i Uganda (Norgrove 2002). I dag er all jakt forbudt i nasjonalparken, men Jankulovska et al. (2008) fant at det fortsatt er en utbredt praksis, særlig blant Bagisuene. De fleste som jaktet hadde det som matauk (74%), men også jakt av tradisjonelle årsaker – som anskaffelse av skinn fra colabus-apene til omskjæringsseremonien (18,5%), salg (5%) og for å tynne ut bestadene av problemdyr (2,5%). Forfatterne argumenterer for at regulert jakt på dyreartene som ikke er utryddingstruet burde inkluderes i ressursbruksavtalene. UWA (2000) skriver at jakt fortsatt utgjør et alvorlig problem i Mt. Elgon, og at reduksjonen i ulovlig jakt de siste åra først og fremst skyldes at dyrebestandene er svært små.

Gropsaging er en teknikk for å sage tømmer til planker som innebærer at tømmeret legges over en grop. Den lange sagen som benyttes betjenes av to personer – én som står nede i gropa, og én som står over tømmeret. Med denne teknikken kan man

skaffe seg betydelige inntekter fra ulovlig felling av trær i nasjonalparken. Norgrove (2002) anslår at ett tre kan selges for minst 50 000 USH lokalt (om lag 138 NOK), og det mangedobbelte om man selger det på markedet i Mbale. Men for å organisere et arbeidslag for å drive gropsaging må man også ha en del kapital (Norgrove 2002). For det første må man betale lønninger som er mer enn dobbelt så høye som for vanlige jobber. For det andre må man betale for transport til markedet. For det tredje må man være forberedt på å betale bestikkelser på om lag 20 000 USH dersom man blir tatt, og i verste fall samtidig miste tømmeret. Dette innebærer at det først og fremst er forretningsmenn lenger unna parken som har den nødvendige sosiale og finansielle kapitalen for å gjennomføre gropsagingsoperasjoner. Norgrove bemerker imidlertid at aktiviteten har blitt redusert som følge av at parkvokterne har begynt å konfiskere tømmeret, og dermed ødelegge grunnlaget for å finansiere neste operasjon. Ifølge UWA (2000) praktiseres gropsaging i nasjonalparken i dag i forholdsvis liten grad.

5.3.2 Grensekonfliktene

I alle parishene jeg besøkte, med unntak av Kapkwai, var det stor uenighet om hvor nasjonalparken egentlig begynte. UWA og innleide inspektører hadde målt opp grensene flere ganger med ulike resultater, og enkelte steder var det så mange som fire ulike grenser. Grensene fremsto dermed som alt annet enn faste og statiske for lokalbefolkningen. I et forsøk på å vinne tilbake landområdene som i mange år hadde vært brukt til jordbruk men befant seg innenfor dagens parkgrense, hadde folk i alle tre parishene tatt grensesakene til rettsapparatet. For å gi et inntrykk av hvordan grensekonfliktene rundt Mt. Elgon arter seg, skal jeg diskutere to tilfeller. Det første dreier seg om en folkegruppe i Kapchorwa-distriktet, som fikk skilt ut en del av det daværende skogreservatet på 80-tallet. Fremstillingen av denne konflikten er basert på annen forskningslitteratur, men er et så viktig element i Mt. Elgons historie med landkonflikter at det den ikke kan utelates. Det andre tilfellet jeg skal se nærmere på er konflikten i Bumbo, som befinner seg på sørspissen av nasjonalparken, svært nær den kenyanske grensa.

Benet-saken

Ingen steder har konflikten rundt Mt. Elgon vært mer instens og langvarig enn i *Benet*-området. Benet er både navnet på et område nord i Mt. Elgon, og på en folkegruppe (også kjent som *El Kony*-folket og *Ndorobo*). Benet-folket består av fire grupper som opprinnelig levde avgrenset fra hverandre, og hvis forhold var preget av fiendtlighet (Scott 1998). For enkelhets skyld omtaler jeg dem under ett som Benet-folket, da det er slik de omtales i den meste litteraturen. Det har tidligere hersket forvirring om hvorvidt Benet-folket er en egen etnisk gruppe, men Himmelfarb (2006) forteller at de selv hevder å tilhøre Sabiny-stammen. Benet-folket har tradisjonelt drevet med pastoralisme, jakt og sanking av frukt og grønnsaker (Luzinda 2008). Deres tilstedeværelse og bruk av området ble akseptert da Mt. Elgon fikk status som *Crown Forest* i 1938, basert på en forståelse for at dette var deres tradisjonelle bosted. Etter påtrykk fra Skogetaten begynte Benet-familier å bosette seg i den nordlige utkanten av reservatet på starten av 70-tallet (Himmelfarb 2006). På 80-tallet iverksatte Skogetaten mer målrettede tiltak som skulle få de resterende Benetene ut av skogreservatet. Himmelfarb skriver at myndighetene anså de gjenværende isolerte pastoralistene som en trussel både mot vernetiltakene og mot ønsket om å modernisere økonomien.

I 1983 begynte den formelle prosessen med å skille ut et område fra skogreservatet der Benet-befolkningen kunne bosette seg (Himmelfarb 2006). Alle menn over 18 år fikk skjøter på områder i utkanten av reservatet, men prosessen bar preg av anklager om urettferdig fordeling og korrupsjon. Norgrove (2002) skriver at myndighetspersoner og mektige eliter fikk hendene på deler av området, mens mange Beneter ble ført bak lyset og lurt til å selge landområdene sine til innflyttere fra slettelandet nord for parken. Bare litt over en tredjedel av personene som fikk landområder i prosessen skal ha tilhørt Benet-folket.

Noen av Benetene forlot skogen og bosatte seg frivillig, mens andre var motvillige til å forlate livsstilen som pastoralister i de rike beitemarkene i reservatet (Himmelfarb 2006). I 1992 ble de siste Benetene tvunget ut av parken av bevæpnede skogvoktere, noe som førte til en spent situasjon i området. Himmelfarb skriver imidlertid at Skogetaten ikke fulgte noen aktiv linje for å forhindre beiting og ressursbruk i reservatet og at konfliktene dermed holdt seg på et relativt lavt nivå.

Da vernestatusen ble oppgradert til nasjonalpark i 1993 blusset konflikten kraftig opp (Himmelfarb 2006). Uganda National Parks (nå UWA) målte opp grensene på nytt og oppdaget at Benet-området som var oppgitt å være 6000 hektar, i virkeligheten var over 7500 hektar. På tross av at dette området hadde blitt delt ut til Benet-familier av Skogetaten, var UNPs svar en ny oppmerking av parkgrensa. Dette resulterte i at om lag 6000 Beneter som hadde investert store mengder arbeid og ressurser i å rydde skog og plante grønnsaker, i løpet av kort tid ble stemplet som "ulovlige bosettere" og beordret til å flytte nok en gang. Men denne gangen fikk de ikke noe sted å flytte til. Dette førte til konflikt med UWA, men også innad blant Benetene på grunn av det historiske dårlige forholdet mellom de ulike gruppene (Scott 1998).

Konflikten med UWA trakk ut i tid, og innebar seiere og tap i begge retninger. Benet-befolkningen og lokalpolitikere i området klarte å få parlamentet til å utstede ordre om en stopp i utkastelser inntil konflikten var avgjort. UWA målte opp grensene to ganger til i 2002 og 2004, noe som medførte enda større innhugg til Benet-området. Samtidig tilspisset konflikten seg rundt beiting og ressursbruk i nasjonalparken (Himmelfarb 2006). UWA konfiskerte en mengde kyr og det kom til voldelige sammenstøt mellom lokalbefolkningen og UWA. Med støtte fra den ugandiske NGOen Uganda Land Alliance, brakte representanter for Benet-folket striden inn for retten. I 2005 ble partene enige om å løse saken utenfor retten og kom til et forlik som beskytter de gjenværende Benetene fra fysiske utkastelser. Men ifølge Luzinda (2008) nektes beboerne fortsatt tilgang til en rekke viktige ressurser, som beitemark og saltstein. Konflikten er altså ikke over i Benet-området, men saken skiller seg vesentlig fra konflikten i de andre områdene, både fordi Benet-folkets tradisjonelle bruk og bosetning av parken anerkjennes av myndighetene og fordi de er den eneste gruppen som har fått tildelt land fra verneområdet.

Grensekonflikten i Bumbo

Bumbo er et av de mest problematiske områdene for UWA. Store skogområder har forsvunnet og blitt tatt i bruk til jordbruk, og lokalbefolkningen har anlagt rettssak mot UWA for å bevise sitt eierskap til jorda. *Local counsellor 1* i Soono fortalte at befolkningen alltid hadde brukt skogen. Han var ung da skogvokterne etablerte utposten

sin i Bumbo og fortalte at skogvokterne ba om tillatelse til å sette opp bygningen oppe i åssiden.

“Let us construct our houses here, so we can get some shelter from the rain when we come back from our day. When we get visitors we can come and stay here.” So we allowed them to construct the house where the rangers are now staying. Actually the rangers should pay us some revenue to be staying in our house, in our land. (...) And yet for us here we are not getting any rent from our land. They only just use it to cane us.
(Mann, Local Counsellor 1 i Bumbo, Intervju 44)

Selv om innbyggerne mente de hadde brukt skogen i uminnelige tider, var de lettet da de trodde situasjonen endelig ble avklart med myndighetene rundt 1980.

Around 1980 there was a forest officer called Luwanga who wanted to help us gazette lands so that we are not part of the main national park. He gave some land to an old man called Cheptot and some other elders and poor people. So we remained free because that land remained ours and we were cultivating it. We stayed comfortably like that. We cultivated there and constructed our houses, until 1993 when the government decided that this forest reserve should now become a national park. (Mann, Local Counsellor 1 i Bumbo, Intervju 44)

Luwanga ga alle som bodde dypt inne i skogen beskjed om at de måtte flytte, samtidig som han tildelte befolkningen et landområde på 712 hektar. Dette utgjør brorparten av det 1206 hektar store området som innbyggerne i Bumbo gjør krav på i retten (se figur 7). Nasjonalparken dekker totalt om lag 114 500 hektar⁷. En *local counsellor 1* i Bumbo påpekte at 712 hektar er et relativt lite område sammenlignet med området Benet-folkegruppen i Kapchorwa fikk på 80-tallet :

The area we are claiming is only 1206 ha. That's a very small area compared to the one given to the Benet. They wanted 7500 ha, and they have given them 6000. But we only need 1206. So the people of Benet celebrated when they were given 6000 ha, but they didn't know they had been cheated. Because the UWA had taken part of it, and some other rich people who are not even the Benet have taken over the land. So they left the Benet people very poor. (Mann, Local Counsellor 1 i Bumbo, Intervju 44)

Da myndighetene kom til Bumbo i 1993, trodde innbyggerne at deres rett til områdene skulle bekreftes.

⁷ <http://www.uwa.or.ug/elgon.html> 6.5.2010

So in 1993 we thought the government had come to confirm to us that this land was ours, but instead they evicted us from the park. And after chasing us in 1993, that is when we came and settled in this trading center.
(Mann, LC1 I Bumbo, Intervju 44)

Prosesen videre har vært preget av forvirring og usikkerhet. I 1996 møtte de parksjefen, som på den tiden var Moses Mapesa. Han skal ha informert dem om at grensa i Bumbo var markert med et spørsmålsteget – på samme måte som i Benet-området. Men da inspektørene kom for å trekke opp grensa på nytt, fulgte den grensa fra 1993 uten å avse noe land til jordbruk. Per i dag har området fire forskjellige grenser.

I 2003 startet en gruppe fra befolkningen i Bumbo en kampanje for å sikre landområdene. Gruppen fra Bumbo tok UWA til retten, i likhet med tilsvarende grupper fra andre konfliktområder. Ingen av rettsakene var avgjort under feltarbeidet, men etter ugandisk rettssaksis hadde retten utstedt et pålegg til UWA om ikke å foreta utkastelser, ødelegge avlinger eller eiendom, eller på noen måte hindre bruk av eller bosetning i de aktuelle områdene. I Bumbos rettsordre står det:

IT IS HEREBY ORDERED, That:

An Interim order of injunction do issue against the Respondent, its agents, servants, Employees, workers, Assignees or any person acting for or under them, restraining them from destroying crops and properties of the Applicants, or from evicting them and their families from the suit land, under their occupation, or doing any act that may interfere with their use or occupation thereof until the Application is heard and disposed of, othe the 9th march 2007, or until further orders of this court. (Interim order of injunction, The High Court of Uganda, Holden at Mbale (vedlegg II))

Det viste seg at lokalbefolkningen og UWA hadde vidt forskjellige oppfatninger av hva ordren innebar. En *local counsellor 1* i Bumbo forteller om UWAs stadige trakassering av brukerne av det omstridte området:

So in 2003 when we saw that things were out of hand, we decided to take UWA to court. (...) That's when court put an injunction and told the UWA people: "Please leave these people alone, let them use the lands until we make a ruling". Despite the court injunction the UWA-staff has continued terrorising our people, beating our people. Even recently, last year, they threw somebody over the cliff. They tied one of the local residents here hands behind, and threw him off the cliff so he died.

We are really wondering why the UWA people don't respect the laws of this government. This year in September they destroyed our crops and burnt our buildings inside the park. We are wondering, because the radio tells that there is famine in most of Uganda, why they come and start burning and slashing our food crops. Do they want us to just die of hunger, or what? (Local Counsellor 1 i Bumbo, Intervju 44)

Mange av innbyggerne i Bumbo bekreftet historien over. Flere fortalte om både ødelagte avlinger og hus, fysisk mishandling og drap. Jeg spurte sjefen for *community conservation* i Mt. Elgon om en kommentar på påstandene fra Bumbo:

The communities are actually there forcefully, because they force themselves in. And when you go to court, it doesn't mean that now you have freedom to go and be in possession of something. When you go to court it means that there's a conflict. And this conflict must be resolved. So the court says "Fine. It is you who came to court, and therefore this court has found it that you are lawfully here. So please go and be there". But you can't go to court and at the same time go and grow something inside. (Sjef for *community conservation* i Mt. Elgon, Intervju 57)

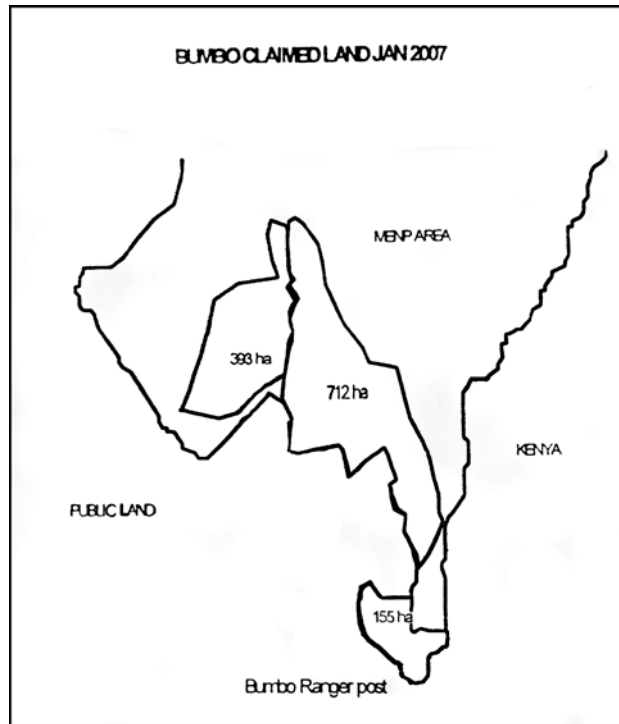
Fra UWAs ståsted har lokalbefolkningen fått lov til å ødelegge stadig større deler av nasjonalparken i påvente av en rettsak som aldri kommer. I rettsordren er rettsaken forventet å finne sted 9. mars 2007. Da jeg besøkte området hadde det gått halvannet år over denne datoen uten at retten hadde tatt stilling i saken. Rettsystemet i Uganda er kronisk overbelastet, og det kan ta mange år å avgjøre slike saker. Betydningen av de midlertidige stoppordrene er ikke like selvsagt som ordlyden i dokumentet tyder på. En av mine nøkkelinformanter, som hadde god kjenskap til situasjonen i Mt. Elgon og en lang karriere som embetsmann og dommer bak seg, forklarte hvordan en slik situasjon fortoner seg for UWA og andre ressursforvaltere.

One reason is that the court injunction can be used by people cultivating. You just go and get an injunction to stop implementation. That one can also be a problem. Because once you get an injunction, you say, "there is a court injunction, you cannot step here". It would put the resource managers in a very awkward position, because we cannot see the resource deteriorating just because we are waiting for the courts decision. So it's a very tricky situation. (Nøkkelinformant 1, tidligere dommer, Intervju 59)

Parallelt med rettsaken, vendte gruppen fra Bumbo seg til president Museveni for å søke støtte. En kjøpmann i Soono forklarte at de regnet med presidentens hjelp.

The president knows it very well. He has been sitting with us when he was fighting his guerilla war. He relaxed here before he went to Kampala to win the city. He ate matoke⁸ from up here, so he knows it's our land. (Kjøpmann i Soono, Intervju 43)

⁸ bananer

Figur 7. Kart over sørspissen av Mt. Elgon som viser områdene innbyggerne i Bumbo gjør krav på.

Presidenten møtte gruppen i Mbale 4. august 2008. En *local counsellor 1* i Bumbo fortalte at presidenten beordret parksjefen til å flytte grensene til der befolkningen virkelig trodde de var, slik at konflikten mellom Bagisuene og nasjonalparken kunne ta slutt. Avisa New Vision forteller en annen historie fra Musevenis besøk i Mbale. Ifølge avisa sa presidenten følgende:

“We should tell our people that their livelihood and survival depends on these forests. The forests help in manufacturing the rain. We will not compromise on this. We can relocate people to other areas.” (President Museveni til New Vision 9/8-2008)

September samme året kom UWA tilbake til Bumbo for å kutte ned avlinger og brenne hus som befant seg innenfor parkgrensa. I påvente av at rettsaken ble avgjort var stemningen svært anspent i Bumbo. Patruljer med UWA- eller UPDF-soldater kommer jevnlig til området og kutter ned avlinger og brenner hytter innenfor parkgrensene, men noen får også beholde avlingene lenge nok til at de kan høstes. Dermed fortsetter folk i Bumbo å dyrke sine jordstykker i parken, mens mistillitten og den hatske stemningen øker hver gang deres nitide arbeid saboteres.

5.3.3 Treplantingsprosjektet UWA-FACE

UWA-FACE er et samarbeid mellom UWA og den nederlandske stiftelsen FACE (*Forests Absorbing Carbon dioxide Emissions*). UWA-FACE tar sikte på å plante et mellom to og tre kilometer bredt trebelte rett innenfor den 211 km lange grensa til nasjonalparken. Dette området ble i de kaotiske 70- og 80-årene tatt i bruk til jordbruksaktiviteter og utgjør til sammen 25 000 hektar (FAO 2006). Både i Buwabwala og Bumbo hadde UWA-FACE startet sin virksomhet med treplanting rett innenfor parkgrensa. I Buwabwala var mange positive til prosjektet i startfasen, da det ga jobber i forbindelse med plantingen. Etter hvert som arbeidsplassene forsvant følte mange seg snytt for det de betraktet som sine rettmessige landområder.

What supprises us, is our bosses sold our forest, and even sold us. But they should have come back and at least given us something in compensation. They should say, "Please, we sold your land, but we will give you something to help you survive". But they have just abandoned us, and left us suffering.

(...)

They tell us that the government of Uganda has sold the forest, the national park, to outsiders. (...) [A]fter selling the park to other people, they brought trees and planted them there. And that's the main cause of the conflict. Because they brought and planted trees in an area where there were no trees. And they also sold it as part of the forest. So we are not happy. (Mann i Buwabwala, politisk engasjert i regjeringspartiet Movement, Intervju 34)

For noen av innbyggerne var treplantingen og engasjementet til den nederlandske FACE-stiftelsen et bevis på at landet var stjålet fra lokalbefolkningen og solgt til hvite. Flere var provosert over tanken på at rike, forurensende, europeiske land skulle bruke Ugandas sårt tiltrengte landområder for å bøte på egne miljøsynder.

I want to know why people of Africa, more particularly people of this area, are mistreated because we want to keep the environment. However countries like Norway, (...) America, Britain and other countries that are heavily industrialized, these are the countries that have caused a lot of pollution to the environment. But they are not mistreated the way we are. I want to know why. Is it because we are not human beings? Or something of that sort?

(...) But the Africans are the best people who have kept the environment alive. The white people have destroyed the environment totally. When we talk of the ozone layer, it has been destroyed because of industries. So should we advise that some of the European countries also destroy some of their industries and plant trees to protect the environment? (Mann, talsmann for en gruppe som hadde saksøkt UWA over grensespørsmålet i Buwabwala, Intervju 29)

Også andre jeg snakket med var av samme oppfatning. Hvorfor skulle det fattige og tett befolkede området i Uganda bli fratatt befolkningen som følge av forurensning i rike land? Både i Buwabwala og Bumbo hadde prosjektet tilsynelatende blitt satt på vent inntil konflikten rundt nasjonalparkgrensa var avklart. I Buwabwala innrømmet flere informanter at lokalbefolkningen hadde kuttet ned igjen de samme trærne de hadde blitt betalt for å plante.

5.3.4 Problemdyr fra parken

I alle områdene jeg besøkte var mange plaget av dyr fra nasjonalparken. Særlig var det hyener som drepte husdyr og bavianer som stjal fra avlingene, som ble oppfattet som skadedyr. I tillegg var noen også redde for dyrene og fortalte historier om angrep på barn og voksne. Noen nevnte også mygg og andre insekter. Norgrove (2002) fant at ”skadedyr” fra parken ble ansett som den største ulempen ved å bo i nærheten av nasjonalparken. Selv om UWA anser forvaltningen av skadedyrene som en del av samarbeidsprogrammet, var det lite som tydet på et velfungerende samarbeid om dette. Problemet med skadedyr varierte mellom de ulike delene av parken, og så ut til å være størst i Kapkwai. Det var særlig tre ønsker som gikk igjen. *For det første* ville de kompenseres for tap av ressurser grunnet skadedyr. *For det andre* var mange frustrert over mangel på handlingsmuligheter overfor skadedyrene. De ville de ha muligheten til å avlive dyrene dersom de oppdaget dem i åkrene. *For det tredje* ønsket noen et gjerde rundt parken som kunne holde dyrene borte.

Park animals come and destroy our crops, so we need to be compensated. Because it's the park which collects revenue and just enjoy it alone, so we should be compensated. (Mann i Kapkwai, Intervju 3)

These animals destroy our crops, but we have been told just to scare them away, not to kill them. They should allow us to kill them when we get them in the crops. But the park has denied us, saying we should just chase them, don't kill them.

We have a problem with hyena coming from the park and killing our goats. And baboons are eating our crops. We should be compensated. If not, they should fence the boundary so the animals can stay inside. (Eldre kvinne i Kapkwai, Intervju 1)

Hvorvidt en jordbruker kan ta livet av problemdyrene med loven i hånd, er imidlertid uklart. Det avhenger av om dyret kan klassifiseres som skadedyr (*vermin*) og ikke er truet

(Ministry of Tourism, Trade & Industry 2004). Ifølge Chhetri et al. (2003) kan blant annet bavianer avlives om de blir tatt på fersk gjerning i avlingene. UWA (2004) erkjenner at dyrene legger kostnader på lokalbefolkningen og vil prioritere å løse konflikter for å skape en mer positiv holdning til naturen i lokalsamfunnene. I tillegg til å samarbeide med lokale myndigheter skal UWA etablere en spesialisert enhet som skal kunne gripe inn raskt for å løse problemer knyttet til problemdyr. I den grad dette har skjedd, var ingen jeg snakket med verken i Kapkwai eller andre steder klar over det. Kompensasjon for tapt eiendom strider ifølge Chhetri et al. (2003) mot UWAs policy, og utføres dermed ikke. En kvinne i Buwabwala var fornøyd med at landsbyboerne hadde drept og skremt vekk en stor andel av dyrene som ga dem problemer tidligere:

(...) previously there were a lot of animals, who could come and eat our crops, and eat our goats. Even young kids they could take. Right now, things are OK, and I'm happy to live next to the park. (Kvinne i Buwabwala, Intervju 30)

5.3.5 Overgrep mot lokalbefolkningen

Påstander om overgrep fra UWAs skogvoktere og UPDF-folk var et stadig tilbakevennende tema. I Kapkwai var den rapporterte voldsbruken begrenset til ”pryl” (*caning*) dersom skogvokterne tok folk som forbrøt seg mot regelverket inne i parken. Særlig var det ”krypskyting” og gropsaging (se 5.3.1) som ble slått hardt ned på.

The rangers are good. But when we make a mistake, they beat us. When we follow the normal procedures, the rangers are our friends. (...) When we go and remove the fresh trees, that's when we are caned. Or if we go to kill live birds or live animals we are beaten.

Do you consider it a fair reaction?

It is fair, because we are destroying the live animals and trees. (Mann i Kapkwai, Intervju 3)

Å gi lovbrøyttere pryl er ikke en del av UWAs offisielle strategi ifølge ressursbruksavtalene. Likevel synes mange det var en rettferdig reaksjon. Sanksjonsmulighetene som gis i avtalen er beskrevet i 5.2.2.

I de andre områdene rapporterte mange om alvorlig voldsbruk. Særlig foregikk voldsepisodene innenfor de omstridte grenseområdene. Lokalbefolkningen mente å ha fått rettens medhold i å dyrke områdene inntil rettsaken var avgjort, men fordi patruljer

fra tid til annen likevel straffet dem for det, hersket det stor forvirring om hva de trygt kunne foreta seg.

Things are not very straight. Some people are being left to cultivate, but others they are still beating. They allow them to go inside, but when they get them inside, they beat them there. So the relationship is not very good. There is a lot of confusion. Here they are allowing us, and here they are beating us. (Mann, Local Counsellor 2 i Buwabwala, Intervju 33)

These rangers are very bad people. They mistreat us, and they are slashing our beans as we talk right now. (...) [T]hey tell us to plant, but when we plant and the beans grow, they come and slash them. This year from March they have been slashing our crops and caning us seriously in the park. The rangers tell us that they have been sent to come and harass us like that. They tell us the national park is not ours. That's why they come to beat us. (Eldre mann i Bumbo, Intervju 37)

Likevel tok mange sjansen på å gå innenfor parkgrensene for å plante grønnsaker. I Bumbo og Buwabwala fikk jeg høre en rekke historier om hvordan skogvoktere hadde utøvd grov vold mot lokalbefolkningen inne i parken.

When they come in the villages here, it's OK. Except when we meet inside the park and we have disturbed the rangers. My husband was beaten seriously inside the park, last year. They got him going to work there. He had gone there to slash, to prepare his garden, so he could plant maize. (Kvinne i Buwabwala, Intervju 30)

Et av ofrene for skogvokternes voldsbruk i Buwabwala fortalte om sitt skjebnesvangre møte med en patrulje inne i parken. Han var fortsatt merket etter hendelsen, som fant sted i februar eller mars 2008.

Life has now become very complicated and hard. I was arrested in the forest last year and beaten very badly by the rangers. I am still undergoing treatment now. I almost died. I had gone there to collect cabbages. When I reached there, these rangers met me on the way, and they started beating me until I fell unconscious. So they brought me here, without even knowing where I was. Even now, I am still sick. My hand is paralyzed, it has not gone back. This one is normal and this one is not normal. Then they beat me until the arm almost broke.

The rangers sent by NN are the ones that came and beat me. So the other rangers felt very sorry when they saw that I had been beaten so badly. These ones, they teach us, they're not like the ones NN sent to beat us, these ones they at least tell us something.

Did you go to the police?

No. The rangers told me to not bother going the police, because there's no case there. They even gave me a medical form from the hospital confirming that I'd been beaten. But I didn't go to the police.

Why do you think NN sent these rangers to beat people?

He didn't want them inside. He sent rangers to beat people to come out of the national

park. Even as much as there was a court injunction, he didn't want people inside there, he wanted them out.

(...)

Now these rangers staying here are not mistreating us. Even if they come here, they are still like neighbours. The rangers are now my friends. They even tell me to keep their things when they are going away. So they are my good friends. (Eldre mann, Intervju X)

Mannen som ble referert til var en av sjefene i Mt. Elgon på det aktuelle tidspunktet. Det er umulig å si hvem som i virkeligheten hadde sendt patruljen, men det at en i nasjonalparkens toppledelse beskyldes for å beordre voldsaksjoner mot lokalbefolkningen, er symptomatisk for samarbeidsklimaet i den sørlige delen av parken. Historien tyder også på at UWA bevisst sender inn utenforstående for å skremme lokalbefolkningen. Dermed kan de stasjonerte skogvokterne fortsette å pleie et godt forhold med lokalbefolkningen. Flere andre bekreftet denne oppfatningen.

The rangers who are here are also fearful. They know the court injunction, and usually they don't disturb us. The rangers stationed here usually stay for some time, and the rangers who come and wreak havoc here are just brought in. The UWA office just brings a squad here to destroy our properties and then they go back. We feel it's a strategy, because it's like somebody brings in someone who doesn't know you to harass you and then just go back. (Eldre mann i Bumbo, Intervju 37)

I tillegg til vold, fortalte flere om voldtekter og om folk som hadde blitt tvunget til å utføre nedverdiggende, ofte seksuelle handlinger.

One time I witnessed a ranger arresting one of the residents with a dead animal, and the ranger made the local resident eat that animal raw and finish it. This case is in the court. It was early last year.

Another thing I've heard about is when some of the local people moved inside the forest, and the rangers arrested them and threatened to kill them. They told them to have carnal knowledge of each other, have sex with each other. Fellow males. (Ung mann i Bumbo, Intervju 34)

I Wanale, en utstikker fra nasjonalparken i Mbale-distriktet fortalte flere om kvinner som hadde blitt voldtatt av skogvakter inne i parken da de skulle samle ved. En påsto hun kjente til flere tilfeller av voldtekt:

I know of someone who have been beaten, raped, and even made pregnant in the forest. Some years ago it happened very frequently. But even of recent they still beat people if they get them there illegally.

So the rapes have stopped?

It happens even right now when they get a lady alone there. But now it is limited, because most women know that they can be raped there. So they fear going there. (Kvinne i Wanale, Intervju 54)

Konfrontert med beskyldninger om grove overgrep begått av UWA-ansatte, hadde sjefen for *community conservation* i Mt. Elgon dette å si:

First of all, to cut you short, who are these rangers? These rangers are sons and daughters of the soil. I've told you I'm from Buwabwala myself. How human am I if I go and tell my uncle "please wake up and go, I'm burning your hut!"? Because these UWA rangers they are talking about, they are not actually coming from the moon. They are sons and daughters of the soil. (Sjef for *community conservation* i Mt. Elgon, Intervju 57)

Videre i samtalen understreket han imidlertid at han ikke kunne utelukke overgrep, men at omfanget var lite, at det skjedde stikk i strid med instruksjoner fra ledelsen, og at UWA selv hadde sørget for å bringe noen av sine ansatte for retten der de mistenkte overgrep.

5.4 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg gitt et innblikk i situasjonen rundt Mt. Elgon. Først beskrives områdene jeg besøkte i løpet av feltarbeidet. De fire parishene hadde alle en viss grad av konflikt, men i Kapkwai virket uenigheten å være mindre enn de andre stedene. Det viktigste elementet i samarbeidsprogrammet er ressursbruksavtalene. Disse har til hensikt å sikre bærekraftig bruk av visse ressurser fra nasjonalparken. Dette skal bedre forholdet mellom UWA og lokalbefolkningen, redusere kostnadene parken legger på parkens naboer og involvere befolkningen i vern. Det er imidlertid fortsatt mange områder som mangler slike avtaler. Prosjektene som hadde mottatt støtte fra programmet for inntektsdeling, virket vellykkede og utgjorde sannsynligvis en stor forskjell for medlemmene. Imidlertid er det få prosjekter som har mottatt penger, og relativt få medlemmer i prosjektene. Til slutt belyses hvordan konflikten kommer til uttrykk. De viktigste stridstemaene er bruk av nasjonalparken, grensekonfliktene, treplantingsprosjektet UWA-FACE, dyr fra parken som ødelegger avlinger og dreper husdyr og UWA-ansattes voldelige fremferd.

6 Konflikten bakenforliggende årsaker

I forrige kapittel viste jeg at konflikten i Mt. Elgon har fortsatt, på tross av at UWA har iverksatt et samarbeidsprogram, som skulle bedre forholdet til lokalbefolkningen. I dette kapittelet skal jeg forsøke å nøste opp de dypere årsakene til konflikten og finne ut hva som holder den i live. Først vil jeg undersøke den demografiske og økonomiske konteksten, i tråd med de nymalthusianske tesene om at befolkningsvekst og ressursknapphet fører til økt fare for voldelig konflikt. Deretter tar jeg for meg den historiske konteksten på jakt etter hendelser og prosesser som kan belyse situasjonen i dag. Det neste punktet tar for seg makt- og deltakelsesaspektet i samarbeidsprogrammet. Her vil jeg undersøke graden av maktoverføring og reell innflytelse til lokalbefolkningen, og diskutere hvilke konsekvenser dette har for forholdet mellom UWA og lokalbefolkningen. Under feltarbeidet ble jeg også konfrontert med påstander om at maktsultne politikere skodde seg på å holde liv i konflikten. I det neste punktet undersøker jeg hvilke roller lokale og nasjonale politikere spiller. Avslutningsvis plukker jeg opp tråden fra slutten av forrige kapittel og diskuterer hvilke implikasjoner treplantingsprosjektet UWA-FACE har for forholdet mellom UWA og lokalbefolkningen.

Inndelingen i ulike faktorer krever noen kommentarer. For det første bør de demografiske og de økonomiske faktorene ses i sammenheng, fordi begge dreier seg om den sosioøkonomiske situasjonen til befolkningen.

For det andre er det vanskelig å skape et tydelig skille mellom historiske faktorer og rollen politikere har i konflikten fordi historien i stor grad er preget av politikken. Mitt valg er likevel å gjøre en inndeling der hendelser som har funnet sted fram til i dag diskuteres som historiske faktorer, mens trekk ved dagens politiske system og prosesser som foregår i dag diskuteres i punkt 6.5.

6.1 Befolkningspress, ressursknapphet og konflikt

Områdene som ligger tett opp til parkgrensa har betydelig høyere befolkningstetthet enn både det omkringliggende slettelandet og Uganda i sin helhet (White 2002, Norgrove

2002). Sjefen for *community conservation* i Mount Elgon betraktet dette som den viktigste årsaken til konflikt.

(...) [T]he boundary has no problem – the problem is population pressure. Whereas in 1962 we were only 9 million people in the country, we are now almost 30 million. And most of this population is concentrated around mountainous areas, especially around Mt. Elgon. Whereas the national density is about 126 people per square kilometer, around Mt. Elgon – especially these areas you have mentioned, Buwabwala, Bumbo – the population is about 600 people per square kilometer!

(...) So the problem is population pressure, and not the boundary. (...) [M]ost of the communities here, our population, tend to need eternal land. It's not elastic – people are increasing and land is remaining where it was. (Sjef for *community conservation* i Mt. Elgon, Intervju 57)

Mange har i likhet med UWA-representanten koblet befolkningstetthet til ressursknapphet og voldelige konflikter (Homer-Dixon 1994). Dette virker ved første øyekast som en tilfredsstillende forklaring på grensekonflikten i Mt. Elgon. I Kapchorwa, der befolkningstettheten er klart minst, er konflikten knyttet til landeierskapet også minst. Mange mener at større befolkning medfører økt etterspørsel etter blant annet jordbruksland, beiteområder, ved og andre produkter fra skogen (se for eksempel Mwamfupe 1998). Under neste punkt skal jeg se på ulike forklaringer på den høye befolkningstettheten rundt Mt. Elgon. Deretter skal jeg diskutere hvorvidt befolkningspresset kan forklare konflikten i lys av Homer-Dixons modell.

6.1.1 Finnes det en sammenheng mellom verneområder og befolkningstetthet?

Balmford et al. (2001) finner at områder med et rikt biomangfold har høyere befolkningstetthet enn andre områder. Flere studier peker i samme retning. Wittemeyer et al. (2008) har undersøkt 306 verneområder i Afrika og Latin-Amerika, og funnet at befolkningsveksten rundt verneområder er høyere enn ellers i landet. Fra dette avleder de at verneområder tiltrekker seg menneskelig bosetning og at befolkningen dermed må anse dem som mer positive enn det som ofte blir antatt. Dette er et brudd med mye tidligere litteratur om verneområder, som ofte vektlegger de store kostnadene verneområdene medfører for lokalbefolkningen.

Sherbinin (2008) fant for eksempel at spedbarnsdødeligheten rundt store nasjonalparker i fattige land er høyere enn ellers i landet. Sherbinin påpeker imidlertid at det ikke uten videre betyr at nasjonalparkenes tilstedeværelse er det utslagsgivende for

spedbarnsdødeligheten. Ofte ligger de store verneområdene i områder som har dårlig tilgjengelighet og dermed har større avstand til helsetjenester. Høy barnedødelighet er en av faktorene som ofte kobles til høy reproduksjonsrate (Benjaminsen 1998). Sherbinins observasjon om uklare årsakssammenhenger i sin egen studie, kan også overføres til Wittemeyer et al. (2008). For å forstå befolkningsvekstens rolle i vern av naturområder, må man også forsøke å forstå årsakene til veksten, men i Wittemeyer et al. (2008) mener jeg at vi kan se konturene av det for eksempel Bordens og Abbott (2008) kaller et *tredjevariabelproblem*. Det betyr at andre variabler, som spesielt fruktbar jord, kan være årsaken til korrelasjonen mellom høy reproduksjonsrate og nærhet til verneområder. Høy befolkningsvekst i et område er ikke nødvendigvis et tegn på at det anses som attraktivt. I et møte i Buwabwala, spurte jeg en mannlig *local counsellor 1* og en kvinnelig folkevalgt på høyere nivå (Intervju 34) om deres oppfatning av den høye fødselsraten.

You mentioned that the reproduction rate is very high. Why are people having so many children in this area?

LCI: For us, from time imemorial, we are used to having a lot of children, because of the large areas of land we were having. So we are used to producing a lot of children. Like we read in the bible. There's a verse that's saying: "You just produce, and fill the land."

Kvinnelig folkevalgt: In our village, due to low education levels, there's a very high birth rate. Because our girls go to school, reach like P4, P7⁹, they get pregnant, and they come and produce and they start home. So low education levels are a big factor to high production rate in this village.

Den mannlige representanten forklarte den høye reproduksjonsraten som en resultat av de gode kårerne de hadde hatt tidligere. Han mente de store landområdene befolkningen hadde hatt tilgang på hadde skapt en *kultur* for store familier, og at problemene hadde oppstått først da de ble fratatt disse områdene.

Kvinnen satte befolkningsveksten i sammenheng med lav utdanning. Denne koblingen er belyst i en rekke studier. Særlig er utdanningsnivået hos den kvinnelige delen av befolkningen en god indikator på hvor mange barn hver familie får (Weinberger et al. 1989). Videre er utdanningstilbudet til barn viktig. Dersom barn bidrar til husholdningens økonomi i ung alder snarere enn å være avhengige av økonomiske bidrag

⁹ P7 betyr *Primary Level 7*, tilsvarende 7. klasse i Norge.

under utdanning, er det et incitament for å få flere barn (Ehrlich & Ehrlich 1997). Dårlige utdanningsmuligheter kan dermed antas å gi grobunn for rask befolkningsvekst. Hvis det er tilfelle at strenge verneområder bidrar til økt fattigdom blant lokalbefolkningen, innebærer det at skolepenger for barn blir vanskeligere å betale, samtidig som barnas økonomiske bidrag blir viktigere enn skolegang. Det kan dermed være en indirekte kobling mellom verneområder og befolkningsvekst.

6.1.2 I hvilken grad kan befolkningstetthet og ressursknapphet forklare konflikten?

De færreste mener befolkningsvekst og høy befolkningstetthet alene er årsaken til konflikt. Men innenfor nymalthusianske perspektiver og blant tilhengere av knapphetsskolen gis befolkningsvekst en sentral rolle som kilde til ressursknapphet og voldelig konflikt. Ehrlich og Holdrens I-PAT-ligning (Ehrlich & Holdren 1971), som skal måle menneskeskapt press på naturen, er vanskelig å operasjonalisere, særlig i fattige områder, noe Ehrlich selv påpeker (Ehrlich og Ehrlich 1997). Men prinsippet, at presset på naturen er resultat av størrelsen på befolkningen og hvordan den bruker naturen, kan fortsatt være gyldig.

Westley et al. (1998) peker på noen viktige faktorer som påvirker hvordan en befolkning bruker naturressursene. Et høyere utdanningsnivå medfører vanligvis en mer ”kontrollert” ung generasjon, med større kunnskaper og høyere produktivitet. Utdanning fører også ofte til større bevissthet om miljøet. Selv om UWA peker på befolkningsvekst som et underliggende problem, driver de også med bevisstgjøring av befolkningen for å styrke miljøvennlige praksiser og redusere presset på parken.

Homer-Dixons (1994) modell for ressursknapphet og konflikt framstiller befolkningsvekst som én av tre kilder til ressursknapphet. Ressursknapphet leder igjen til ulike former for voldelig konflikt. De andre kildene er ujevn fordeling og forringede naturressurser, for eksempel som resultat av tørke, flom eller hogst. I Mt. Elgon var både lokalbefolkningen og myndighetene enige om at konflikten handlet om ressurser. Men mens UWA mente befolkningsvekst var hovedårsaken til fattigdom og press på nasjonalparken, anså de fleste innbyggerne de strenge restriksjonene knyttet til nasjonalparken og tap av jordområder som de viktigste årsakene til ressursknapphet og konflikt. Modellen ser ut til å stemme overens med virkeligheten i Mt. Elgon, når den

forutsier at ressursknappheten kan føre til berøvelseskonflikter (*deprivation conflicts*). Men den gir ingen verktøy for å undersøke hvilke faktorer som har spilt størst rolle. Den løse definisjonen av ressursknapphet har vært grunnlaget for kritikk mot Homer-Dixons modell (Benjaminsen 2009). Et annet problem er alle faktorene som utelates.

Grace Carswell (2007) har, inspirert av Boserup, stilt spørsmål ved koblingen mellom befolkningsvekst og ressursknapphet som legges til grunn blant annet i Homer-Dixons modell. Hun påpeker at narrativet om befolkningspress og forringelse av miljøet er utbredt, men i mange tilfeller dårlig dokumentert. Hun har undersøkt det tett befolkede området rundt Kabale nasjonalpark i vestlige Uganda. Helt siden britene først gjorde sitt inntog i området har miljøvernere og agronomer uttrykt bekymring for befolkningsveksten. Det har blitt antatt at høyere befolkningsvekst vil føre til jordmangel, som i sin tur vil medføre kortere brakkperioder, jordtretthet og matmangel. Carswell og andre forskere utførte i 1996 en arealbruksundersøkelse basert på metodologien som ble benyttet ved forrige undersøkelse i 1945. Sammenligningen viste at andelen dyrket mark i området hadde sunket fra 51 til 43 prosent mellom 1945 og 1996, på tross av betydelig befolkningsvekst. I den samme perioden hadde andelen jord som lå brakk økt fra 19 til 32 prosent. Carswells funn tyder på at koblingene mellom befolkningsvekst og ressursknapphet er mer komplekse og mindre lovmessige enn modellens årsakskjeder gir uttrykk for.

6.1.3 Oppsummering av diskusjonen om befolkningspress som konfliktårsak

Informanten fra UWA mente at høy befolkningsvekst var en viktig underliggende årsak til konflikten i området. Dette er i tråd med Homer-Dixons modell, og kan ikke utelukkes. Området har beviselig hatt høy befolkningsvekst de siste årene, og i områder som er svært avhengige av jordbruk, innebærer dette nødvendigvis mindre land per person. Jeg mener imidlertid at spørsmålet om *årsaken* til befolkningsvekst er minst like viktig som spørsmålet om konsekvensene. Blant lokalbefolkningen rundt Mt. Elgon ble den høye reproduksjonsraten forklart både med at det var en kultur for å få mange barn, og med lav utdanning som følge av fattigdom. Begge disse forklaringene virker troverdige. Samtidig kan det være andre årsaker til den høye befolkningstettheten i området. Dette undersøker jeg nærmere under 6.3.

Selv om jeg er skeptisk til tesen om at befolkningsvekst er den viktigste årsaken til konflikt, er det åpenbart at mange av problemene i Mt. Elgon er knyttet til ressurser. Også de andre mekanismene som fører til ressurnapphet i Homer-Dixons modell er relevante for konflikten i Mt. Elgon. Ujevn fordeling og degraderte naturressurser er begge forklaringer jeg ble presentert for i landsbyene.

6.2 Økonomiske faktorer

Fattigdom anses ofte som en viktig årsak til konflikt rundt verneområder. Økt forståelse for de økonomiske koblingene mellom verneområder og lokalbefolkningen i fattige områder har derfor blitt en sentral ambisjon i forskning på verneområder (Ferraro 2002, Adams et al. 2004, Adams & Hutton 2007, Upton et al. 2008, Sherbinin 2008). Nedenfor skal jeg undersøke disse koblingene i Mt. Elgon, og vurdere hvilken rolle de økonomiske koblingene spiller for konflikten. Da min datainnsamling utelukkende var basert på kvalitative intervjuer, har jeg ikke grunnlag for å gjøre en kvantitativ vurdering av kostnader og fordeler. Denne delen vil dermed basere seg på andre undersøkelser fra området, samt diskutere betydningen av de økonomiske koblingene for konflikten.

6.2.1 Nasjonalparkens kostnader

Mange har påpekt at kostnader knyttet til verneområder først og fremst bæres lokalt, mens fordelene i stor grad innkasseres på nasjonalt og globalt nivå (Norgrove 2002, Adams & Hutton 2007). Alternativkostnader fra begrenset tilgang til verdifulle naturressurser, skader og ødeleggelser forårsaket av dyr fra parken, tap av kulturelle og tradisjonelle verdier, tvangsflytting og redusert tilgang til landområder er noen viktige kostnader som faller på lokalbefolkningen.

Alle disse kostnadene ble nevnt av informanter under mitt feltarbeid i området. Gosamalang et al. (2008) gjorde en spørreundersøkelse for å undersøke hvordan den oppgraderte vernestatusen påvirket folks livsgrunnlag (*livelihoods*). De fant at tilgangen på naturressurser ble betydelig redusert. Dette gjaldt også, om enn i noe mindre grad, i Mutushet-landsbyen, som var en av de første stedene som inngikk ressursbruksavtale med UWA. Undersøkelsen viser en drastisk nedgang i antall husholdninger som har husdyr på beite og høster trær til byggepåler fra nasjonalparken. Begge disse aktivitetene var svært utbredt da Mt. Elgon var et skogreservat, men ble forbudt under UWAs regime.

Videre viser spørreundersøkelsen at andelen husholdninger som solgte ressurser fra parken (særlig bambusskudd og tømmer) hadde falt betydelig etter statusoppgraderingen. Det kommer tydelig frem at den begrensede tilgangen på ressurser har påvirket lokalbefolkningens livsgrunnlag i negativ retning.

Ifølge Chhetri et al. (2003) var skader forårsaket av dyr kanskje den største årsaken til konflikt i Kibale National Park. I Kibale var sjimpanser og elefanter blant dyrene som skapte de største problemene, både på grunn av ødeleggelse av avlinger, fare for mennesker og deres høye vernestatus. Også i Mt. Elgon var ødeleggelser forårsaket av dyr fra nasjonalparken forbundet med sterk misnøye, og noe av det som oftest ble nevnt som negative konsekvenser av å bo i nærheten av nasjonalparken. Likevel er det grunn til å tro at omfanget var mindre enn i Kibale, da de fleste dyrebestandene i Mt. Elgon er kraftig tynnet ut som følge av jakt (UWA 2000).

6.2.2 Økonomiske fordeler fra ressursbruksavtalene

Ifølge ressursbruksavtalen fra Bufumbo, var det først og fremst tre typer økonomiske fordeler for lokalbefolkningen ved å inngå ressursbruksavtaler: 1. Regulert tilgang på visse ressurser fra parken, 2. Hjelp til å takle problemdyr, og 3. Eventuell bruk av eukalyptusbeltet som markerer parkgrensa til skogjordbruk og lov til å hugge gamle trær. Mens disse fordelene i utgangspunktet ser overbevisende ut, inneholder de flere viktige begrensninger.

Gosamalang et al. (2008) gjorde en spørreundersøkelse i Kortek og Mutushet. Det første er et område uten ressursbruksavtale, mens Mutushet hadde en slik avtale. I Kortek var det bare 13% som hentet ressurser i nasjonalparken (ulovlig), mens i Mutushet var det 40% (lovlig). Det tyder på at at ressursbruksavtalene har hatt en stor virkning i å redusere kostnader for lokalbefolkningen. Funnet strider imidlertid mot mitt inntrykk – i ingen av områdene jeg besøkte var tilgang på ressurser fra nasjonalparken helt unndratt lokalbefolkningen. Det virket som om parkvokterne som regel lot lokalbefolkningen gå inn i parken to ganger i uka for å hente ved, selv uten at de formelle avtalene var på plass. En kvinne i Buwabwala, ett av områdene uten ressursbruksavtale, fortalte det slik:

We are allowed to remove wood, except the fresh one. Once it's dry and dead, we are free to carry it. (Kvinne i Buwabwala, Intervju 30)

Norgrove (2002) merket seg også at tilgangen på både ved og mange av de andre ressursene i avtalen sjelden ble nektet lokalbefolkningen. Høsting av disse ressursene har som regel liten betydning for vernemålene, fordi de finnes i store kvanta, er hurtigvoksende og ofte ettårige. En total stopp over lengre tid ville dessuten uten tvil ha ført til en eskalering av konfliktene mellom skogvokterne og lokalbefolkningen. Fraværet av en formell avtale medfører at landsbyboerne mangler representasjon i forhandlingene med UWA, da det ikke dannes en ressursbrukskomité. I tillegg er sanksjoneringen av brudd på en muntlig avtale mer vilkårlig enn på de skriftlige avtalene som beskriver sanksjonsmulighetene. Imidlertid virket det ikke som om skogvokterne forholdt seg slavisk til avtalen på dette punktet i Kapkwai. Men det at også områder uten ressursbruksavtale har en viss tilgang på ressurser fra skogen, innebærer også at lokalbefolkningens incitament for å inngå en formell avtale svekkes, da de uansett har omtrent den samme ressurstilgangen.

Svært mange av informantene mine trakk frem problemer knyttet til dyr fra skogen som den største ulempen ved å bo i nærheten av nasjonalparken. UWAs hjelp til å takle problemdyr er en av fordelene som nevnes i ressursbruksavtalen jeg gjennomgikk i forrige kapittel. Konflikter mellom mennesker og ville dyr nevnes også som et eget punkt i UWAs Community Conservation Policy (UWA 2004). Men som jeg viste i punkt 5.3.4, virket det som om lite var gjort for å hjelpe lokalbefolkningen med dyreproblemene, også i Kapkwai der en ressursbruksavtale var på plass. Ingen jeg snakket med i landsbyene kjente til noen egen gruppe innad i UWA som jobbet med dette. De foreslo en form for kompensasjon ved tap av eiendom, inngjerding av parken eller lov til å ta livet av dyrene på egen hånd, som mulige løsninger på problemet. Hjelp til å løse dette problemet kan bidra til å redusere en relativt stor kostnad for mange.

Avtalene om samforvaltning i eukalyptusbeltet rundt nasjonalparken er tenkt å skulle gi noe tilbake til lokalbefolkningen, samtidig som det demonstrerer fordelene ved skogjordbruk i praksis. Å spre kunnskap om skogjordbruk er en av UWAs strategier for å minske avhengigheten av friskt tømmer og ved til brensel fra skogen (se punkt 5.2.4). Men i og med at eukalyptusbeltet markerer selve grensa til nasjonalparken, sitter det nok langt inne å inngå en avtale om forvaltning av dette i områder med konflikt om grensa. Eukalyptusbeltet strekker seg heller ikke rundt hele parken ennå. Da UWA bare har

inngått slike avtaler i noen få parisher, er det begrenset hvor stor virkning samforvaltning av grensetrærne har i dag. Det kan tenkes at de kan representere en viktig biinntekt i fremtiden, men eukalyptusbeltet dekker et lite område i forhold til landområdene som gjøres krav på i den sørlige delen av nasjonalparken.

Det kan virke som om ressursbruksavtalene gir relativt små økonomiske fordeler. Riktignok er ressursene fra parken svært viktige for lokalbefolkningen, men en komplett stenging av parken og totalnekt for å hente de mest nødvendige ressursene (som ved til brensel) har heller aldri vært aktuelt. Mye tyder på at avtalene ikke gir tilgang på noe nytt av stor økonomisk betydning, men at de kan utgjøre et viktig skritt mot å formalisere bruksretten og redusere gnisninger tilknyttet naturressurser mellom lokalbefolkningen og parkvokterne.

6.2.3 Økonomiske fordeler fra inntektsdeling

I en undersøkelse av tre nasjonalparker i Vest-Uganda rangerte de fleste respondentene midler fra inntektsdelingsprogrammet som den viktigste fordelen ved å bo i nærheten av en nasjonalpark (Archabald & Naughton-Treves 2001). Til sammenligning hadde mange jeg snakket med aldri hørt om programmet. En del hadde hørt snakk om de tjue prosentene som skal gå til lokalbefolkningen, men ingen av dem som bodde i landsbyer uten slike prosjekter visste hva pengene gikk til eller hvordan man kunne søke om støtte fra programmet.

Mt. Elgon hadde i 2007 om lag 3600 besøkende. Det beskjedne antallet turister er en åpenbar begrensning med inntektsdelingsprogrammet. Få turister betyr mindre penger til programmet. Men de små summene som finner veien inn i programmet skyldes ikke bare begrenset turisme. Et viktigere poeng er at de tjue prosentene bare trekkes fra inngangspengene (*gate fees*). Larsen et al. (2008) har regnet på midlene som kommer inn i inntektsdelingsprogrammet. Inngangspengene utgjør bare en liten fraksjon av nasjonalparkens totale inntekter, og de 20% tilsvarer ifølge forfatterne 0.07% av de totale inntektene til parken. En mye større andel av parkens inntekter kommer fra blant annet overnattingsavgifter (*camping fees*) og turavgifter (*trekking fees*). Chhetri et al. (2003) viser at andelen av totalinntekten som deles er tilsvarende lav i Kibale National Park og utgjør små totalsummer.

Inntektsdelingen fremstilles heller ikke av UWA som en vidundermedisin. UWA er klar over at programmet kan bidra til å skape for høye forventninger, og at de begrensende ressursene gjør programmet til et lite plaster på såret for enkelte grupper snarere enn en fullverdig kompensasjon for kostnadene som faller på parknaboene (UWA udatert).

Det er uklart hvorfor midlene som går til inntektsdeling i dag bare trekkes fra inngangspengene. Inntektsdeling fra nasjonalparkene har funnet sted i ulike former siden starten av 50-tallet, men stoppet opp da den 15-år lange borgerkrigen begynte i 1971 (Archabald og Naughton-Treves 2001). I 1994 ble inntektsdelingen gjenopptatt og det ble utarbeidet en offisiell politikk der Uganda National Parks (UNP) krevde at alle nasjonalparkene skulle sette tilside 12% av *alle* sine inntekter til inntektsdeling. Men da UNP og *Game Department* ble slått sammen til UWA i 1996, ble loven endret slik at 20% av *inngangspengene* skulle gå inn i programmet for inntektsdeling. Norgrove (2002) bemerker at dette var en drastisk reduksjon i midlene, og spekulerer i hvorvidt lovendringen ble godkjent på grunn av manglende kunnskap om konsekvensene i parlamentet, eller om parlamentsmedlemmene hadde personlig fortjeneste av å redusere midlene som skulle gå til lokalbefolkningen.

De to prosjektene jeg besøkte virket å være svært betydningsfulle for medlemmene. Salg av honning og tilgang på gjødsel fra kyrne gjorde dem mindre avhengige av nasjonalparken. Likevel var det få som fikk nytte av programmet for inntektsdeling. I Mt. Elgon utgjorde støtten til birøktingsorganisasjonen MEBKC, som hadde under 200 medlemmer, nesten en tredjedel av de totale midlene som hadde blitt delt ut så langt (15 mill. USH av totalt 50 mill. USH). Samtidig virket det som programmet var kilde til konflikt innad i lokalsamfunnene. I punkt 5.2.3 viste jeg at flere som ikke deltok i prosjektene følte seg både forbigått av UWA og forrådt av sine egne, som plutselig var blitt varme tilhengere av parken.

Dersom ordningen får økte ressurser, og utvelgelsesprosessen av prosjektene som får støtte blir mer åpen og gjennomsiktig, er det mulig den kan bli et viktig redskap for både å avhjelpe fattigdom, tilrettelegge for flere former for bærekraftig bruk av nasjonalparken (som birøkting) og redusere konfliktnivået mellom lokalbefolkningen og parkvokterne. Larsen et al. (2008) foreslår at UWA øker ressursene til 80% av alle

inntektene til nasjonalparken for å øke lokal støtte til verneområdet. Jeg mener det er usannsynlig at UWA vil vurdere dette som en god strategi, sett i lys av dagens vektlegging av vakthold fremfor samarbeid. En lovendring vil kunne øke ressursene til programmet. Det er vanskelig å vurdere den politiske støtten for en økning av ressursene til inntektsdeling, men reduksjonen i 1996 viser at det i hvert fall ikke var en politisk prioritet da forsøkene på samarbeid først tok til.

6.2.4 Inntekter fra turistnæring

Programmet for inntektsdeling som vi så på under forrige punkt, baserer seg på turistinntekter. Men turisme kan også gi andre inntekter til lokalsamfunnet. En av de økonomiske fordelene med nasjonalparken som ble trukket fram av flere, var muligheten for å jobbe som bærer for turister som skulle gå lengre turer i nasjonalparken.

We have been benefiting from portership, carrying things for tourists. (Mann i Kapkwai, Intervju 2)

There are jobs as porters and constructions of tourist camps. We work and are given money. We also get some money for guiding tourists around. (Mann i Kapkwai, Intervju 3)

They use to pay us 8000. That must look after all our upkeep when we are inside the park. It ends up something very small. It is taxed by UWA, and ends up about 5000. (Mann i Kapkwai, Intervju 4).

5000 USH tilsvarer under 15 kroner, og det kan gå lang tid mellom hver bærerjobb. Mannen i det siste sitatet forklarte at muligheten bare bød seg omtrent en gang i året. Norgrove (2002) regnet imidlertid ut at lønnsinntektene til bærerne i 2001, da parken bare hadde 739 besøkende, utgjorde omtrent 7,4 millioner USH til sammen, eller rundt 74,000 USH pluss tips per bærer. 74,000 USH tilsvarer omtrent 210 kroner. Jobbene er sterkt konsentrert i Budadiri, som er hovedinnsfartsåren til nasjonalparken, mens Kapkwai kommer på en andreplass.

I tillegg kan det tenkes at noen av inntektene fra hotellovernatting, transport, restauranter og lignende kommer lokalbefolkningen til gode i form av arbeidsplasser. Uten å kunne gi noen anslag over dette, finner jeg det imidlertid usannsynlig at det gjelder i særlig stor grad. De fleste turistfasilitetene finnes i Mbale by, selv om et par hoteller også ligger i Budadiri. Sjefen for *community conservation* i Mt. Elgon bekrefter

at summene er små, men mener at Mt. Elgon fortsatt har et stort potensiale for å få økte turistinntekter:

Now the owners, the Uganda Wildlife Authority, are working together with the local government surrounding the national park to make this place popular. (Sjef for *community conservation* i Mt. Elgon, Intervju 57)

I birøkerorganisasjonen MEBKC i Budadiri, var et økoturisme-senter under planlegging. Der håpet de både å vise fram den vakre naturen og å gi besøkende et innblikk i den lokale kulturen.

Right now we are developing a campsite. Those who want to climb to Mt. Elgon, we hope they will go there and spend the night. We have already started planting trees. There are features here we want people like you to come and see. We have got some caves and some rivers that have very big falls. We have also got some cultural sites where circumcision takes place and cultural dances that we want to show people going to the national park. So we are trying to put up that campsite. We are getting some technical guidance through Mt. Elgon National Park. (Bosco, formann i MEBKC i Budadiri, Intervju 47)

Mt. Elgon har opplevd en økning i antall turister de siste årene, og det er godt mulig at tallet vil fortsette å stige. Likevel er det vanskelig å se for seg at fjellområdet skal kunne tiltrekke seg store antall turister på linje med safariparkene som Murchinson Falls, fjellgorillaene i Bwindi eller de spektakulære Rwenzori-fjellene. Og selv om noen grupper kan tjene på turismen, er det i hvert fall i dag en liten andel som finner veien til lokalsamfunnene som grenser til nasjonalparken. Ghimire og Pimbert (1997) påpeker at bare små deler av inntektene fra økoturisme, i likhet med vanlig turisme, vanligvis når ut til rurale områder. Da jeg spurte informanten fra UWA om de begrensede inntektene fra turisme, svarte han at lokalbefolkningen burde fokusere mer på de andre fordelene fra nasjonalparken:

But you know, the communities should not only look at the money accruing from tourist. There are the benefits that come with the existence of Mt. Elgon National Park! We have [increased] rainfall, which the communities may not see. (Sjef for *community conservation* i Mt. Elgon, Intervju 57)

Såkalte økosystemtjenester fra skogen, som økt tilgang på rent vann, kan være viktig for lokalbefolkningen. Imidlertid er de vanskelig målbare og knyttet til økosystemet, snarere enn forvaltningsregimet. Selv om nasjonalparken spiller en viktig rolle i at skogen

bevares, kan ikke fordeler fra økosystemtjenester regnes som direkte fordeler fra nasjonalparken.

6.2.5 Betydningen av fattigdom for konflikten

Parishene som grenser til nasjonalparken er blant de fattigste i Uganda. Norgrove (2002) peker på høy befolkningstetthet, landmangel (særlig i sør) og fysisk isolasjon som årsaker. Himmelfarb (2006), som har studert Benet-folkegruppen, konkluderer med at kombinasjonen av tvangsflytting og vaktholdstrategien har forverret fattigdommen. I tillegg hevder han at den overhengende frykten for utkastelser medførte en manglende vilje til å investere langsiktig for å opprettholde jordsmonnets fruktbarhet. Erosjon hadde dermed blitt et større problem for den delen av befolkningen som levde under trusselen om utkasting, enn for dem som var permanent bosatt. Lignende virkninger er sannsynlige i sør. Dersom partene var kommet til enighet om landspørsmålet, ville også investeringer i å bevare jordsmonnet og et mer langsiktig perspektiv vært mindre risikabelt.

For fattige som bor i nærheten av naturlige skoger er ressurser fra skogen ofte en sentral del av livsgrunnlaget (Adata et al. 2006, Dudley et al. 2008). Mange jeg snakket med understreket sin totale avhengighet av de små jordlappene de dyrket innenfor parkgrensa, og jeg fikk inntrykk av at de var viktige for de fleste familiene i landsbyene i sør.

Without that garden, life would be meaningless. I wouldn't have anything to eat, so it is very important to me. We feel that UWA could manage the upper part, and leave for us these gardens. (Kvinne i Buwabwala, Intervju 30)

A few of us have land there. But out of these small plots we have, we also give some to all these people here who are our neighbours here so they can cultivate there. So in essence we all have land there. We survive by cultivating there, all of us. If we lost that land, then our lives would be even more miserable than it is now. (Local Counsellor 1 i Buwabwala, Intervju 33)

Jordknapphet og mangelen på alternative inntektskilder gjør det utenkelig for mange å gi opp kampen for å sikre tilgangen på jordlappene inne i parken. Mange av dem som drev jordbruk i parken understreket betydningen dette hadde for å sikre utdanning for barna.

My children used to carry sugarcane, so that they could get some little money, but ever since I got back to that land, my income has improved. I can now afford to pay school fees for them. (Mann i Bumbo, Intervju 45).

Because this is where we can get revenues, to take our children to school. Now our children are being sent out of school, because we can't afford to pay. (Kvinne i Buwabwala, Intervju 30)

Mannen i Bumbo hadde fått dyrke jordlappen sin i fred den siste tida, på grunn av rettsordren. Kvinnen i Buwabwala var én av dem som ikke lenger våget seg inn i parken.

Samtidig er det ikke utelukket at lokalbefolkningen er villig til å kompromisse om det omstridte grenseområdet, dersom den får alternative inntektskilder. Som jeg viste i forrige kapittel hadde det ene birøktingsprosjektet skapt splid i lokalsamfunnene, fordi medlemmene hadde blitt tilhengere av nasjonalparken, mens resten av befolkningen fortsatt kjempet for å gjenvinne områdene innenfor grensa. Birøkterne hadde fått en alternativ inntektskilde og redusert avhengigheten av å drive jordbruk i parken. Norgrove (2002) hevder at de store lokale kostnadene fra verneområder er en sentral årsak til konflikt. Konflikten rundt Mt. Elgon dreier seg i dag i stor grad om ressurser. Jeg mener at et hvert tiltak som bidrar til å redusere fattigdom i lokalbefolkningen vil kunne ha en konfliktdepende effekt, ved å redusere avhengigheten av ressurser fra nasjonalparken. Det er imidlertid usikkert hvor sterk virkningen ville vært i de mest konfliktfylte områdene, som Buwabwala og Bumbo. For konflikten dreier seg ikke bare om landmangel og fattigdom. Som vi skal se videre, er det både historiske, politiske og maktrelaterte komponenter i konflikten.

6.2.6 Oppsummering av økonomiske forklaringsfaktorer

I den senere tid har det vært en økende oppmerksomhet rundt koblingene mellom verneområder og fattigdom (Adams & Hutton 2007). I diskusjonen over har jeg vurdert disse koblingene i Mt. Elgon. Jeg konkluderer med at verken ressursbruksavtalen, programmet for inntektsdeling eller turistinntekter har utgjort et stort nok positivt bidrag til å veie opp for kostnadene ved nasjonalparken. Dette baserer jeg på andre studier som har kartlagt hvordan bruk av parken er blitt begrenset på flere viktige områder, og en gjennomgang av tre faktorer som kan tenkes å virke i motsatt retning. For øvrig er dette også inntrykket jeg fikk etter å ha snakket med innbyggere i området. På spørsmål om hvordan den økonomiske situasjonen var under Skogetatens regime i forhold til i dag, mente de aller fleste at situasjonen hadde forverret seg. Jeg er av den oppfatning at

utfallet kunne ha blitt annerledes dersom samarbeidsprogrammet og programmet for inntektsdeling var mer omfattende og bedre utformet.

Videre har jeg argumentert for at fattigdom medfører økt avhengighet av og press på nasjonalparken. En av årsakene er at fattigdom innebærer en større avhengighet av fellesressurser. Funnene tyder på at fattigdomslette kan bidra til å dempe konflikten, først og fremst ved å redusere avhengigheten av parken. Imidlertid er ikke konflikten utelukkende knyttet til fattigdoms- og befolkningspress. I det følgende skal jeg undersøke andre aspekter som kan tenkes å være drivkrefter som den vedvarende konflikten.

6.3 Historiske faktorer

Benjaminsen og Svarstad (under utgivelse) fremhever at det er avgjørende med et historisk perspektiv i studiet av miljøkonflikter. Et kritisk blikk på den historiske konteksten anses som viktig innen politisk økologi (Robbins 2004). Her skal jeg se på Mt. Elgons historie i sammenheng med Ugandas politiske historie, og vurdere betydningen av ulike hendelser for konflikten i området i dag.

Først vil jeg imidlertid foreta en viktig avgrensning. Det er vanskelig å vite hvor langt tilbake man må for å danne seg et bilde av historien som har ledet frem til dagens situasjon. Jeg begynner med koloniseringen av Uganda. Det kan sies å være eurosentrisk å ikke ta hensyn til hendelser før dette. Det er to årsaker til at jeg likevel har valgt dette. For det første er det lite tilgjengelig informasjon om området i førkolonial tid. For det andre er det usikkert hvem som bodde i Mt. Elgon før koloniseringen. I tillegg har mesteparten av avskogningen funnet sted i senere tid, og historien om vern av området begynte med britene.

6.3.1 Mt. Elgon før Museveni

Ugandas historie som koloni begynte på slutten av 1800-tallet, da britene inngikk en avtale med kongeriket Buganda. Buganda er ett av flere kongeriker i det som i dag er Uganda, og ligger sentralt i landet. Kongeriket grenser til Victoriasjøen i Sør, Nilen i Øst, Lake Kyoga i Nord og elva Kafu i Nord-Vest. Avtalen mellom de bagandiske lederne og britene, ga høvdingene økt kulturell, politisk og økonomisk innflytelse i de andre kongerikene, mens britene fikk kontroll over hele protektoratet ved hjelp av sine bagandiske håndlangere (Norgrove 2002). Denne formen for 'underimperialisme' sparte

britene for store utgifter.

Skogen som dekker Mt. Elgon ble opprinnelig vernet allerede i 1900, det samme året som det Ugandiske Protektoratet ble til. I 1929 hadde jordbruksaktiviteten forplantet seg oppover fjellsidene, noe som fikk Skogetaten til å ta kontroll over området (Scott 1998). I 1938 fikk den ugandiske siden av fjellet status som Crown Forest. Det innebar at Det Britiske Imperiet fikk eierskap til området, og at det dermed havnet utenfor de lokale myndighetenes kontroll (Himmelfarb 2006). Flere tiltak ble satt i verk for å legge til rette både for dem som var bosatt i skogen, og for folk som benyttet seg av den på andre måter. I 1951 ble Mt. Elgon Crown Forest omgjort til Mt. Elgon Central Forest Reserve. De neste årene var preget av et rekke konflikter om parkgrensene frem til forvaltningsplanen 1968-1978 var klar i 1968 (Scott 1998). Forvaltningsplanen fastsatte grensene, og de er langt på vei de samme som i dag.

Da Uganda fikk sin uavhengighet i 1962, var landet preget av gamle konflikter mellom ulike etniske grupper og kongeriker, og det eksisterte ingen felles nasjonal identitet. Britene hadde problemer med å skape en enhetlig stat på tvers av de etniske skillelinjene, men til slutt ble det funnet en slags løsning i form av en koalisjon mellom Uganda People's Congress, under ledelse av Milton Obote, og det bugandiske rojalistpartiet.

Ikke lenge etter uavhengigheten blusset imidlertid den latente etniske konflikten opp igjen. Med hjelp fra militæret, som hadde blitt en betydelig maktfaktor i ugandisk politikk, fikk Obote overtaket på kabakaen (Thomson 2004). I 1966 utnevnte Obote seg selv til president og innførte diktatur. Obote gikk raskt i gang med å omstrukturere statsapparatet. Valgte forsamlinger ble oppløst, alle former for opposisjon ble undertrykt og et sentralisert administrativt hierarki ble installert (Norgrove 2002). Obote hadde gjort seg stadig mer avhengig av militæret i sin søken etter total makt, og havnet til slutt i konflikt med sin egen protesjé, Idi Amin Dada (Thomson 2004). Amin hadde vært instrumentell i Obotes undertrykking av opposisjonen og hadde raskt rykket oppover i de militære gradene. Som hær sjef hadde Amin sørget for å rekruttere mange offiserer og soldater fra sitt eget område, og hadde dermed en solid base av lojale støttespillere i hæren. I et forsøk på å redusere Amins maktbase oppløste Obote en fraksjon som var lojal mot Amin, i tillegg til å styrke sine personlige spesialstyrker. Ifølge Eriksen (2004)

er en slik bevisst svekkelse av statlige institusjoner, i dette tilfellet hæren, en overlevelsesstrategi som ofte brukes i svake afrikanske stater. Hensikten er å fjerne elementer i staten som utfordrer lederen. Konflikten mellom Obote og Amin tilspisset seg da presidenten beordret etterforskning av Amins påståtte rolle i drapet på brigadegeneral Okello (Thomson 2004).

Da ryktene om at Amin kunne bli avsatt begynte å svirre, grep hærsjefen sjansen og tok makten mens Obote var på en konferanse i utlandet i 1971. Amin ble mottatt som en frigjøringshelt og møtt med åpne armer av Vesten, som anså ham som en verdifull alliert i kampen mot kommunismen (Norgrove 2002). Det skulle imidlertid ikke ta lang tid før forventningene ble kraftig dempet. Da en geriljagruppe som var lojal mot Obote forsøkte å invadere landet i 1972, svarte Amin med å militarisere staten. Terrorregimet som fulgte skal ha kostet over 500 000 ugandere livet (Norgrove 2002). Under Amins styre, som varte fram til 1979, og i de kaotiske årene som fulgte fram til 1986 var Uganda preget av borgerkrig, brutale overgrep mot sivilbefolkningen og et totalt sammenbrudd i statsforvaltningen. Også Skogetaten mistet evnen til å forvalte områdene den skulle kontrollere (Scott 1998). På 1970- og 80-tallet solgte offentlige tjenestemenn tillatelser til jordbruksdrift og bosetting innenfor parkgrensa i Mt. Elgon (Beck 2000, UWA 2000, Norgrove 2002, Norgrove & Hulme 2006).

I tillegg oppfordret Amin folk til å omdanne skog til jordbruksområder (Norgrove 2002, Gosamalang et al. 2008). På denne måten forsøkte Amin å oppnå to ting – å øke produksjonen av jordbruksvarer (*the double production campaign*) og å fjerne potensielle gjemmesteder for opprørere.

I 1979 gikk tanzanianske soldater og en koalisjon av ugandiske grupperinger i eksil inn i Kampala. Amins fall førte til at en stor mengde våpen havnet i private hender. Tiden som fulgte var preget av forvirring og hyppige maktskifter. Obote II-regjeringen fikk makten etter et kontroversielt valg i 1980. Et år senere startet en av de andre presidentkandidatene, Yoweri Museveni, sin geriljakrig mot Obote-regimet. Krigen mellom Obotes hær og Musevenis gerilja skal ha vært enda mer ødeleggende for landet enn perioden under Amin (Khadiagala 1993).

Det sentraliserte politiske systemet Obote innførte og som ble videreført av Amin, var i stor grad basert på klientilisme og blir ofte referert til som neo-patrimonialt (Médard

2009). Eriksen (2004) påpeker at dette var en retning mange afrikanske ledere fulgte etter uavhengigheten. Kostnadene ved å omstrukturere staten fra det autoritære og paternalistiske systemet etterlatt av kolonimaktene, til enten en moderne kapitaliststat, eller i form av omfattende statsstyrt utvikling av industri og jordbruk, ble ansett som for høye. For de nye afrikanske statene framsto omfattende reformer som risikable, og statsmakten ble i stedet sikret gjennom oppbygging av klientnettverk (Eriksen 2004).

Mt. Elgons historie har vært sterkt preget av kaoset som hersket i Uganda fra uavhengigheten og fram til Museveni tok makten i 1986. Særlig tre punkter er verdt å dvel litt ved. *Det første* er salget av tillatelser til å drive jordbruk i nasjonalparken, som førte til at mange av innbyggerne rundt Mt. Elgon fortsatt mener å besitte rettigheter til både jordbruk og bosetting innenfor de offisielle parkgrensene. Betydningen av avtaler inngått i årene før Museveni kom til makten, var tydelig i Bumbo. I punkt 5.3.2 siterer jeg en landsbyleder i Bumbo som fortalte meg at en skogvokter ved navn Luwanga ga innbyggerne tilgang på en del av skogen rundt 1980. Episoden er et typisk eksempel på det UWA i dag omtaler som korrupsjon blant parkansatte i en kaotisk tid. Som vi så i forrige kapittel, betrakter innbyggerne i Bumbo imidlertid dette som en formalisering av deres eiendomsrett. UWA (2000) hevder at korrupsjonen blant de parkansatte i Mt. Elgon delvis skyldtes lave lønninger, som ofte var forsinket eller uteble helt, og lav jobbsikkerhet. Flere studier har vist en tydelig sammenheng mellom lønnsnivå i staten og korrupsjon (Fjeldstad 1998). Salget av tillatelser kan betegnes som det Shleifer og Vishny (1993) omtaler som *korrupsjon med tyveri*. Ingenting tyder på at ordre om å selge bruksrettigheter kom fra staten, eller at noen av inntektene fra salgene gikk til staten. Imidlertid blir korrupsjonsbegrepet mindre relevant, all den tid den politiske strukturen under Obote og Amin var basert på klientilisme (Médard 2009) og var klassiske eksempler på neo-patrimoniale regimer, der skillet mellom offentlig og privat eiendom var utvisket. At offentlig ansatte delte av statens ressurser kan ikke forstås som korrupsjon i klassisk forstand, men var snarere et premiss for det politiske systemet. Men den uoffisielle karakteren av salgene og avtalene gjorde også at lokalbefolkningen satt igjen med svarteper da Museveni-regjeringen igjen ville ta naturvern på alvor. Etter regimeskiftet var tillatelsene som var tildelt under de tidligere regimene lite verdt.

Det andre punktet er Amins oppfordring om å ta i bruk skogene til jordbruk.

Dette kan ha vært en viktig årsak til problemene i Mt. Elgon i dag. En gammel mann i Kapkwai forklarte følelsen som mange av de eldre jeg snakket med slik:

During Amin's era people really suffered, so we were allowed to go and settle freely inside the park. People cultivated a lot of food, and we could reap a lot of good things from the forest.

When they stopped us, we came back and concentrated on the little land we had left behind. Previously we all went away and left the plots here free, because the soil is more fertile inside the park. So now we are faced with a shortage of food, because we don't have anywhere to dig. The plots are so small, and up there we were getting a lot of food. But now we have a problem of food, because we have nowhere to cultivate. If it was possible, they should degazette part of the land for us so we could cultivate. We are having big problems, and are dying of hunger. At least they could give us an alternative, degazetting some area, so that we could continue cultivating. (Eldre mann i Kapkwai, Intervju 14)

UWA-representanten jeg snakket med bekreftet at mye av problemet med parken kunne føres tilbake til 1970- og 1980-tallet.

We had a period in Uganda where there was a bit of breakdown in law and order. And in most of these areas, communities encroached. They settled there. But from the late 1980s and the early 1990s, we realized that for us to be environmentally secure, these forested ecosystems should be left intact, and communities were told to come out! Definitely they used to live there – they used to stay there. What they are agitating for is to go back and reside or dig. To stay in the areas where they were actually encroaching during the time of the breakdown in law and order. (Sjef for *community conservation* i Mt. Elgon, Intervju 57)

Van Heist (1994, sitert i Hoefsloot 1997) anslår at 20 900 hektar av den afromontane skogen og regnskogen i Mt. Elgon ble helt ødelagt, i tillegg til 3600 hektar som ble skadet. Store deler av den degraderte skogen rundt Mt. Elgon er altså et direkte resultat av en oppfordring fra de daværende myndighetene og salg av tillatelser til å drive jordbruk i parken.

De siste to punktene er knyttet til Amins fall i 1979. Kapchorwa-distriktet er det nordligste i Mt. Elgon-området og er først og fremst bebodd av Sabinyer. Nord for Kapchorwa ligger Nakapiripirit-distriktet. Nakapiripirit er bebodd av Karamojong-folket, som har lang tradisjon for å angripe nabostammer for å stjele kveg (Knighton 2002). Tradisjonelt hadde kvegtyvene brukt pil og bue og spyd i disse angrepene, men med økt tilgang på skytevåpen økte effektiviteten og trusselen mot naboene i sør voldsomt (Knighton 2002, Himmelfarb 2006). Sabinyene i lavlandet flyktet opp i fjellsidene rundt Mt. Elgon og etterlot store deler av Kapchorwa-distriktet mer eller mindre folketomt.

Sabinyene var, som nevnt i kapittel 2, en stor gruppe i Amins hær. Ifølge Scott (1998) skal sabinyene som vendte hjem fra krigen ha brukt sine militære ferdigheter og våpen til å drive ut bagisuer som hadde bosatt seg i Kapchorwa. Disse måtte dermed flytte tilbake til det allerede overbefolkede Mbale-distriktet, der hogst av det store ubrukte skogområdet i Mt. Elgon Forest Reserve ble en naturlig løsning på jordmangelen.

At sabinyer måtte flykte fra Karamajong-kvegtyver, samtidig som de var stridsdyktige nok til å drive ut Bagisuene, kan virke selvmotsigende. Man kan imidlertid anta at det var vanskeligere for sabinyene å forsvare seg mot vilkårlige angrep fra bevæpnede kvegtyver i lavlandet enn å jage vekk bagisuer som drev jordbruk i åssidene. Begge disse hendelsene som er relatert til den økte tilgangen på våpen etter Amin, kan ha spilt en viktig rolle for dagens situasjon.

6.3.2 Mt. Elgon under Museveni

Musevenis National Resistance Army gikk inn i Kampala i 1986 og hans *Movement*-parti har beholdt makten siden. Da Museveni innsatte seg selv som president, var statsapparatet mer eller mindre kollapset, og den nasjonale økonomiske veksten i perioden 1961 til 1989 var den verste av alle landene sør for Sahara (Norgrove 2002). Museveni hadde utvilsomt en vanskelig jobb foran seg.

Etter at lov og orden ble gjenopprettet i 1986, ble vern av viktige naturområder igjen tatt på alvor (Scott 1998). Nasjonale myndigheter og internasjonale donorer gikk sammen om å øke kompetansen og kapasiteten hos forvaltningsmyndighetene. Rundt 1990 ble det gjennomført mange utkastelser fra parken, ofte på et brutalt vis og uten at konsultasjoner med lokalbefolkningen hadde funnet sted på forhånd (Norgrove 2002, Vangen 2009). I 1993 fikk Mt. Elgon status som nasjonalpark, og ansvaret ble overført fra Skogetaten til Uganda National Parks.

Ghimire og Pimbert (1997) hevder at en av årsakene til at nasjonalparker så ofte er kilde til konflikt i utviklingsland, er prosessen rundt opprettelsen. Ofte tas beslutningene av nasjonale myndigheter, etter en lukket beslutningsprosess i hovedstedene, og med finansiell og teknisk støtte fra andre lands bistandsorganisasjoner og internasjonale verneorganisasjoner. I Mt. Elgons tilfelle var oppgraderingen av vernestatusen og overføringen av eierskap til UNP en del av en prosess som hadde vart i

ti år. Ifølge Gosamalang et al. (2008) foreslo myndighetene å omgjøre en rekke skogreservater til nasjonalparker allerede i 1983. Prosessen bar preg av konflikt innad i regjeringen, og mellom UNP og Skogetaten. Gosamalang et al. ser prosessen både som en maktkamp, og en uenighet om hva som er den mest hensiktsmessige forvaltningen av verneområder. Under Skogetatens kontroll var Mt. Elgon mer åpen for lokalbefolkningen, og reglene for både beiting og ressursbruk var løsere, mens UNP representerte en mer fredningsorientert linje. Også eksterne aktører spilte en rolle i prosessen. På den ene siden ønsket USAID, Verdensbanken, IUCN og andre verneorganisasjoner strengere vernestatus på skogreservatene, mens EU og andre bistandsgivere (blant annet NORAD) på sin side ønsket å videreutvikle Skogetatens linje.

Gosamalang et al. (2008) ser flere sannsynlige årsaker til omgjøringen av store deler av skogreservatene til nasjonalparker. Skogetatens manglende evne til å beskytte skogområdene, sterke nasjonale interesser som ønsket å styrke satsningen på nasjonalparker, vern av biomangfold og turisme, og internasjonale donorerers innflytelse og finansielle støtte, er alle faktorer som sannsynligvis spilte inn da den endelige beslutningen ble tatt. Uavhengig av hvilke årsaker som vektet tyngst, er det lite som tyder på at lokalbefolkningen i noen særlig stor grad ble konsultert. I Buwabwala ble fraværet av lokal deltakelse i beslutningsprosessen trukket fram som argument for motviljen mot å samarbeide med UWA.

Recently it was converted into a national park, without the consent of our elders. So we never agreed to the resource use agreement. We don't have a Resource Use Committee in this community. Secondly, UWA has deployed rangers who have mistreated people, tortured people. And as a result we did not agree on the boundary separating the national park and the public land. (Talsmann for en gruppe som gjorde krav på landområder innenfor parkgrensa i Buwabwala, Intervju 29)

De nye eiernes tilnærming til skogforvaltningen var preget av et ønske om totalfredning, og la enda sterkere begrensninger på hva som var tillatt i parken (Norgrove 2002). I tillegg hadde UNP betydelig større ressurser til å håndheve reglene enn Skogetaten hadde hatt (Gosamalang et al. 2008). I tiden rundt 1993 ble det gjennomført ytterligere utkastelser. Vangen (2009) hevder at prosessen med utkastelser fra nasjonalparken var preget av dårlig planlegging, inkonsekvens og liten omtanke for lokalbefolkningen. Hun bemerker også at UNP ikke gjorde noen forsøk på å skille bosettere som hadde gjort

avtaler med ansatte i Skogetaten fra dem som hadde bosatt seg i parken senere. I 1996 ble Uganda National Parks og Game Department, som hadde kontrollert viltreservatene, slått sammen til UWA. Omtrent på samme tid begynte forsøk på samarbeidsforvaltning i Mt. Elgon.

I tiden etter Musevenis maktovertakelse har befolkningen rundt Mt. Elgon måttet forholde seg til en rekke endringer, både med hensyn til hvilke muligheter de har hatt til å bruke skogen og i hvilken grad de har blitt involvert i forvaltningen. Parallelt med dette har konflikten rundt nasjonalparkens grenser utviklet seg. Kilden til grenseuenigheten finnes, som vist i forrige punkt, i de kaotiske årene i Uganda. Siden den gang har grensene blitt trukket opp flere ganger. Mange steder hadde bønder flyttet merkesteinene og eukalyptustrærne som skulle markere grensa. Da UNP tok over styringen fra Skogetaten i 1993, gikk de rask i gang med et forsøk på å gjenopprette grensene fra 1964.

Men i mangel av GPS-utstyr var det vanskelig å fastslå hvor nasjonalparken egentlig begynte (Norgrove & Hulme 2006). Forsøkene på å måle opp grensa ga en rekke forskjellige resulater. UWA (2000) mener dette både skyldes mangel på informasjon og at oppmålerne har latt seg presse og bestikke av lokalsamfunnene. Landsbylederne i Bumbo var enige i at grensemålingene hadde vært preget av korrupsjon, men mente det var oppmålerne som hadde presset lokalbefolkningen:

When they reached the property of a rich person, they pushed the boundary out of his lands, but when they reached places where people are very poor and didn't have the money to give a token or a bribe, they made sure they cut most of the lands and included them in the national park. (Mann, Local Counsellor 1 i Bumbo, Intervju 44)

I 2000 kjøpte UWA GPS-utstyr og kunne dermed gjøre nøyaktige målinger av grensene i terrenget i forhold til hvor de var markert på kartet (Lang & Byakola 2006). Dette har imidlertid ikke løst noen problemer, men snarere gjort UWA mindre avhengige av dialog med lokalbefolkningen under grenseoppmålingen. Den unilaterale fremgangsmåten er en av hovedårsakene til den vedvarende konflikten om hvor grensene egentlig går:

The biggest problem we have in this village is that it's UWA people coming to retrace the boundaries. They don't bring in independent surveyors from the government to come and trace. Yet UWA and we are having a conflict. And they don't even allow any of our leaders to come with them. (Mann, Local Counsellor 1 i Bumbo, Intervju 44)

Norgrove (2002) gir et godt eksempel på følgene av grenseforvirringen. Hun beskriver hva som hendte da tre lokalsamfunn i Wanale-området skulle inngå en samarbeidsavtale med UWA. Avdelingen for samarbeidsforvaltning jobbet i to år (1999-2001) med å utvikle en samforvaltningsavtale i dette området. Wanale ble oppfattet som et vennligsinnet område med gode muligheter for å få til et fruktbart samarbeid. Men da avtalen var klar til å signeres kom parksjefen i Mt. Elgon på en tidligere uenighet om grensa i området og beordret en ny inspeksjon. Utstyrt med ny GPS-teknologi konstaterte UWA at grensene fra 1994 var trukket nesten to kilometer inne i nasjonalparken slik den er avmerket på kartet. Dermed ble de samarbeidsvillige innbyggerne i Wanale brått mindre velvillige. De sto i fare for å miste både bosteder og verdifulle jordbruksområder og møtte landmålerne med trusler.

På starten av 2000-tallet ble det gjennomført nye utkastelser, også disse kjennetegnet av dårlig kommunikasjon med lokalbefolkningen og voldelig fremferd (Vangen 2009). Forholdet mellom parkmyndighetene og lokalbefolkningen i Mt. Elgon ser ut til å ha forverret seg siden Musevenis maktovertakelse. En åpenbar grunn til dette er manglende og tilfeldig håndheving av loven under de tidligere regimene. Men i tillegg har prosessene rundt innstramminger av regelverket, skjerpet håndheving og utkastelser vært gjennomført på en lite tillitsvekkende måte. De gjentatte oppmålingene av grensa med ulike resultater og anklager om korrupsjon har tydelig bidratt til å svekke UWAs troverdighet i mange lokalsamfunn.

Rundt år 2000 begynte også UWA å søke et tettere samarbeid med den ugandiske hæren, UPDF (Norgrove 2002). Samarbeidet begrunnes både med at nasjonalparken er statens eiendom og at alle relevante statlige institusjoner må samarbeide om å forvalte det, og med at angrep på skogvoktere truer sikkerheten i området. Mange tidligere UPDF-soldater er nå integrert i UWA som *law enforcement rangers*. Disse har lite opplæring i samarbeid med lokalbefolkningen, og er ansatt for å styrke sikkerheten. Norgrove (2002) mener at tilstedeværelsen av militæret har ført til at UWA i større grad klarer å hindre ulovlig aktivitet, både fordi de har mer fysisk makt og fordi UPDF-soldatene, særlig i lys av militærets historie i Uganda, inngir frykt i lokalbefolkningen. Sammenblandingen mellom skogvoktere som har paramilitær utdanning og *community conservation*-skogvoktere, gjør det vanskelig for lokalbefolkningen å forholde seg til

UWA. Kombinert med praksisen med å sende patruljer utenfra for å kutte ned avlinger og ødelegge hytter inne i nasjonalparken, fører dette til at UWA inngir frykt hos lokalbefolkningen. Det er sannsynlig at strategien øker UWAs kontroll, men samtidig svekker den deres troverdighet som samarbeidspartnere.

På den kenyanske siden av grensa har Mt. Elgon-området vært preget av konflikt i flere år. Både den etniske konflikten i kjølvannet av valget i 2007 (IDMC 2008) og den brutale krigen mellom militsen Saboat Land Defence Force og Kenyas politi og hær (The Guardian 25/7-2008), har ført til at mange tusen kenyanere har flyktet over grensa til Uganda. *Saboat* er en samlebetegnelse for sabinyer og beslektede folkegrupper i Uganda og Kenya. På den kenyanske siden brukes betegnelsen *kalenjin* om en av disse gruppene, som teller over 5 millioner. I Bumbo møtte jeg en kalenjin-familie som hadde flyktet fra Kenya i 2006 og kjøpt land i Bumbo. Etter å levd godt i Kenya, hadde de nå mindre jord og bodde i et samfunn som ikke ville ha dem der. Kvinnen jeg snakket med, følte seg ikke velkommen i lokalsamfunnet.

If you have animals and they go to somebody elses compound, they just arrest you. We are having a lot of conflicts with our neighbours. (Kvinnelig Kalenjin i Bumbo, Intervju 38)

Hun mente den høye befolkningstettheten var noe av årsaken til konflikten med naboene. Selv om familien ikke drev jordbruk inne i parken, mente kvinnen at de ble negativt påvirket av konflikten med UWA. Utestengingen fra parken førte nemlig til høyere befolkningstetthet i landsbyen og dyrere leie av jord. Imidlertid var muligens den etniske dimensjonen sterkere enn kvinnen ga uttrykk for. I samtale med flere innflytelsesrike personer i Bumbo plukket jeg opp holdninger om at dette var et Bagisu-område, og at de ikke var interessert i at flere sabinyer skulle bosette seg her. Urolighetene i Kenya har bidratt til et ytterligere press på landområdene rundt landegrensa, men det er uklart hvor stort mange kenyanske flyktninger som har bosatt seg i akkurat dette området.

6.3.3 Oppsummering av historiske forklaringsfaktorer

Konfliktens røtter finnes i stor grad i den kaotiske perioden på 70- og 80-tallet. Sammenbruddet i statsforvaltningen og salg av bruksrettigheter til verneområdet, kombinert med Amins oppfordring om å hugge ned skogene og bruke dem til jordbruk, danner mye av grunnlaget for konflikten i dag. I resten av diskusjonen har jeg trukket

fram tre hovedpoeng. *For det første* førte den oppgraderte vernestatusen og den innskjerpede håndhevingen av reglementet til at lokalbefolkningen samlet fikk dårligere tilgang på både jordbruksland, beitemark og andre ressurser. *For det andre* ble befolkningstettheten presset opp på grunn av både bevæpningen av kvegtjuver i nord og konflikten i Kenya i sør, i tillegg til faktorene jeg diskuterte i starten av kapittelet. *For det tredje* ble grunnlaget lagt for et forhold preget av mistillit mellom UWA og lokalbefolkningen, både på grunn av de brå og voldelige utkastelsene, samarbeidet med hæren og forvirringen, korrupsjonen og alenegangen i forbindelse med de gjentatte grenseoppmålingene. Som et viktig tilleggspunkt kommer UWAs manglende vilje til å skille mellom tidspunktet ulike grupper tok parken i bruk og hvorfor. Den kategoriske stemplingen av bønder som *encroachers* som har utnyttet en svak stat, og parkansatte under Amin som korrupte, vitner om en påfallende motvilje mot å ta historien på alvor.

6.4 Makt og deltakelse i avtalene

Som jeg viste i teori-kapittelet, har lokal deltakelse i forvaltningen av verneområder gjerne to hovedbegrunnelser. For det første argumenterer noen for at det er nødvendig å få lokalbefolkningens støtte dersom naturen skal vernes effektivt. Denne typen pragmatiske argumenter for deltakelse kalles ofte ”deltakelse som virkemiddel”. De innebærer anerkjennelse av at konflikt med lokalbefolkningen er negativt for verneformålene, og at slik konflikt kan reduseres ved å åpne for lokal deltakelse. For det andre kobles deltakelse i forvaltningen av verneområder også til andre mål enn naturvern. Det innebærer etiske aspekter – det anses som et moralsk imperativ at lokalbefolkningen skal tas med når det treffes beslutninger som i så stor grad påvirker dem – og målsetninger knyttet til demokrati, utvikling, likhet og selvmobilisering. Dette kalles ofte ”deltakelse som mål”. Ett av målene som formuleres i UWAs *Community Conservation Policy* er ”(...) to mobilize support from and empower stakeholders to actively participate in the management of wildlife resources.” (UWA 2004: 12). På papiret virker det dermed som om UWA anser begge aspektene ved deltakelse som viktige. Men i hvilken grad innebærer deltakelsen virkelig innflytelse for lokalbefolkningen?

Det kan skilles mellom to stadier av deltakelse i samarbeidsprogrammet. I første omgang dreier graden av deltakelse seg om hvor mye innflytelse lokalbefolkningen har

når ressursbruksavtalene utformes. Derneft er det interessant hva slags rolle lokalbefolkningen får etter at avtalene er inngått.

Ressursbruksavtalene skal forhandles frem i et samarbeid mellom UWA og lokalbefolkningen. Hvilke ressurser og rettigheter som gis lokalbefolkningen varierer mellom de ulike avtalene og er et resultat av lokalbefolkningens ønsker og forhandlinger med UWA. Forhandlingsrommet er imidlertid begrenset, og flere har stilt spørsmål ved lokalbefolkningens reelle innflytelse på prosessen (Beck 2000, Norgrove 2002, Sletten 2004). Sletten (2004) intervjuet mange landsbyboere som var med på møtene som skulle munne ut i ressursbruksavtaler i Kapkwai og Tangwen i Kapchorwa-distriktet. Hun fant at det eneste spørsmålet der lokalbefolkningen hadde fullstendig bestemmelsesrett var hvilke to ukedager ressursbrukerne kunne hente ved. Formen på avtalene og de viktigste punktene var ferdig formulert før forhandlingene med lokalbefolkningen begynte, og mulighetene til å påvirke utfallet var dermed begrenset til detaljer om allerede godkjente ressurser.

Flere av ressursene som etterspørres av lokalbefolkningen, slik som levende trær og dyr, var på forhånd utelatt fra forhandlingene av UWA. Under forhandlingene da avtalen i Mutushet parish (et av områdene der de første forsøkene på samarbeidsforvaltning ble innført) skulle utformes, ba innbyggerne om lov til å la dyrene sine beite i parken (Beck 2000). Medlemmene i UWAs forhandlingsdelegasjon var enige i at beiting ikke var et alvorlig problem for gjenvækt av skog, men likevel ble de hindret i å tillate det av UWAs egne retningslinjer. Resultatet ble at beiting ble forbudt i avtalen, men at forbudet ikke ble håndhevet. Men i 2000 tok UWA grep og startet aksjoner for å stoppe ulovlig aktivitet i parken med særlig fokus på jordbruk og beiting (Norgrove 2002).

Lokalbefolkningen kunne altså bare i liten grad påvirke utformingen av ressursbruksavtalene, og var dermed ikke med på å legge premissene for det videre samarbeidet. Sletten (2004) fant at deltakelsen som skisseres i ressursbruksavtalene tilsvarer det Pimbert og Pretty (1997) kaller *funksjonell deltakelse*. Det vil si at deltakelsen består av grupper som skal jobbe mot forhåndsdefinerte mål. Ressursbrukskomiteene dannes etter at de viktigste beslutningene er tatt, og er i utgangspunktet avhengige av UWA for å fungere. Følger vi Pimbert og Prettys inndeling

av deltakelsesformer oppfyller ikke samarbeidsforvaltningen kravene for at deltakelsen skal kunne kalles selvmobiliserende eller *empowering*, fordi komiteene ikke gis makt til å endre forvaltningen. De gis heller ikke kontroll over hvordan ressursene brukes, da høstingen er begrenset til egenbruk.

Berkes et al. (1991) sin definisjon av samarbeidsforvaltning krever at makt og ansvar deles mellom myndighetene og lokale ressursbrukere. Maktoverføring kan i denne sammenhengen forstås som en økt mulighet for lokalbefolkningen til å få gjennomslag for egne ønsker selv om de ikke er direkte overlappende med UWAs mål. I tråd med Engelstads sterke maktbegrep, innebærer det at makten er intensjonell, relasjonell og resultatskapende (Engelstad 1999). Det innebærer også at UWA må gi fra seg makt over forvaltningen av verneområdet. Maktoverføring fra UWA til lokalbefolkningen ser imidlertid ut til å være fraværende, og avtalen fremstår mer som en måte å dele ansvar på. Lokalbefolkningen gis blant annet ansvar for å overvåke ressursbruk, melde fra om lovbrudd og bøtelegge lovbrøttere.

Derimot kan det virke som om avtalene innebærer en maktoverføring den andre veien. UWA gis et nytt maktmiddel i form av muligheten til å oppheve avtalen etter eget forgodtbefinnende. I avtalen fra Bufumbo understrekes det at dersom avtalen oppløses vil enhver som bruker ressurser fra nasjonalparken være en lovbrøttere. Atuhair (2009) fant at UWA hadde brukt denne muligheten som trussel flere ganger i Bwindi.

Beck (2000) siterer følgende utsagn i en upublisert rapport forfattet av MTTA, UWA og IUCN: "In reality, Collaborative Management will allow UWA to gain more control". I rapporten var utsagnet koblet til en erkjennelse av at Mt. Elgon var svært vanskelig og kostbar å patruljere. Benjaminsen og Svarstad (under utgivelse) hevder Tanzania gjennom en revidert viltforvaltningsstrategi fra 2007, har fått et fornyet fokus på statlig forvaltning av viltområder og en resentralisering av makten på bekostning av lokal deltakelse og utvikling. Hvorvidt dette også er tilfellet i Uganda er usikkert, men sitatet fra Beck (2000) kan tyde på at samarbeidet med lokalbefolkningen delvis har vært et forsøk på å få bedre kontroll over nasjonalparken.

Forsøket på å oppnå kontroll ved å inkludere lokalbefolkningen, kan ses i lys av Agrawals begrep om *environmentality*. Ifølge Agrawal (2005) kan lokalbefolkningens deltakelse i forvaltningen representere en statlig *styringsteknologi* som har til hensikt å

internalisere myndighetenes tankesett om naturvern i lokalbefolkningen. Det er mulig det var denne prosessen jeg så spor av i Kapkwai, der flere informanter var varme tilhengere av nasjonalpaken. Kapkwai var det eneste området der lokalbefolkning ble inkludert gjennom regulert deltakelse, og også der folk var mest positive til nasjonalparken. Imidlertid er det vanskelig å vite om velviljen skyldtes den forholdsvis tette kontakten med parkmyndighetene gjennom både *Forest Exploration Center* og deltakelse grunnet ressursbruksavtalen. Situasjonen i Kapkwai skilte seg nemlig fra de andre områdene jeg besøkte ved at det var mindre uenighet om hvor parkgrensa skulle gå.

Det er ikke dermed sagt at ikke Kapkwai også har en historie preget av konflikt mellom lokalbefolkningen og myndighetene. Som tidligere nevnt har konflikten i det Sabiny-dominerte området dreid seg mer om beiting og tilgang på ressurser enn om parkgrensa. Det er altså mulig at den relativt positive innstillingen til nasjonalparken i Kapkwai skyldtes at konflikten var kvalitativt annerledes enn i de andre områdene. Likeledes kan det tenkes at fraværet av store grunnleggende uenigheter om landeierskap var årsaken til at Kapkwai ble plukket ut til et forsøk på samarbeidsforvaltning.

Et ønske om mer kontroll er åpenbart ikke UWAs offisielle begrunnelse for deltakelse og samarbeid i dag. Likevel kan utformingen av ressursbruksavtalene, med få muligheter for lokalbefolkningen til reell påvirkning, tyde på at dette er en mer presis beskrivelse av hensikten med samarbeidet enn et ønske om å ”*empower stakeholders*”. Mangelen på overføring av makt og reell innflytelse gjør at retorikken om samarbeid og *empowerment* virker hul. En slik diskrepans mellom retorikk og praksis gir grobunn for økt mistillit, snarere enn et fundament basert på gjensidig respekt.

6.5 Politikeres rolle i konflikten

The local leaders, MPs and human rights groups are always at the forefront of “defending” people against UWA. Everytime we do our job, be it in Mt. Elgon, Pian Upe, Matheniko Bokora, Lake Mburo, Bwindi, Rwenzori name it, we are said to be inhuman’ — we care only about wild animals. (UWA-direktør Moses Mapesa i New Vision 24/3-2010)

Som vi så under forrige punkt, har politiske begivenheter historisk spilt en viktig rolle i å forme dagens situasjon i Mt. Elgon. Både den tette bosetningen rundt parken, grensekonfliktene og deres opprinnelse må ses i sammenheng med Ugandas politiske historie. Men også i dag er egeninteresse og maktkamp mellom ulike aktører med på å

helle bensin på bålet. Alle nøkkelinformantene mine mente at konflikten i aller høyeste grad var politisk, og ble drevet fram av lokalpolitikere på stemmejakt:

It has to do with the politics and it has to do with the livelihoods of the people. The politicians take advantage of the fact that it's easy to talk about land, because it's there. (Nøkkelinformant 3, ansatt i verneorganisasjon, Intervju 58)

And the situation is even made worse by politicians, because when it comes to getting votes and campaigning, they always want more land to go to the people, because that is a selling point. That is one of the main problems we have, because it is really being dishonest. This is a strange thing that the people who are educated and who are expected to know better are the very ones undermining it for their selfish political reasons. So the boundary conflict in the Mt. Elgon area is very regional. (Nøkkelinformant 1, tidligere dommer og embetsmann, Intervju 59)

Ifølge Norgrove (2002) finner ulovlig jordbruksvirksomhet sted hver gang det er valg i Uganda. Norgrove peker på at dette forholdet går begge veier – samtidig som enkelte lokalpolitikere sanker stemmer gjennom urealistiske løfter om å skille ut deler av nasjonalparken til jordbruk, bruker lokalbefolkningen politikere som verktøy i konflikten. En eldre mann jeg snakket med i Bumbo fortalte hvordan befolkningen ofte fikk hjelp fra politisk hold når UWA hadde gjennomført et ”raid”.

How long has the court injunction order been in place?

For a very long time, at least more than a year. Our leaders run there [to the politicians / district authorities] whenever there's a problem, they campaign for us and then they [UWA] leave us.

Even recently when they came and burnt – they did a lot of havoc here – our leaders ran to the high authorities. They pleaded for us and within no time all the rangers who were here were transferred and taken away, and they brought more [new] rangers. (Eldre mann i Bumbo, Intervju 37)

Norgrove nevner at parlamentsmedlemmet fra North Mbale i 2001 baserte valgkampen sin nesten utelukkende på et løfte om å sikre fortsatt jordbruk i parken. Mine to nøkkelinformanter i en verneorganisasjon som hadde jobbet med Mt. Elgon i en årrekke, mente også at konflikten er nært knyttet til politiske valgkamper på lokalt, men også på nasjonalt nivå:

The real issue is poverty. Our politicians promise so much, but when it comes to delivering, they are not able. Because they want to go back to the next parliament, the easiest way is to – and they have actually done this several times – encourage people to go to the forest. And it's not just the local politicians. In the 2006 presidential elections, the president actually allowed people to enter, saying ”leave my people!” (Nøkkelinformant 2, ansatt i verneorganisasjon, Intervju 58)

Informanten hevdet at selve kjernen av konflikten er sosioøkonomisk – folk trenger landområdene i parken for å få nok penger og mat til å overleve og sende barna sine på skole – og at problemet dermed i virkeligheten er fattigdom. Fordi det er en enorm utfordring å skape høy økonomisk vekst på kort tid i et av Ugandas fattigste områder, fremstår et løfte om tilgang på landområder som mer troverdig. Derfor har det blitt et yndet valgløfte å kjempe for eller gi tilgang på litt av det store landområdet bak eukalyptus- eller stolpegrensa. Den andre ansatte i verneorganisasjonen la til:

It's a cycle. Every five years, before the elections, people go and cut what [the trees] have been planted in the forest. They can do this because the politicians have said "this is a problem, we need land". That way the politicians get the support they need in the elections. (Nøkkelinformant 3, ansatt i verneorganisasjon, Intervju 58)

Avisartikler i den uavhengige avisa Daily Monitor fra 2007 viser hvordan de tilsynelatende tomme valgløftene påvirker konflikten. Ifølge avisa utstedte president Museveni i forbindelse med valgkampen i 2006 ordre om at folk som bodde i nærheten av parken skulle få være i fred inntil myndighetene hadde funnet nytt land til dem (Daily Monitor 11/10-2007). I 2007 uttalte UWA-direktør Moses Mapesa at presidentens ordre fra 2006 bare hadde dreid seg om en utsettelse av utkastinger frem til etter valgkampen. Han mente at dette hadde ført til at ytterligere 39.28 km² av skogen i nasjonalparken hadde blitt hugget ned av lokalbefolkningen (Daily Monitor 24/9-2007). Forsøket på å gjenerobre områdene for å plante skog, medførte naturligvis konflikt med lokalbefolkningen, som mente presidenten hadde lovet dem området. I september 2007 kom det til voldelige opptøyer i Bududa-distriktet, som ligger klemt inne mellom Wanale Ridge og resten av nasjonalparken, sørøst for Mbale Town. Demonstrantene okkuperte en UWA-utpost og begrunnet sitt sinne med at presidenten hadde tillatt dem å ta i bruk de omstridte områdene i parken igjen, under valgkampen i 2006. Da både UWA og politiet mislykkes i å ta kontroll over situasjonen, ble hæren tilkalt og området gjenerobret (Daily Monitor 28/9-2007). Men allerede neste måned truet *local counsellor* 5 i Mbale-distriktet, Bernard Mujasi, ifølge Daily Monitor med å organisere en voldelig demonstrasjon mot UWA for å påkalle presidentens oppmerksomhet. Han mente at UWA ikke fulgte presidentens retningslinjer (Daily Monitor 11/10-2007). Den samme versjonen fikk jeg høre av en kjøpmann i Soono, i Manafwa-distriktet.

Here it's the UWA authority who's against us, but the president has allowed us to stay.

Hasn't the president got authority over UWA?

That's what we are also wondering. We don't know. Maybe.

Samtidig som lokalbefolkningen bruker politikerne som verktøy i konflikten, bruker altså politikere konflikten til å sikre støtte. Dermed oppstår et slags amnesti for jordbruk i parken rundt valgperiodene som ender med at UWA kaster ut bøndene. De som blir kastet ut mener i sin tur at UWA ikke følger retningslinjene fra politisk hold. Denne mekanismen øker mistilliten mellom UWA og lokalbefolkningen, og styrker befolkningen i troen på at de kan vinne tilbake områdene som omfattes av nasjonalparken.

6.6 UWA-FACE som element i konflikten

Både prosjekter som skal generere karbonkreditter fra bevaring av skog (*REDD*-prosjekter), og de som skal drive nyplanting, er knyttet til bekymringer om jordran. Gjennom slike mekanismer kan landområder som tidligere hadde lav økonomisk verdi, bli av interesse for profittsøkende aktører. Jordran kan innebære at lokalbefolkningen mister tilgangen på viktige ressurser, og noen ganger bosteder, samtidig som de sjelden ser noe til pengene fra karbonkredittene som genereres. Særlig sårbare er grupper som ikke har formell eiendomsrett til landområdene de er avhengige av.

Lang og Byakola (2006) hevder samarbeidet mellom UWA og den nederlandske stiftelsen Face the Future forverrer problemene rundt Mt. Elgon. FACE Foundation ble etablert i 1990 av Dutch Electricity Generating Board. I dag er stiftelsens navn endret til Face the Future. Stiftelsen selger karbonkreditter blant annet gjennom den grønne utviklingsmekanismen (CDM) i Kyoto-protokollen og gjennom selskapet Greenseat, hvis formål er å selge karbonkreditter til flypassasjerer på frivillig basis. Formålsparagrafen til Face the Future er

(...) to mitigate climate change, by rehabilitating and conserving forests (and other ecosystems). This can be partly funded for by the price that is paid for the amount of carbon sequestered. When well designed and implemented a forest rehabilitation or conservation projects results in clear benefits for local communities, the global society and biodiversity, so a true triple win situation. As Face the Future we belief (*sic*) that through

this triple win approach a sustainable future lies ahead of us.¹⁰

Etter avtalen mellom UWA og FACE, skal sistnevnte bidra økonomisk til selve treplantingen, mens UWA er ansvarlig for implementering og beskyttelse av skogen (Lang & Byakola 2006). Avtalen er i overensstemmelse med UWAs mål om å gjenopprette skadde skogområder i nasjonalparken. Konflikten knyttet til FACE er dermed overlappende med grensekonflikten, og dreier seg i stor grad om hva som faller innenfor nasjonalparken. Men lokalbefolkningens fortellinger om FACE-plantasjene (under punkt 5.3.3), viser at prosjektet har tilført konflikten en ekstra dimensjon i områdene der det allerede er grensekonflikter. Mens UWA tradisjonelt har argumentert for nasjonalparken ved at den er nødvendig for ugandere, har FACE et vestlig, globalt perspektiv. Flere anså skogplantingen som et bevis på hvordan rike land i Vesten og de ugandiske myndighetene tjener på å berøve lokalbefolkningen for sine rettmessige landområder.

When UWA-FACE came to this village, they just started to grab our land and planting trees by force. But it wasn't with our consent. We weren't consulted. It took us by surprise. They just started planting trees in our land without consulting us, and we don't know the role of the trees. That's why we decided to cut them all down! (Mann, Local Counsellor 2 i Buwabwala, Intervju 33)

Selv om det siste utsagnet raskt ble korrigert til at trærne ble hugget av tyver og banditter fra andre områder, til stor latter fra tilhørerne, møtte jeg flere som bekreftet at landsbyboerne hadde hugget trærne. Oppfatningen som kom til uttrykk i Buwabwala om at landområdet er solgt stemmer ikke helt, men påstanden har noe i seg. Kontrakten som er inngått mellom UWA og FACE har en varighet på 99 år (Lang & Byakola 2006), og innebærer at UWA ikke kan avgi noe av området til jordbruk, slik lokalbefolkningen ønsker. Kibale National Parks parksjef, Charles Tumwesigye, ble intervjuet av The Observer i 2007 om et tilsvarende prosjekt (The Observer 10/6-2007):

But isn't he worried about the commitment to maintain the plots for 100 years?
'Our contract is for 99 years,' he corrects me. 'If we renege on it we can be sued. But in any case it is already our mandate.'

¹⁰ <http://www.face-thefuture.com/en/about-us/mission-statement> Hentet 5.11.2009

Avtalen med FACE sender et tydelig signal om at UWA ikke er villige til å forhandle med lokalbefolkningen om de omstridte landområdene. I så fall ville de ha gjort seg skyldige i kontraktsbrudd.

Salg av karbonkreditter fra Mt. Elgon forutsetter at området ikke hadde hatt tilsvarende gjenvekst uten prosjektet (Lang & Byakola 2006). Dette kalles *addisjonalitetsprinsippet*. Sertifiseringen av skogen som karbonabsorberende, baserer seg altså på at jordbruksaktiviteten innenfor parkgrensa ville fortsatt uten prosjektet. FACE kan dermed sies å være en selverklært part i striden om grenseområdene.

Samarbeidet mellom UWA og FACE kan ha bidratt til et økt konfliktnivå i de områdene som allerede har vært preget av grenseueneigheter, men blant mine informanter var det bare et fåtall som la skylda på FACE-stiftelsen. I Buwabwala mente en talsmann for en gruppe som hadde mistet land til nasjonalparken at det var moralsk kritikkverdig at europeere skulle bøte på sine miljøsynder ved å okkupere landareal i Afrika, men de fleste anklagene var rettet mot UWA. I Bumbo hadde landsbylederne jeg snakket med møtt representanter fra FACE, som i sin tur visstnok hadde stanset prosjektet inntil konflikten var løst.

Problematikken rundt UWA-FACE skiller seg fra den vanlige betydningen av jordran, ved at landområdet som er satt av til planting var gjort utilgjengelig for lokalbefolkningen allerede på grunn av den oppgraderte vernestatusen som fulgte prosessen jeg så på i 6.3.2. Lite tyder dermed på at FACE-prosjektet i seg selv var et incitament til å stramme inn lokalbefolkningens muligheter for ressursbruk. Men samtidig har konflikten rundt UWA-FACE noe til felles med REDD- og jordran-debatten. For det første dreier det seg om et utenlandsk foretak som tjener penger på landområder i en spesielt folketett og fattig region i Uganda. For det andre lar dette seg gjøre fordi de lokale brukerne ikke har formell eiendomsrett til områdene. Det kan innvendes at de i mange tilfeller heller ikke har tradisjonell bruksrett til området, men dette er da også noe av stridens kjerne.

UWA-FACE-samarbeidet har kanskje begrenset mulighetene til å kompromisse om landområder, men som beskrevet i forrige punkt virker det ikke å være noen reell politisk vilje på høyt nivå til å skille ut deler av parken til jordbruk. Dermed ser det ikke ut til at prosjektet i seg selv har hatt noen negative virkninger for lokalbefolkningen.

Derimot har det styrket enkelte i troen på at nasjonalparken er motivert mer av økonomisk gevinst og drevet fram av eksterne aktører, enn den er til befolkningens beste.

7 KONKLUSJONER

I dette kapittelet skal jeg forsøke å gi en oversiktlig fremstilling av mine funn, sett i lys av problemstillingen jeg skisserte i innledningen. Jeg vil ikke komme med en omfattende oppsummering, men heller forsøke å samle trådene og trekke linjer mellom de ulike forklaringsfaktorene.

7.1 Konflikt og samarbeid i ulike deler av Mt. Elgon

Innledningsvis stilte jeg spørsmål om hvorfor konflikten rundt Mt. Elgon fortsatte, på tross av samarbeidsprogrammet. For å svare på dette spørsmålet har det vært avgjørende å få et godt overblikk over situasjonen. I kapittel 5 presenterte jeg de fire parishene jeg undersøkte, og de to prosjektene som hadde fått støtte fra programmet for inntektsdeling. Deretter presenterte jeg de viktigste elementene i samarbeidsprogrammet og konflikten slik den kommer til uttrykk. La meg først kort minne om hovedpoengene i kapittelet.

For det første hadde ingen av lokalsamfunnene et uproblematisk forhold til nasjonalparken. Dette gjaldt også i Kapkwai, som var det eneste parishet jeg besøkte som hadde ressursbruksavtale. For det andre virket det som om konflikten ble verre jo lengre sør jeg kom. Jeg har argumentert for at dette har sammenheng med størrelsen på de omstridte grenseområdene. I Buwabwala og Bumbo var konflikten særlig tilspisset, og jeg fikk høre en rekke historier om voldelige overgrep mot lokalbefolkningen i forbindelse med utkastelser og avstraffelse for ulovlig bruk av parken.

For det andre viste jeg i samme kapittel at ressursbruksavtalene er det mest omfattende elementet i *samarbeidsforvaltningen*, men at disse fortsatt har begrenset utbredelse. Avtalene tar sikte på å formalisere lokalbefolkningens rettigheter til ressursbruk, i bytte mot at de tar på seg ansvar for å sikre bærekraftig bruk. Jeg viste at avtalene ikke har gode mekanismer for konfliktløsning og at de utelater en rekke ressurser som lokalbefolkningen anser som viktige. Prosjektene som hadde mottatt støtte fra inntektsdelingsprogrammet virket vellykkede. Imidlertid omfatter de en så liten andel av befolkningen rundt Mt. Elgon at de ikke endrer det store bildet.

For det tredje viste jeg at konflikten handlet om fire hovedtemaer. Den mest opplagte konfliktkilden var bruken av området. Vernestatusen innebærer at en rekke

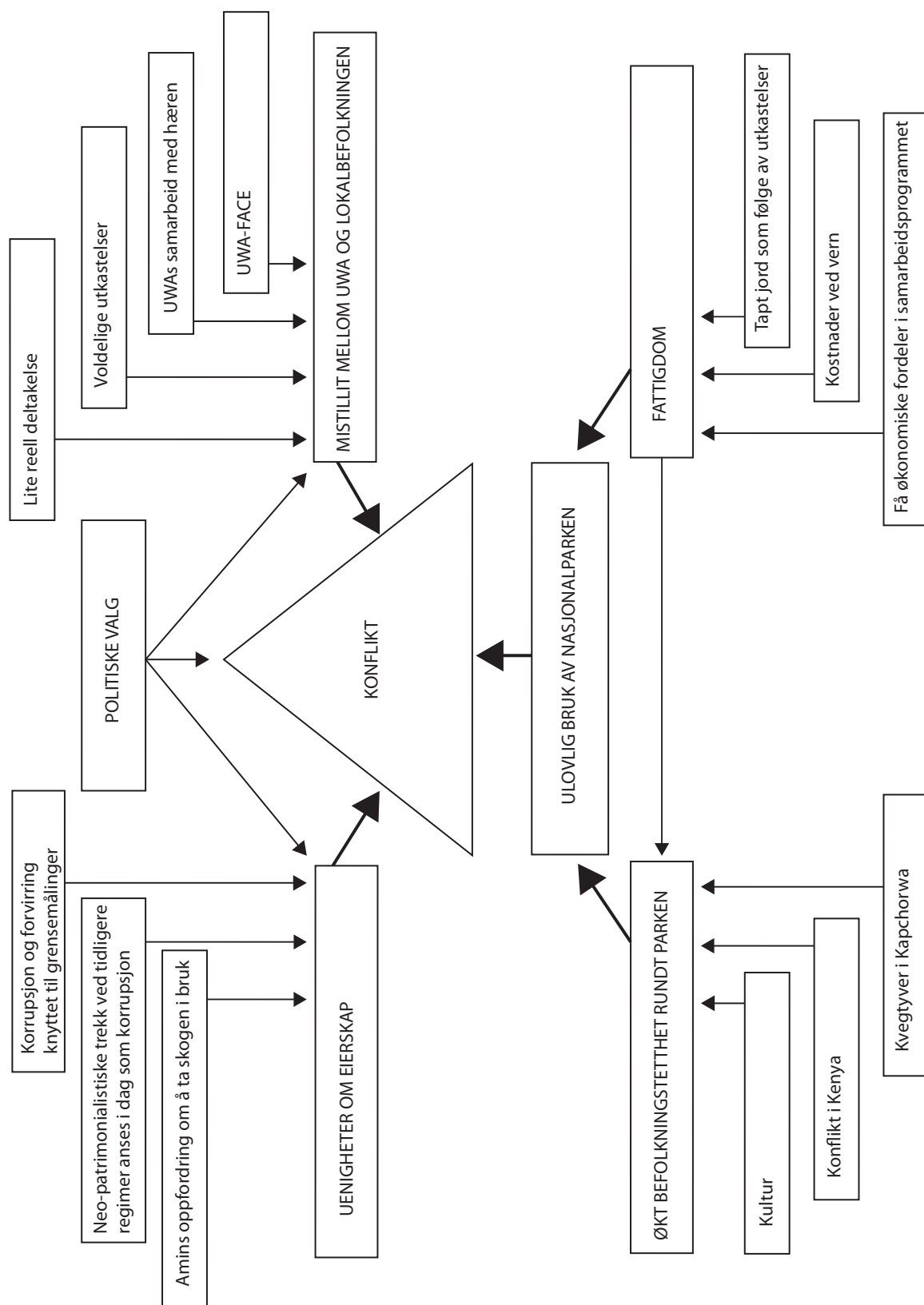
aktiviteter forbys. I Mt. Elgon dreier ressursbrukskonflikten seg først og fremst om jordbruksaktivitet, beiting og ulovlig uttak av ressurser. Videre var folk i alle områdene jeg besøkte plaget av dyr fra nasjonalparken som ødela avlinger og drepte husdyr. Mange klaget over at de verken fikk jakte på dyrene eller ble kompensert for tap. Noen mente også at parken burde inngjerdes.

Konflikten om hvor parkgrensa skulle gå, var den mest tilspissede. Grensekonflikten startet da UWA gjorde en nyoppmåling av grensa i 1993. Oppmålingen viste at store områder som ifølge UWAs kart tilhørte nasjonalparken hadde blitt tatt i bruk til jordbruksaktivitet. Størrelsen på området som var omgjort til jordbruksland varierte langs parkgrensa, og var størst i sørenden av parken.

En annen kilde til konflikt var UWAs påståtte overgrep mot lokalbefolkningen. Overgrepene var særlig grove og omfattende i områdene med stor grensekonflikt. Det siste punktet dreide seg om samarbeidet mellom UWA og den nederlandske stiftelsen FACE. UWA-FACE tar sikte på å plante skog i alle områdene i nasjonalparken som har blitt omgjort jordbruksland. Gjennom samarbeidet får UWA finansiell støtte til å plante skog, mens FACE får inntekter fra salg av karbonkreditter. Det aktuelle området overlapper i stor grad med det omstridte grenseområdet.

7.2 Konflikten bakenforliggende årsaker

I kapittel 6 undersøkte jeg hvordan ulike faktorer spiller inn i konflikten og bidrar til å holde den gående. Jeg tok utgangspunkt i seks ulike forklaringer på spørsmålet, som jeg så undersøkte og vurderte basert på intervjuer, offisielle dokumenter, avisartikler og forskningslitteratur fra området. De seks forklaringstypene jeg vurderte var: 1. Befolkningspress og ressursknapphet, 2. Økonomiske faktorer, 3. Historiske faktorer, 4. Makt og deltakelse i avtalene, 5. Politikeres rolle i konflikten, og 6. UWA-FACE som element i konflikten. For hvert punkt diskuterte jeg forklaringskraft og hvorfor det eventuelt førte til at konflikten fortsatte. I figur 8 viser jeg hvilke slutninger jeg gjorde i analysen. Hensikten med figuren er å gi en oversikt over funnene og å vise hvordan de henger sammen. Jeg vil imidlertid påpeke at ingen av sammenhengene som vises i figuren er entydige og uproblematisk. Dette har jeg forsøkt å redegjøre for underveis i oppgaven. I tillegg vil jeg understreke det kunne vært tegnet inn flere piler i figuren, da

Figur 8. Oversikt over faktorer som påvirker konflikten.

den ikke viser vekselvirkningene mellom alle faktorene. Jeg har forsøkt å gjøre figuren så enkel så mulig for å vise de viktigste sammenhengene jeg fant i analysen.

Figuren viser at det er fire hovedfaktorer som gjør at konflikten fortsetter. Den første dreier seg om *politikernes rolle*. Både ved lokale og nasjonale valg får konflikten rundt Mt. Elgon økt oppmerksomhet. Ved å spille på lokalbefolkningens sterke ønske om økt tilgang til nasjonalparken, sikrer lokale politikere seg nødvendig støtte foran valgene. I valgperiodene bruker lokalpolitikere sin innflytelse til å hindre at UWA griper inn mot ulovlig bruk. Dermed blir det økte forekomster av rydding av skog til jordbruk og beiting av husdyr. Når valget er over må UWA igjen kaste ut de som har tatt parken i bruk. Også i presidentvalgkampen har det blitt avgitt løfter om å skaffe til veie nye landområder til befolkningen, og garantier om at ingen skal kastes ut før dette er på plass. Det virker imidlertid ikke som det er politiske vilje til å gjennomføre disse løftene. Valgperioder bidrar dermed både til å svekke tilliten mellom lokalbefolkningen og UWA, og til styrke lokalbefolkningen i sin tro på at de har politikernes støtte i landspørsmålet.

Uenigheter om eierskap er en av de andre hovedårsakene til at konflikten fortsetter. Årsakene til landkonflikten er først og fremst å finne i historien. Diktatoren Idi Amin oppfordret folket til å hugge ned skogene for å øke jordbruksproduksjonen og gjøre det vanskeligere for opprørere å finne tilfluktssteder. I samme periode solgte statsansatte lisenser til lokalbefolkningen, som ga dem tillatelse til å bruke deler av reservatet. Dette skyldtes både sammenbruddet i forvaltningsapparatet og det neopatrimoniale styresettet der skillet mellom privat og offentlig eiendom i stor grad var utvisket. Jeg argumenterte i analysen for at det er problematisk å avfeie lisenssalget som korrupsjon i dag, all den tid slike handler var en viktig del av det politiske systemet.

En annen viktig årsak til uenighetene om eierskap av deler av nasjonalparken, var korrupsjonen under grenseoppmålingene. Både UWA og lokalbefolkningen fremhever problemene knyttet til målingene, og i visse områder har grensa blitt trukket opp fire-fem ganger. Dette har både medført forvirring og gitt et inntrykk om at grensa ikke er statisk, men i stadig endring. Grensekonflikten er kanskje den delen av konflikten det er vanskeligst å se slutten på. Selv om tvisten har vært i rettsapparatet i mange år, er det ingenting som tyder på at en løsning er i emning. Dersom UWA vinner rettsaken, er det høyst sannsynlig at konflikten om landområdene vil fortsette, men det er umulig å forutsi

om den vil forverres eller dempes.

Ulovlig bruk av nasjonalparken er også en drivende faktor for konflikten. Jeg har argumentert for at økt *befolkningstetthet* fører til et større press på naturressursene i nasjonalparken, i tråd med Homer-Dixons modell om ressursknapphet og konflikt. Imidlertid mener jeg det er viktig å undersøke årsakene til befolkningsveksten. I Mt. Elgons tilfelle har trusler fra væpnede grupper både i nord og sør ført til at flere har søkt tilflukt i fjellsidene. Den naturlige beskyttelsen det gir å bo i de utilgjengelige områdene, er en av årsakene til at befolkningstettheten er spesielt høy i nærheten av nasjonalparken. Jeg ble fortalt av en lokalrådsrepresentant at det en kultur for å få mange barn var en forklaring på den høye reproduksjonsraten. Jeg mener dette kan være en påvirkningsfaktor, men viser til at fødselsraten i andre kulturer har endret seg relativt raskt når barnedødeligheten synker og utdanningsnivået blant kvinner stiger. Begge disse faktorene er knyttet til økonomi. Denne sammenhengen ble bekreftet av flere bønder som ikke hadde råd til å sende døtrene sine på skolen. *Fattigdom* henger altså sammen med befolkningstetthet. Samtidig bidrar fattigdom i seg selv til en større avhengighet av ressurser fra nasjonalparken. Det er åpenbart at fattigdommens dynamikk ikke kan kartlegges i detalj i denne oppgaven. Til det er den for kompleks, og krever også kvantitative undersøkelser. Jeg mener likevel å ha vist at nasjonalparkens tilstedeværelse bidrar til fattigdomsproblemet. For det første har utkastelser ført til at mange har blitt mer eller mindre jordløse. For det andre tyder mye på at nasjonalparken fører med seg større kostnader enn inntekter for lokalbefolkningen. Kostnadene er blant annet knyttet til bortfall av muligheter til jakt og og andre ressurser, som beitemark, og skader på avlinger og husdyr som forårsakes av dyr fra parken. Den uproporsjonale fordelingen av kostnader og fordeler fra verneområder er en av erkjennelsene som ligger til grunn for konseptet om samarbeidsforvaltning. Jeg har funnet at samarbeidsprogrammet i Mt. Elgon gir få økonomiske fordeler, både fordi ressursbruksavtalene omfatter få verdifulle ressurser, og fordi en svært begrenset andel av parkens inntekter går til programmet for inntektsdeling. I tillegg gir det beskjedne antallet turister få arbeidsplasser, og lite inntekter å dele med lokalbefolkningen.

Den siste viktige faktoren som bidrar til å holde liv i konflikten er *mistilliten* i forholdet mellom lokalbefolkningen og UWA. Jeg har funnet fire hovedårsaker til dette.

Utkastelsene fra nasjonalparken, som ofte har vært preget av både dårlig forhåndsinformering og brutalitet, har gjort sitt til å skape en grunnleggende skepsis til UWA. Diskrepansen mellom den menneskevennlige deltakelsesretorikken og virkelighetens ferdigformulerte avtaler om begrenset tilgang på visse ressurser, skaper heller ikke grobunn for et tillitsbasert samarbeid. UWA har imidlertid dyrket fram et tett samarbeid med hæren siden rundt år 2000. Det kan virke som om UWA har gjort en større innsats i å innlede et samarbeid med UPDF enn lokalbefolkningen, for slik å kontrollere parkensgrensene med våpenmakt. Samarbeidet med den nederlandske stiftelsen FACE har også ført til en økt skepsis til UWA. Selv om jeg ikke fant noe som tydet på at dette samarbeidet i praksis utgjør noen forskjell for lokalbefolkningen, argumenterte jeg for at prosjektet styrker enkelte grupper i lokalbefolkningen i troen på at nasjonalparken er vernet av økonomiske årsaker snarere enn til befolkningens beste. Det kan virke urimelig å gi UWA all skylden for det dårlige forholdet til lokalbefolkningen. Også parkens naboer har begått overgrep mot parkvoktere, og utstrakt ulovlig bruk av nasjonalparken fører heller ikke i retning av et tillitsbasert forhold. Imidlertid mener jeg UWA bærer hovedansvaret, som den parten med klart mest både militær, økonomisk og politisk makt.

I metodekapittelet kom jeg inn på begrepet *overførbarhet*. Jeg mener funnene jeg har gjort i denne oppgaven i liten grad kan overføres til andre vernekonflikter. Snarere har jeg argumentert for betydningen av å undersøke den spesifikke konteksten i en slik situasjon.

7.3 Et blikk inn i framtiden

Robbins (2004) bruker begrepene ”økse” og ”såfrøet” (*the hatchet and the seed*) for å beskrive de to sidene av politisk økologi. Økse representerer det kritiske aspektet, og brukes til å gyve løs på rådende samfunns- og maktstrukturer. Såfrøet er et bilde på konstruktive innspill og forslag til *hvilke* endringer som burde gjøres. Etter å ha svingt økse gjennom mange sider, vil jeg i en forlengelse av oppgaven forsøke å så noen frø.

Den viktigste innsikten i oppgaven har vært at konflikten holdes ved like gjennom fire hovedfaktorer som jeg tok for meg i forrige punkt. For å få slutt på den langvarige

konflikten må alle disse punktene tas tak i. Politikerne må innse at det kortsiktige spillet for å vinne stemmer skaper splid i samfunnet de representerer. Populisme og stemmegrådighet må legges til side for å forsøke å finne en permanent løsning på konflikten.

Uten at parkens naboer har tillit til UWA, vil samarbeidet aldri bli vellykket. For å skape et tillitsbasert forhold må UWA begrense bruken av fysisk makt til det absolutt nødvendige – overgrep og brutale utkastelse vil bli husket av samfunnet som utsettes for det. Videre må lokalbefolkningen få økt innflytelse i samarbeidet dersom de skal få en eierskapsfølelse til det. For at samarbeidsforvaltning skal lykkes, må den være helhjertet. I Mt. Elgon er den i stedet et magert supplement i en strategi som hovedsakelig er basert på vakthold.

For å få bukt med den ulovlige bruken av nasjonalparken, må UWA forkaste den overforenklede forklaringen om at høy befolkningsvekst er roten til problemene. Visst spiller den høye befolkningstettheten en rolle i å øke presset på parken, men løsningen er mer komplisert enn familieplanlegging.

I tillegg burde myndighetene satse på bedre utdanningstilbud og fattigdomsreduserende tiltak. Ved å utvide ressursbruksavtalene til å omfatte beiting i områder der dette er økologisk forsvarlig (UWA nevner selv dette i tiltaksplanen fra år 2000), og bruk av flere ressurser i bærekraftige mengder, vil UWA både kunne gi et lite bidrag til fattigdomslette og få velvilje hos lokalbefolkningen.

Til sist er det vanskelig å se for seg at konflikten tar slutt før spørsmålet om landeierskap er avgjort. Jeg forstår de prinsipielle og politiske vanskelighetene ved å avgi deler av en nasjonalpark til fattige bønder. Likevel mener jeg UWAs manglende forståelse for årsakene til landkonflikten fører til en skyttergravskrig. UWA burde i det minste vurdere muligheten for å avgi visse områder etter avtale med lokale ledere, for å få slutt på konflikten en gang for alle. Situasjonen i dag er svært kostbar for begge parter, og tærer på forholdet mellom dem.

I løpet av feltarbeidet spurte jeg noen av informantene hvordan de trodde livet i

landsbyen deres ville være om ti år. To av dem, som begge bodde i Bumbo, hadde ulike syn på fremtiden.

We don't know what the future has for us. Unless we get the land back, people will be very poor. (Eldre Sabiny-mann i Bumbo, Intervju 37)

When you come back here in 10 years time, I will have really developed, and we will be sitting in permanent buildings, not just on the ground like we are right now. (Mann med hytte og jorder innenfor parkgrensa i Bumbo, Intervju 45)

Bare tiden vil vise hvem som står på riktig side av grensen om ti år.

8 Litteraturliste

Aarts, Verie. 2009. *Unravelling the Land Grab: How to Protect the Livelihoods of the Poor*. Oxfam Novib, The Hague

Acciaioli, Greg. 2006. *Environmentality Reconsidered: Indigenous To Lindu Conservation Strategies and the Reclaiming of the Commons in Central Sulawesi, Indonesia*. Presentert på en konferanse for International Association for the Study of Common Property på Bali, Juni 2006.

Adata, M., S. Geller, R. McConnell & G. Tumushabe. 2006. Report on a FAO mission to Uganda. 3. March 2006. FAO, Rome

Adams, W. M., R. Aveling, D. Brockington, B. Dickson, J. Elliott, J. Hutton, D. Roe, B. Vira & W. Wolmer. 2004. Biodiversity Conservation and the Eradication of Poverty. *Science*, vol 306: 1146-1149

Adams, William M. & Jon Hutton. 2007. People, Parks & Poverty: Political Ecology and Biodiversity Conservation. *Conservation and Society*, vol. 5, no. 2: 147-183

Adams, William M. & David Hulme. 2001. Conservation & Community. Changing Narratives, Policies & Practices in African Conservation. *Hulme, D. & M. Murphree (eds). African Wildlife & Livelihoods. The Promise and performance of communitiy conservation*. James Currey, Oxford

Adger, W. N, T. A. Benjaminsen, K. Brown & H. Svarstad. 2002. Advancing a Political Ecology of Global Environmental Discourses. *Development and Change*, vol. 32: 681-715

Agrawal, Arun. 2005. *Environmentality: Technologies of Government and the Making of Environmental Subjects*. Duke University Press, London

Amundsen, Inge. 2001. The Limits of Clientilism: Multi-Party Politics in Sub-Saharan Africa. *Forum for Development Studies*, vol. 28, no. 1: 43-59

Archabald, Karen & Lisa Naughton-Treves, 2001. Tourism Revenue-Sharing Around National Parks in Western Uganda: Early Efforts to Identify and Reward Local Communities. *Environmental Conservation*, vol. 28, no. 2: 135-149

Atuhaire, Hanifah. 2009. *Involvement and Participation. Practices and perceptions in collaborative resource management: the case of Bwindi National Park, Uganda*. Master thesis. SUM, Oslo

Barrow, Edmund & Marshall Murphree. 2001. Community Conservation. From Concept to Practice. *Hulme, D. & M. Murphree (eds). African Wildlife & Livelihoods. The Promise and performance of communitiy conservation*. James Currey, Oxford

Beck, Peter A. 2000. *Conservation, Development and Collaboration: Analyzing Institutional Incentives for Participatory Conservation in Uganda*. Indiana University

- Bell, Richard H. V. Conservation with a Human Face: Conflict and Reconciliation in African Land Use Planning. 1987. *Anderson, David & Richard Grove (eds). Conservation in Africa. People, Policies and Practice.* Cambridge University Press, Cambridge
- Benjaminsen, Tor A. 1998. Befolkning, Landbruk og Miljø. *Benjaminsen, T. A. & H. Svarstad (red.) Samfunnsperspektiver på Miljø og Utvikling.* Tano Aschehoug, Oslo
- Benjaminsen, Tor A. 2009. Klima og Konflikter i Sahel – eller Politikk og Vitenskap ved Klimaets Nullpunkt. *Internasjonal Politikk*, vol. 67, no. 2: 151-172
- Benjaminsen, Tor A. & Hanne Svarstad. 2008. Understanding Traditionalist Opposition to Modernization: Narrative Production in a Norwegian Mountain Conflict. *Geografiska Annaler, Series B, Human Geography*, vol. 90: 49-62
- Benjaminsen, Tor A. & Hanne Svarstad (under utgivelse). *Politisk økologi. Miljø, mennesker og makt.* Universitetsforlaget, Oslo
- Berkes, F., P. George & R. Preston. 1991. *Co-management: The Evolution of the Theory and Practice of Joint Administration of Living Resources.* TASO Research Report, Second Series, no. 1. Paper Presented at the Second Annual Meeting of IASCP University of Manitoba, Winnipeg, Canada, Sept. 26-29, 1991
- Bordens, Kenneth S. & Bruce B. Abbott. 2008. *Research Design and Methods. A Process Approach.* McGraw-Hill, New York
- Boserup, Ester. 1976. Environment, Population, and Technology in Primitive Societies. *Population and Development Review*, vol. 2, no. 1: 21-36
- Brandon, Katrina E. & Michael Wells. 1992. Planning for People and Parks: Design dilemmas. *World Development*, vol. 20, no. 4: 557-570
- Brockington, Dan. 2004. Community Conservation, Inequality and Injustice: Myths of Power in Protected Area Management. *Conservation & Society*, vol. 2, no. 2: 411-432
- Bråthen, Stine. 2008. *PAPIA Report on a Field trip to Mt. Elgon National Park February 2008.* Upublisert
- Büscher, Bram & Webster Whande. 2007. Whims of the Winds of Time? Emerging Trends in Biodiversity Conservation and Protected Area Management. *Conservation and Society*, vol. 5, no. 1: 22-45
- Butler, Rhett A. 2009. *How to Save the Amazon Rainforest.* Tilgjengelig på nett: <http://www.forestcarbonportal.com/content/how-save-amazon-rainforest> 27.4.2010
- Cammack, D., F. Golooba-Mutebi, F. Kanyongolo & T. O'Neil. 2007. *Working Paper 2. Neopatrimonial Politics, Decentralisation and Local Government: Uganda and Malawi in 2006.* Overseas Development Institute, London
- Castree, Noel. 2005. *Nature.* Routledge, Oxon

- Colchester, Marcus. 1996. Beyond "Participation": Indigenous Peoples, Biological Diversity Conservation and Protected Areas Management. *Unasylva*. Vol. 47, No. 186. FAO, Rome.
- Cotula, L., S. Vermeulen, R. Leonard & J. Keeley. 2009. *Land Grab or Development Opportunity? Agricultural Investment and International Land Deals in Africa*. IIED/FAO/IFAD, London/Rome
- Gosamalang, D., P. Vedeld & W. Gombya-Ssembajjwe. 2008. *From Forest Reserve to National Park. Change in Legal Status and Impacts on Livelihoods and Biodiversity Resources, Mt. Elgon, Uganda*. Noragric Working Paper No. 44. Noragric, Ås
- Dudley, N., S. Mansourian, S. Stolton & S. Sukuwana. 2008. *Safety Net. Protected Areas and Poverty Reduction. A Research Report by WWF and Equilibrium. The Arguments for Protection Series*. WWF, Gland.
- Ehrlich, Paul R. 1968. *The Population Bomb*. Ballantine Books, New York
- Ehrlich, Paul R. & John. P. Holdren. 1971. Impact of population growth. *Science*, vol. 171: 1212-17.
- Ehrlich, Paul R. & Anne H. Ehrlich. 1997. The Population Explosion: Why Should We Care and What We Should Do About It. *Environmental Law*, vol. 27: 1187-1208
- Engelstad, Fredrik. 1999. Maktbegrepet etter Max Weber. *Fredrik Engelstad (ed.). Om makt: teori og kritikk. Makt- og demokratiutredningen 1998-2003*. Gyldendal, Oslo
- Eriksen, Stein S. 2004. Den Afrikanske Staten: Idé og Virkelighet. *Internasjonal Politikk*, vol. 62, no. 4: 499-515
- FAO. 2003. Workshop on Tropical Secondary Forest Management in Africa: Realities and Perspectives. Tilgjengelig på nett: <http://www.fao.org/docrep/006/J0628E/J0628E30.htm> 20.2.2010
- FAO. 2006. *Experience in the Elaboration, Implementation and Follow-up of Forest Management Plans Using Computers, Computer Software and Other Technological Packages. The Case of Mt Elgon UWA/FACE Carbon Sequestration Project in Uganda*. By Sean White and Frederick Wanyama, with inputs from Associate Prof. Joseph Obua. Forest Management Working Papers, Working Paper 29. Forest Resources Development Service, Forest Resources Division. FAO, Rome (unpublished).
- Ferraro, Paul. 2002. The Local Costs of Establishing Protected Areas in Low-Income Nations: Ranomafana National Park, Madagascar. *Ecological Economics*, vol 43: 261-275
- Fisher, R.J., S. Maginnis, W.J. Jackson, E. Barrow & S. Jeanrenaud. 2005. *Poverty and Conservation. Landscapes, People and Power*. IUCN, Cambridge
- Ghimire, Krishna B. & Michel P. Pimbert. 1997. Social Change and Conservation: An overview of Issues and Concepts. *Ghimire, Krishna B. & Michel P. Pimbert (eds). Social Change & Conservation*. Earthscan, London

- Gleditsch, Nils Petter. 1998. Armed Conflict and the Environment: A Critique of the Literature. *Journal of Peace Research*, vol. 35, no. 3: 381-400
- Goldman, Mara. 2003. Partitioned Nature, Privileged Knowledge: Community-based Conservation in Tanzania. *Development and Change*, vol. 34, no. 5: 833-862
- Harvey, David. 1974. Population, Resources, and the Ideology of Science. *Economic Geography*, vol. 50, no. 3: 256-277
- Himmelfarb, David. 2006. *Moving People, Moving Boundaries: The Socio-Economic Effects of Protectionist Conservation, Involuntary Resettlement and Tenure Insecurity on the Edge of Mt. Elgon National Park, Uganda. Agroforestry in Landscape Mosaics Working Paper Series*. World Agroforestry Centre, Tropical Resources Institute of Yale University, and The University of Georgia
- Homer-Dixon, Thomas F. 1994. Environmental Scarcities and Violent Conflict: Evidence from Cases. *International Security*, vol. 19, no. 1: 5-40
- Hutton, J., W. M. Adams & J. C. Murombedzi. 2005. Back to the Barriers? Changing Narratives in Biodiversity Conservation. *Forum for Development Studies*, no. 2-2005: 341-370
- IDMC. 2008. *Kenya: No durable solutions for the internally displaced yet. A profile of the internal displaced situation*. Norwegian Refugee Council, Geneva
- Jankulovska, A., P. Vedeld & J. Kaboggoza. 2008. "Coaching – Poaching?" *Governance, Local People and Wildlife Around Mount Elgon National Park, Uganda*. Noragric Working Paper No. 31
- Jones, Samantha. 2002. Social constructionism and the environment: through the quagmire. *Global Environmental Change*, vol. 12: 247-251
- Kiggundu, Kawuki Joseph. 2007. *Institutional Sustainability of Collaborative Resource Use Agreements In Mount Elgon, Uganda*. Noragric, Ås.
- Khadiagala, Gilbert M. 1993. Uganda's Domestic and Regional Security since the 1970s. *The Journal of Modern African Studies*, vol. 21, no. 2: 231-255
- Knighton, Ben. 2002. *Historical Ethnography and the Collapse of Karamajong Culture: Premature Reports of Trends*. Presented at the African Studies Seminar, St. Anthony's College, University of Oxford, 13. June 2002. Tilgjengelig på nett: http://www.eldis.org/fulltext/knighton_karamoja.pdf 21.1.2010
- Little, Peter D. 1994. The Link Between Local Participation and Improved Conservation: A Review of Issues and Experiences. *Western, David & R. Michael Wright (eds). Perspectives in Community-based Conservation*. Island Press, Washington
- Luzinda, Henry. 2008. *Mobile Boundary and Mobile People: Involuntary Resettlement of the Benet People in Mt. Elgon National Park, Uganda*. Master Thesis. Noragric, Ås
- Malthus, Thomas. 1798. *An Essay on the Principle of Population*. J. Johnson, St. Paul's Church-Yard

- Mannigel, Elke. 2008. Integrating Parks and People: How Does Participation Work in Protected Area Management? *Society & Natural Resources*, vol. 21, no. 6: 498-511
- Meadows, D. H., D. L. Meadows, J. Randers & W. W. Behrens III. 1972. *The Limits to Growth*. University Books, New York
- Médard, Jean-Francois. 2009. Corruption in the Neo-Patrimonial States of Sub-Saharan Africa. *Johnston, M. & A. J. Heidenheimer (eds). Corruption. Concepts & Contexts*. Transaction Publishers, New Jersey
- Ministry of Tourism, Trade and Industry. 2004. *Uganda Wildlife Policy*, upublisert
- Mwamfupe, Davis. 1998. Demographic Impacts on Protected Areas in Tanzania and Options for Action. *Parks*, vol. 8, no. 1: 3-14
- Norgrove, Linda. 2002. *Parking Resistance and Resisting the Park. The Theory and Practice of National Park Management of Mt. Elgon, Uganda*. PhD, University of Manchester
- Norgrove, Linda & D. Hulme. 2006. Confronting Conservation at Mount Elgon, Uganda. *Development and Change*, vol. 37: 1093-1116.
- Pimbert, Michel P. & Jules N. Pretty. 1997. Parks, People and Professionals: Putting 'Participation' into Protected-Area Management. *Ghimire, Krishna B. & Michel P. Pimbert (eds). Social Change & Conservation*. Earthscan, London
- Robbins, Paul. 2004. *Political Ecology. Critical Introductions to Geography*. Blackwell Publishing, Oxford
- Quimpo, Nathan G. 2007. Trapo Parties and Corruption. *Kasama*, vol. 21, no. 1. Tilgjengelig på nett: <http://cpcabrisbane.org/Kasama/2007/V21n1/TrapoPartiesAndCorruption.htm> 22.8.2008
- Roe, Emery M. 1995. Except-Africa: Postscript to a Special Section on Development Narratives. *World Development*, vol. 23, no. 6: 1065-1068
- Roe, Dilys & Joanna Elliot. 2005. *Poverty-conservation Linkages: A Conceptual framework*. Poverty and Conservation Learning Group. Tilgjengelig på nett: [http://www.povertyandconservation.info/docs/200511-Conceptual_Framework\(Roe-Elliott\).pdf](http://www.povertyandconservation.info/docs/200511-Conceptual_Framework(Roe-Elliott).pdf) 22.08.2008
- Roe, Dilys. 2008. The Origins and Evolution of the Conservation-Poverty Debate: A Review of Key Literature, Events and Policy Processes. *Oryx*, vol. 42, no. 4: 491-503
- Scherl, L. M., A. Wilson, R. Wild, J. Blockhus, P. Franks, J. A. McNeely & T. O. McShane. 2004. *Can Protected Areas Contribute to Poverty Reduction? Opportunities and Limitations*. IUCN, Gland
- Sherbinin, Alex de. 2008. Is Poverty More Acute Near Parks? An Assesment of Infant Mortality Rates Around Protected Areas in Developing Countries. *Oryx*, vol. 42, no. 1: 26-35

- Sletten, Marte. 2004. *Collaborative Management in Mt. Elgon National Park, Uganda*. Master Thesis. Noragric, Ås
- Sletten, Anja. 2009. *Verneområder og Fattigdom i Afrika. En Diskursanalyse av Innlegg ved en Verdenskongress*. UIO, Oslo
- Svarstad, H., L. K. Petersen, D. Rothman, H. Siepel & F. Wätzold. 2008. Discursive Biases of the Environmental Research Framework DPSIR. *Land Use Policy*, vol. 25: 116-125
- Scott, Penny. 1998. *From Conflict to Collaboration. People and Forests around Mt. Elgon, Uganda*. IUCN, Nairobi
- Sontheimer, Sally. 1991. *Women and the Environment: A Reader. Crisis and Development in the Third World*. Monthly Review Press, New York
- Thagaard, Tove. 2002. *Systematikk og Innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Fagbokforlaget, Bergen
- Thomson, Alex. 2004. *An Introduction to African Politics*. Routledge, London
- UNDP. 2005. *Sustaining the Environment to Fight Poverty and Achieve the MDGs. The Economic Case and Priorities for Action*. UNDP, New York
- Upton, C., R. Ladle, D. Hulme, T. Jiang, D. Brockington & W. Adams. 2008. Are Poverty and Protected Area Establishment Linked at a National Scale? *Oryx*, vol. 42, no. 1: 19-25
- UWA. 2000. *Mt. Elgon National Park. General Management Plan. December 2000*. Uganda Wildlife Authority, upublisert
- UWA. 2004. *Community Conservation Policy*. Uganda Wildlife Authority, upublisert
- UWA. Udatert. *Revenue Sharing Policy and Guidelines*. Uganda Wildlife Authority, Community Conservation Department, upublisert
- Van der Valle, Nicolas. 2001. The Impact on Multi-Party Politics in Sub-Saharan Africa. *Forum for Development Studies*, vol. 28, no. 1: 5-43
- Weinberger, M. B., C. Lloyd & A. K. Blanc. 1989. Women's Education and Fertility: A Decade of Change in Four Latin American Countries. *International Family Planning Perspectives*, vol. 15, no. 1: 4-28
- Westley, F., U. Seal, O. Byers & G. D. Ness. 1998. People and habitat protection. *Parks*, vol. 8, no. 1: 15-26
- Wilshusen, P. R., S. R. Brechin, C. L. Fortwangler & P. C. West. 2002. Reinventing a Square Wheel: Critique of a Resurgent "Protectionist Paradigm" in International Biodiversity Conservation. *Society and Natural Resources*, vol. 15: 17-40
- Yin, Robert K. 1994. *Case Study Research: Design and Methods*, Sage Publications, Thousand Oaks

VEDLEGG I: Ressursbruksavtale fra Bufumbo

**A COLLABORATIVE RESOURCE MANAGEMENT
AGREEMENT**

BETWEEN

THE FOREST RESOURCE USERS OF

BUFUMBO PARISH IN

MASILA SUB-COUNTY IN

SIRONKO DISTRICT

AND

UGANDA WILDLIFE AUTHORITY

REPESNTED BY

MT.ELGON NATIONAL PARK

Date :.....

Prepared by: Matanda Richard G

1. GENERAL INTRODUCTION

1.1 Description of parties to the Agreement

The parties to the agreement are:

Uganda Wildlife Authority, represented by the Executive Director and the management of Mt. Elgon National Park, represented by Chief Warden and the forest resource users of Bufumbo parish represented by the chairman of Bufumbo parish Resource Use Committee.

Additional stakeholders who endorse and support the agreement but who are not

Parties to the agreement are:

LC V Secretary for Production and Natural Resources Sironko District, Secretary for Natural Resources Masila sub-county, the Warden Community Conservation and the Community Conservation Ranger in charge of the parish

1.2 Description of the areas covered by the agreement.

Give a description of the trails, which the agreement covers, and any other relevant information (leave out anything not relevant to the agreement). Attach a map, preferable one drawn through participatory mapping.

Bufumbo is situated in Masila S/c Sironko district and first signed resource access agreement with MENP in 2003.

1.3 Management Objectives of the Agreement

- To provide the resource users of Bufumbo parish with access to a range of forest resources found in the park.
- To ensure that the level of resource harvesting is environmentally sustainable.
- To reduce conflicts between UWA and surrounding communities over access to resources.
- To give local people greater say in management of the resource use areas in Mt. Elgon National Park on which they depend for subsistence resources.
- To improve protection of resource use areas of Mt. Elgon National Park.

- Enable Mt. Elgon National Park to contribute to improvement of local livelihoods.

1.4 Definitions of resources as per this agreement.

Firewood	Naturally fallen tree or shrub and dead branches.
Medicinal	Roots, leaves, flowers and bark of medicinal value.
Plants (Herbs)	
Trail	Common route used by resource collectors.
Footpath	Footpaths through the park connecting communities.

1.5 Legal Basis for Agreement.

This Agreement satisfies the provisions of the Wildlife act, under section 15. The agreement constitutes of written permission from UWA as provided for by wildlife act for use and management of the park as outlined in the terms and conditions of the agreement and thus does not conflict with park by-laws.

2 SPECIFIC TERMS AND CONDITIONS OF THIS AGREEMENT

2.1 Rights and benefits

(a)Resource use rights

Resource	Access Rights and Amounts	Where products can be collected	When resources can be collected	Harvesting methods
Firewood	Open to one back/head lot	Along the trails of Sisiyi, Mawolera and	Tuesday and Friday	By using pangas and

	per house hold	Zebale		axes
Vegetable	Restricted to what is enough for a meal for house hold	“	“	Picking leaves
Fresh bamboo	Open to one head for house hold	Bamboo zone	“	Pangas only
Medical herbs	Restricted to small amount per restricted herbalist	Regenerating areas	Daily	Debarking the stems and picking the leaves

(b)Other benefits

Other benefits, which may be given to the communities by the park and vise versa

BENEFITS	DESCRIPTION(Where, How, Who, When and Why)
1.Access to cultural sites	Circumcision rituals, and Twins rituals are allowed at identified areas with permission from the Chief Warden
2 . Assistance with problem animals/vermin Control	To be reported to park management and Sironko district local authority and action on problem animal will be taken with resource user's input.
3.Use of boundary zone	As per separate boundary management

	Agreement if necessary.
4. Siting beehives in the park	As per separate agreement with park management.
5. Reporting unlawful activities to park management by communities	Reporting to CRM committee/park staff and monitoring illegal/unlawful activities in and out side the park.

2.2 Roles and Responsibilities of the parties to the agreement

(a) Bufumbo parish resource users' roles and responsibilities

- Protect the resource use area from destruction and unsustainable levels of harvesting.
- Monitoring levels of resource harvesting.
- Regulate harvesting to sustainable levels in conjunction with UWA.
- Ensure compliance with terms and conditions of the agreement
- Sanction offenders.
- Liaise with MENP wardens and rangers, and co-operate with them to ensure compliance with the terms and conditions of the agreement.

(b) UWA/Mt Elgon National Parks' roles and responsibilities

- Report illegal activities to the collaborative resource management committee for their action.
- Provide regular backup to the Resource use committee including technical advice and support in resolving problems.
- Carry out independent monitoring of the status of the resource use areas and levels of off-take and assist in community based monitoring
- Provide training to the collaborative resource use committee.
- Attend regular meetings with resource use committees /users.

(c) Roles and responsibilities of other stake holders

- Local leaders should assist in conflict resolution as arbitrators.

Control of resource harvesting

To control and regulate resource use as below:

1. Bufumbo RUC shall monitor in conjunction with the PA authorities, the level of resource use in the agreement area by conducting forest walks once a month and collecting any other data, which may be required by MENP about resource off-take.

Sisiyi lower, Zebole and Mawolera trails have been agreed upon as the only trails to be used when entering and coming out of the park.

2. Bufumbo RUC shall institute penalties and sanctions on those resource users who breach the agreement according to the by laws of MENP as below:
 - For the first offence, the offender shall be warned.
 - For the second offence, the offender shall be fined the sum of not less than ten thousand shillings (10,000), collected by RUC treasurer and the use of the funds shall be decided upon by the RUC.
 - The third offence, the culprit shall be handed over to the park authorities for prosecution in a court of law.

The committee shall not apply warning or fines for banned resources but the culprit shall be handed over to park management for prosecution.

3. The RUC chairperson jointly with park authority will issue identification cards (if applicable) to resource users for use while in the park. Both MENP and RUC chairperson will keep a list of resource users in Bufumbo parish.
4. Bufumbo RUC members shall meet once a month and its chairperson shall submit written report about the agreement to CCR. However, any resource user can report orally or in writing to park management about illegal activities in the park.
5. RUC shall identify among committee members or other user persons who will assist in data sheet entry for resource use at least once a month.

3. Time frame

The term of the agreement is 3 years from the date of signing unless there is a need to revoke or revise the agreement as described below:

4. Procedures for revoking the agreement

Either party may revoke this agreement at any time. The party wishing to withdraw from the agreement should notify the other party in writing.

If this happens, the agreement will then no longer apply, and any person using the resources from the park will be doing so, illegally.

5. Review and revision of the agreement

This agreement will be reviewed and revised every three years or earlier if necessary by mutual agreement of the parties.

6. Conflict resolution procedures

1. Conflict between resource users

The collaborative resource management committee will resolve internal conflicts between resource users. The Local leaders, CCR or WCC will assist if necessary.

2. Conflicts between parties of the agreement

1. In case of any disagreement or conflict between UWA/Mt. Elgon National Park and the community, meetings will be held between the committee members and MENP staff to discuss and resolve the issues. Meetings with the general body of resource users may also be necessary.

11. If conflicts arise over the community inability to protect the resource area or control its members or with implementation of any other responsibilities undertaken by the community, UWA/MENP will try to improve the capacity of the committee to meet its obligations through training, advice or other support.

111. If the community consistently fails to honor its obligations under the agreement, the agreement will be revoked by UWA and the Chief warden in charge of Mt. Elgon National Park will advise the collaborative resource management committee in writing.

1. Land ownership

This agreement does not alter the land ownership in Mt Elgon National Park. All land within Mt Elgon National Park remains the property of Uganda Wildlife Authority.

2. Signatories

We the undersigned, agree to abide by the terms and conditions in this agreement.

On behalf of Uganda Wildlife Authority:

Position	Signature	Date
Executive Director Uganda Wildlife Authority		
Chief Warden Mt Elgon National Park		

On behalf of the resource users of Bufumbo Parish:

Position	Signature	Date
Chairperson Resource Use Committee		

Endorsement by other stakeholders.

We, the undersigned, hereby endorse this agreement and agree to assist in its implementation wherever possible:

Position	Name	Signature	Date
LCV Secretary for Environment and Production of Sironko district			
Secretary Production & Natural Resources Masila S/C			

WCC MENP			
CCR			

3. Annexes

- Maps of resource use trails and location of resource use groups
- Extracts from UWA legislation and wildlife act (if necessary)
- List of resource users and their signatures, signifying agreement with the terms and conditions of the agreement.
- Details of Resource Use Committees.

DETAILS OF RESOURCE USE COMMITTEE MEMBERS

No.	Name	Position	Village

(Listen er forkortet)

List of Resource Users

No.	Names	Village	Sign

(Listen er forkortet)

VEDLEGG II: Rettslig ordre om stopp i utkastelser fra det omstridte området i Bumbo

THE REPUBLIC OF UGANDA
IN THE HIGH COURT OF UGANDA
HOLDEN AT MBALE
MISC. APPLICATION NO. 195 OF 2006
Arising from misc. Application No. 194 of 2006
& Misc. Applic. No. 0032 of 2005
& Original civil Suit No. 021 of 2005

1. ALFRED WABUYA
2. ASUMAN NAMAKANGA APPLICANTS
3. WYCLIFFE KANDAWALA
4. CYRUS MUSUNGU & 396 OTHERS

VERSUS

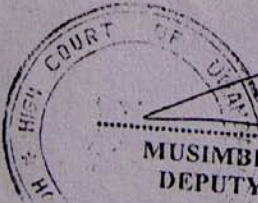
UGANDA WILDLIFE AUTHORITY RESPONDENT

INTERIM INJUNCTION
ORDER – EX PARTE

This Application coming before MR. MUSIMBI MUSE S.I. Esq. DEPUTY Registrar this 23rd day of November 2006 in the presence of the Applicants and in absence of the Respondent, and upon hearing Mr. Magellan F. Olubwe, counsel for the Applicants, IT IS HEREBY ORDERED, That:

1. An Interim order of injunction do issue against the Respondent, its agents, servants, Employees, workers, Assignees or any person acting for or under them, restraining them from destroying crops and properties of the Applicants, or from evicting them and their families from the suit land, under their occupation, or doing any act that may interfere with their use or occupation thereof until the Application is heard and disposed of, on the 9th march 2007, or until further orders of this court.
2. Costs abide the outcome of the main Application

GIVEN under my Hand and the seal of this Honourable court this 23rd day of NOV 2006.

MUSIMBI MUSE S.I. Esq.
DEPUTY REGISTRAR